

РОБЕР МЕРЛ ДЕНЯТ НЕ СЪМВА ЗА НАС

Превод от френски: Мила Мусакова, 1991

chitanka.info

*Посвещавам тази книга с най-приятелски чувства на
френските подводни сили и по-специално на екипажите на
„Фудроаян“ и „Енфлексибл“.*

ПРЕДГОВОР

Преди години един френски журналист писа, че имам пророческа дарба, и то защото в романа си „Животно, надарено с разум“, излязъл през 1967 г., „предсказах“, че Роналд Рейгън — когото описвам там, макар и под друго име — ще стане президент на САЩ. Там разказвах също как специално обучени делфини ще бъдат използвани един ден за военни цели — и именно това се случи седем години по-късно в Тонкинския залив, където делфините бяха изпратени срещу северновиетнамски леководолази.

Не се хваля с тези предсказания. Не мисля, че имам пророческа дарба, и така е по-добре: абсолютната неизвестност по отношение на бъдещето, както и на моето собствено бъдеще, ми позволява да потвърдя, че съм програмиран да живея до сто и двадесет години, без да се страхувам да бъда опроверган от някой неволен проблясък на ясновидство. В замяна на това ще кажа, че следя с внимание всичко, което става около мен в света, благодарение на което съм развили известно разбиране към историята такава, каквато тя се създава пред очите ни. Как иначе да се обясни, че след като преди четиринадесет години бях написал „Малвил“, започнах отново да се интересувам от ядрения проблем една година преди катастрофата в Чернобил?

Заслугата на „Малвил“ беше, че описа въображаемите, но напълно реални и чудовищно несигурни условия за оцеляване на няколко изолирани групи хора в Европа след избухване на атомна война. Но днес вече знаем: грешката на това описание беше прекаленият оптимизъм. Умножете Чернобил милион пъти, прибавете половин милиард трупове, безвъзвратното заразяване на водата и почвата и така вече сме близо до представата за повече от възможното изчезване на всички хора и животни в северното полукълбо.

Няма човешко същество със здрав разум — освен умопобърканите, манияците и фанатиците, — което да не желее горещо окончателното и едновременното разоръжаване в целия свят.

Затова трябва да работим, да гледаме напред, но и да не забравяме, че тази цел не може да бъде постигната в най-близко бъдеще.

„Винаги има място, където ще се чувстваме по-добре — казва една немска поговорка, — но ние живеем тук, а не там.“ Тук, на тази планета — „толкова крехка сега“, както казва помощник-капитанът на подводницата, за която разказвам. Ние не само трябва да живеем с надвисналата над главите ни опасност, но и да бъдем активни участници в тази опасност. Почти безнадежден парадокс: опитваме се чрез кошмар да избегнем кошмара.

С тази книга исках да опиша пълния с мрак и опасности живот на екипажа на една от нашите атомни подводници. Колкото повече слушах тези моряци, толкова по-човечни, откровени и симпатични ми изглеждаха те. Без съмнение същото се отнася и за техните английски, американски и съветски колеги: те в никакъв случай не приличат на воини, очакващи с нетърпение сражението. Напротив, те по-дълбоко от повечето свои съграждани съзнават онова, което би се случило с родината на другите и в тяхната собствена родина, ако бъде дадена заповед за изстрелване на техните ядрени ракети.

В никакъв случай не предричам — държа да кажа съвсем ясно това, — че тази заповед ще бъде един ден дадена. Но съществуването на такава опасност показва безумието на времето, в което живеем. Още Хамлет се оплакваше от него. Сега в опасност е самото оцеляване на човешкия род и ние нямаме право да забравяме това.

ПЪРВА ГЛАВА

Реших да разкажа на Софи за морския рейс, който ми предстои. Но тъй като вече се съмнявам в чувствата, които тя изпитва към мен, и не зная дали при завръщането ми — след около 70 дни — отношенията ни ще бъдат такива, каквито бяха при тръгването ми, трябва да си представям, че този текст може би ще бъде четен от други.

Ще ми се между тези други да има млади момичета и те да са хубави. И през ум не ми минава да отвърна поглед от половината човешки род заради любовта си към Софи. Нито пък да стана монах.

Всъщност дори не съм сигурен, че я обичам. Забелязвам, че когато мисля за нея, иронията никога не липсва от вътрешния ми монолог. Не ми харесват нито средата, нито родителите, нито възпитанието й.

Благодарение на таланта на инженерите и администраторите си баща й внедрил някакво открытие, което навремето направило революция в производството на автомобили. Забогатял и умрял. Според мен живот, в който главното са парите, а не любовта към работата, е пълен провал.

Вдовицата му е жена, заменила вътрешния живот с принципи: отвори ли уста, започва да съди хората, обикновено безапелационно. Веднъж се усъмних пред нея в съществуването на ада и тя извика: „Но адът е необходим! Много ще е несправедливо, ако не съществува!“ Разбрах, че нямахме еднаква представа за справедливост.

Две седмици по-късно тя ми припомни моите думи за ада, вперила очи в моите (нейните са стоманеносиви): „Една от хитрините на дявола е да ни внуши, че адът не съществува.“ Седяхме в нейния салон и аз погледнах скришом моите крака — дали не са се превърнали в копита.

Доброто възпитание на Софи си личи от пръв поглед по облеклото ѝ. Тя носи обувки с ниски токове, плисирани поли или костюми „Барбери“. Веднъж я попитах защо никога не съм я виждал в

джинси и тя ми отговори: „Зашто е нескромно“, спуштайки целомъдрено клепачи върху красивите си черни очи.

Вече сте разбрали, че Софи е представителка на изчезващ вид. В известен смисъл е очарователна. Когато я гледа човек, има чувството, че се връща в началото на века. В поведението, в тона на гласа, в походката, по начина си на сядане тя е, ако мога да се изразя така, безпощадно възпитана. На 22 години е и никога не е целунала момче по устата.

Поне така ми каза тя, за да отклони целувките ми, които, насочени към бузите, плъзваха по невнимание или към краищата на устните, или дори към шията. Софи понасяше тези отклонения, без обаче да ги насърчава. За нея това са малки отстъпки пред естествената грубост на мъжа.

За да приема министерството един път седмично от Софи фамилиграма — значението на тази дума обяснявам по-нататък, — аз я обявих за своя годеница, без да имам право, тъй като майка ѝ не ми бе признала още този така ласкателен статут. Софи прие без особена охота тази невинна лъжа.

Всяка фамилиграма съдържа 20 думи. Но първата седмица с присъщата си сдържаност Софи употреби само четири: „Мисля за вас. Софи.“ Ако един ден се оженим, предполагам, че ще стигне до десет.

Истината е, че не можех да си изясня своите чувства към нея, както и тя навярно не бе в състояние да изясни нейните. Възможно е, когато ѝ казах, че я обичам, да съм избързал, представяйки си какво бих изпитвал, ако тя ми отвърнеше с взаимност. Драга читателко, ще се съгласите, че трябва един от двамата да се нагърби с ключовата дума, иначе до никъде няма да се стигне.

От друга страна, не може да не ви е известно, че ако човек щогоде знае какво мисли, му е много по-трудно да осъзнае какво чувствува. Възможно е да съм казал на Софи, че я обичам, поради притеснението си от несигурността в отношенията ни. А пък Софи ме изслуша със скръстени на гърдите ръце, сякаш в защита, въпреки че нямаше основание да се страхува от нападение точно там. След като свърших, не каза нито дума, просто спусна мигли над очите си, както пада завеса. Понякога е много удобно да си момиче.

Осведомиха ме, че фантастичната Госпожа Майка, в чиято сянка живее моята архаична „годеница“, се била разорила от неуспешни

сделки. Това не ме разочарова, дори не ме разколеба. Печеля добре, добре за двама — офицер съм във Военноморското министерство. Не флота, а министерството. Моля обърнете внимание на разликата, към нея ще се върна отново. Така че върху маншета на униформата ми са преплетени три златни нашивки, но третата е обшита с ивичка от червено кадифе, което означава, че не воювам, а само лекувам воюващите.

И именно допълнителните разходи, които моят евентуален брак със Софи би довел, ме подтикнаха да поискам служба в подводниците — привлякоха ме надбавките към заплатата.

Пресметнах, че ще получавам месечно около 20 хиляди франка. За мен това е много. За Госпожа Майката е малко. Като наблюдавах как се живее у тях, разбрах, че остатъкът от едно голямо богатство може да изхранва няколко бедни семейства.

Моето семейство се отличава с почтената си скромност — баща ми е данъчен инспектор в околностите на Бордо. Аз съм най-малкият и като виждах какви усилия струва на моите родители следването на двамата ми по-големи братя, реших да ги избавя от тежестта на нови разходи и се явих на конкурс в Медицинския институт в Бордо. Затова нося и тази униформа със златни нашивки на ръкавите. Не съм войнствен по дух и малко се опасявах от съжителството с военни. Но отблизо се оказаха дружелюбни и сърдечни, хора, с които се живее леко.

Аз съм на 31 години и оправданието ми, че обичам Софи, е нейната изключителна хубост. Но в моменти на просветление виждам ясно, че Горгоната, охраняваща моята Софи, като ме сравнява със синовете на старите приятели на покойния си съпруг, не оценява особено високо умерената ми религиозност и относителната скромност на моите доходи. А какво мисли и чувства Софи — остава загадка за мен. Между нея и мен винаги е спусната завесата на нейните мигли.

С други думи, не си правя особени илюзии, че ще успея да се оженя за Софи. И все пак, ако това бракосъчетание се състои, от само себе си се разбира, че ще унищожа предшестващите страници, тъй като несигурните ми отношения с моята „годеница“ ще са получили щастливото си изясняване, непоносимата Госпожа Майка ще се превърне в любима тъща. Ако четете написаното дотук, това означава,

че между началото и края на този разказ Софи е изчезнала от моя живот.

* * *

Но да се върнем на подводниците от нашия флот, на който отсега нататък се отдавам изцяло. Те са два вида — големи и не толкова големи. Големите са прочутите атомни ракетни подводни лодки — нашето главно възпиращо оръжие. Наричат ги съкратено АРПЛ. Другите са многоцелеви подводници, наричат ги още и класически, когато са с дизелов двигател. Но има вече и атомни.

На борда на многоцелевите подводници, които правят кратки курсове и спират в пристанища, има само по един фелдшер. А големите подводници, които тръгват от Брест^[1] за 60–70-дневно плаване и пристигат пак в Брест, без да са се показали над водата, за отбиване в пристанище да не говорим — се обслужват от лекар и двама фелдшери.

И макар че професията ми ме предопределяше за АРПЛ, за пръв път се качих на малка подводница — пашата^[2] беше поискал по изключение лекар за едно триседмично плаване.

Рейсът обаче продължи само 15 дни, след което пристигнахме в Ил Лонг, източно от Брест, в базата на нашите АРПЛ, където продължих да упражнявам изкуството си в лечебницата до ново нареждане.

Назначението дойде неочеквано — лекарят на една АРПЛ в последната минута не потеглил по здравословни причини. Заех неговото място и както казват моряците, качих се „с котвата“ — картичен израз, който живо рисува бързо издигащата се котва и нещастния закъснял пътник, вкопчен здраво в нея.

Естествено голямата подводница не ми беше съвсем непозната. Бях я посещавал. Но не знаех нищо за пашата, за офицерите и за екипажа. И най-важното — не познавах моите двама фелдшери, обучени от предшественика ми.

Метафората с котвата не бива да приемате буквально. Един час преди отплаването и аз като всички се качих на борда, посрещнат с облекчение, но и с известна сдържаност от капитана, който в дъното на

душата си се питаше дали този нов доктор ще може да замести предишния.

Монотонно черната палуба пред мен е осеяна тук-там с малки кръгли отвори, сред които входният люк с отметнат стоманен капак. За последен път поглеждам небето. Като че за да усили съжалението ми, вятърът го беше изчистил предната вечер от бресткия дъждец и слънцето блестеше над Ил Лонг. Всъщност говиждах през огромния стъклен покрив, който пази от дъжда бетонния хелинг^[3], където китът на Йона чака, за да ме погълне.

— След вас, докторе — казва капитанът.

Един моряк поема багажа ми и аз хващам здраво студените стоманени перила. В подводницата човек не се качва, а слиза. Надявам се, че не изглеждам много неестествено със стегнати мускули на ръцете и със спуснат напосоки крак. Въпреки че след двете седмици на малката подводница доста привикнах с това упражнение, все още не съм много сигурен как най-добре се изпълнява. Предпазливо: левият крак се събира с десния на същата стъпенка, преди той да се реши да продължи надолу. Решително: левият крак прескача безгрижно стъпенката и стъпва под десния. Във всички случаи вторият начин ви принуждава така да се кълчите, че може да си одерете задника в ръба на входния люк. След като опитвам, аз предпочитам предпазливия начин.

Капитанът ме повежда с енергична стъпка по лабиринт от коридори. Не ще и дума, в сравнение с малката дизелова подводница АРПЛ е огромна. Но и това е относително, защото почти цялото огромно пространство е запълнено от машини, тръбопроводи, люкове между отсечите, измервателни уреди, постове за управление, компютри и бордови табла, така че остава малко място за движение и човек трябва да застава странишком всеки път, когато се разминава с някого. А господ е свидетел, че тук постоянно се разминавате с някого, в металните вътрешности на чудовището пъплят забързани мравки — 130–137 души, ако добре си спомням цифрата от предишното посещение.

— Ще ви покажа вашата стая — казва капитанът.

Има разни нюанси във вежливостта и неговата — но това не ме учудва — показва, че за него аз не съм истински моряк, въпреки че нося униформа. Прав е. Аз не обслужвам кораба, а хората в него. И тъй

като са млади и пращят от здраве, несъмнено няма да имам много работа. Тук съм в случай на нужда. Като спасителен пояс. С тази разлика, че на борда на подводницата спасителни пояси няма, тъй като няма опасност някой да падне във водата.

— Надявам се, че ще се чувствате добре в стаята си — казва капитанът.

— Много добре, благодаря.

Ако Софи беше тук, щеше да приеме думите на капитана за неволна шега. Защото „стайте“ на офицерите — видях ги, когато минавах край тях — са еднакви: два метра дълги и метър и половина широки. Наричат ги „стай“, а не „каюти“. Каюти има в пътническите кораби — там те са два пъти по-просторни.

Хвърлям поглед наоколо, въпреки че няма много за гледане. Къде е Наутилиус на капитан Немо с разкошния салон, с органа и с огромната стъклена стена, през която се виждат осветените дълбини на океана?

— Оставям ви — казва капитанът.

Но не си тръгва, а ме наблюдава мълчаливо, което ме кара и аз да го погледна. Среден на ръст, як, с изправени рамене, без никакво коремче, с черна коса и брада, подстригана късо. На този черен фон светят две сини очи. Той добавя:

— Морето е бурно. Ще клатушка доста в началото. Впрочем вие знаете, нали сте пътували на многоцелева подводница. Но при нас, потопим ли се веднъж, оставаме неподвижни и тогава е съвсем спокойно.

Това „съвсем спокойно“, което той произнася с усмивка, ме успокоява напълно. Всички моряци са страдали и ще страдат от морска болест. Както и аз. Но не ми е ясно как бих оперирал апандисит на клатушкащ се кораб.

Капитанът продължава:

— Ще ви изпратя двамата фелдшери — Льогийу и Морван. Доктор Мьорио много ги харесваше. Сплотен екип бяха.

Понеже ми се стори, че долавям известно съжаление в думите му, а може би и скрито предупреждение, казвам:

— Надявам се, че ще свикна с тях, а и те с мен.

— Не се и съмнявам — отговаря бързо той и добавя: — Както знаете, тук носим само фланелка и джинси, без отличителни знаци, с

изключение на събота вечер и неделя, когато се издокарваме за празника.

Той се усмихва и излиза.

В очакване на обещаното клатушкане гълтам едно хапче, разопаковам багажа си и ставам собственик на „стаята“. Тя е облицована с дъбови плочки и това я прави светла, топла и уютна. Един англичанин би казал cosy^[4]. Освен това тя е и много добре осветена, а умените й размери засилват още повече усещането за уют.

Първото, което се вижда, е леглото, заемащо почти цялата дължина. Ако обичате, тук не се казва легло, а койка. Под тази така наречена койка хитроумно са разположени шкафчета, има дори и малък гардероб. На стената към коридора е поставен малък умивалник от дуралуминий (ще се съгласите, че при тукашните условия фаянсът явно би бил не на място).

Бюрото от дясната страна на койката ме разнежва с малките си размери. И то, и шкафчетата, и рафтовете отгоре са дъбови. Би трябвало да кажа рафта, защото той е само един с напречна дървена летвичка по средата, която пази книгите да не изхвъркнат при кратушкането. Едва събирам медицинските си книги там. Затова пък в шкафчетата откривам малък сейф.

Отляво на койката — т.е. от лявата ми страна, когато легна по гръб — дъбовата облицовка извира рязко напред, което ме кара да мисля, първо, че трябва да внимавам при сядане, ако искам главата ми да остане здрава. И, второ, че тази издатина съвпада в общи линии с формата на стоманения корпус. И така отляво, зад тънката дървена облицовка и яката броня на корпуса се простира огромното, черно и тайнствено море. Напразно си повтарям, че бронята е дебела, практически абсолютно непроницаема и устойчива и на най-силно налягане — близостта не може да не влияе на въображението ми. Напразни страхове, двамата с океана ще бъдем съседи, но не ще се опознаем, надявам се. Ако Йона е чудовище, стихията, в която се носи, е още по-чудовищна и несравнено по-могъща. Ако удивителните машини на Йона откажат и той се принуди да слезе в дълбини, за които не е пред назначен, налягането на водата ще го смачка като орехова черупка.

Направи ми впечатление, че дори когато офицерите бяха по стаите, вратите оставаха отворени към коридора. Питам се дали е така, за да се проветрява по-добре, или за да се избегне клаустрофобията, а може би по силата на някакъв неписан бордови закон, според който всички трябва да се виждат помежду си, поне през деня. Изпълнен със съмнения, все пак оставям и моята врата отворена и сядам на малкото бюро пред един бележник, подарен ми от Софи в деня на моята трийсетгодишнина, за да ми служи за „дневник“.

Някой застава на вратата:

— Позволете ми да се представя, господине, Льогийу, фелдшер и анестезиолог.

Това „господине“ зная, може и да ви учуди. Като че ли е редно фелдшерът да се обръща към лекаря с „докторе“ или евентуално, както е по флотския устав, с „господин докторе“. И наистина професионалистите, които са по-голямата част от екипажа, се обръщат към мен именно по този начин, с изключение на току-що постъпилите млади моряци, които не познават устава и ме наричат „докторе“, както и някои офицери, които го познават много добре, но след като се опознаем по-отблизо, ще сменят обръщението с „док“. Тогава откъде това „господине“ у фелдшерите. Не знам, а и едва ли някой друг знае нещо повече от мен. Но тъй като флотът е точно толкова консервативен в порядките, колкото е модерен в техниката, имам чувството, че тази практика ще се запази.

Но да се върнем към Льогийу. Ставам, усмихвам се и стискам ръката му. Бретонец, разбира се. Среден на ръст, набит, със зелени очи, червеникави коси и изпъкнали, почти монголски скули.

— Льогийу, вие сте от Финистер^[5], както ми изглежда.

Не ми изглежда, ами съм сигурен. Когато получих назначението си, погледнах в документите на Льогийу и Морван.

— Да, господине — отговаря Льогийу.

По самодоволния му и важен вид не ми е трудно да разгадая мислите му като с ехолот: няма по-хубаво нещо във Франция от Бретан. А в Бретан най-хубавото е Финистер.

— Къде е Морван?

— На борда е, но се извинява, неразположен е.

— Неразположен ли? В деня на тръгването?

— Именно — отговаря Лъгийу и едва се усмихва полупритеснено, полуусъучастнически.

— Кажете му, че утре го чакам в лазарета.

— Ще дойде — казва Лъгийу.

Този отговор потвърждава диагнозата, която поставям само за себе си.

— Ще разгледате ли вашия лазарет, господине?

Вече бях посетил „Фудроаян“^[6] и зная как изглежда лазаретът на АРПЛ. Но как да откажа на Лъгийу удоволствието да ме въведе и да ми покаже подробно обзавеждането.

— Вижте, господине, всичко си имаме: операционен блок, реанимация и рентген. Има разлика с малките подводници, нали? Вижте операционната маса. Цяло чудо! Превръща се и в зъболекарски стол. Ето бормашината!

Намръщвам се неволно.

— Естествено — забелязва Лъгийу — зъболечението не е много приятно.

— Колко зъби излекува доктор Мьорио?

— През последния рейс ли? Пет-шестина.

— Много е.

— Нали знаете, господине, колкото и да им казваме на момчетата да си оправят зъбите на сушата, те отлагат, отлагат... И накрая на нашата глава идва.

Това „нашата“ звуци окуражаващо, но с бормашината ще работя аз.

— А ето и хирургическите инструменти — продължава Лъгийу.

— Погледнете, господине, имаме дори готово вдянати игли. Помня времето, когато сами нанизахме иглите и конците се изпълзваха по време на операция.

Това наистина е проблем. Но за хирурга, не за анестезиолога фелдшер. Явно това „ние“ ще продължи. Дали пък случайно Азът на Лъгийу не се е поддал на инфляцията?

— Погледнете, господине — продължава той, — насконо получихме електрически скалпел. Лекарите отдавна го искаха.

Кимам, без дума да обеля. Предимството на електрическия скалпел е, че той обгаря, разрязвайки — така се печели доста време. Но има опасност от пожар, най-вече заради етеровите пари. Знам един

случай на сущата, когато оперираният се запалил на операционната маса. Надявам се само, че нещастникът е бил добре упоен. Не трябва да забравям да изключка скалпела, когато след операцията започна да почиствам раната.

— Господине, да ви покажа ли и аптеката? Тук са всички лекарства, които доктор Мьорио е изписал от базата. Ще видите ли дали ви свършат работа?

Разбира се, че ще свършат работа. А дори и да не са подходящи, от уважение към моя предшественик не бих го казал. И все пак хвърлям един поглед.

— Какво е това?

— Е, нали виждате, господине, пакет тампони.

— Да не би да има жена на борда?

— О, господине, дума да не става! Според мен това е малка шегичка на аптекарите от базата.

Поглеждам наоколо. Макар и мален докрай, лазаретът ми изглежда просторен. Не може и сравнение да става с моята малка подводница, където всичко се свежда до 4 кутии с лекарства. За да превържа едно коляно, трябваше пациентът да легне на масата в бюфета.

Влизам в съседната стаичка и виждам върху една от двете койки човек, обърнат с гръб към мен, който хърка здравата.

— А, вече си имаме болен?

— Не, господине, това е Морван.

— Той тук ли спи?

— Това е неговата койка — наежва се Лъгийу. — А моята е отгоре.

Навлизам предпазливо в този миниран терен.

— Това не е ли изолационното?

— Така е, господине. Но когато някой от екипажа е болен и трябва да бъде изолиран, един от нас му отстъпва мястото си и отива да спи на неговата койка.

— Аха, ясно.

Всъщност не ми е ясно нищо: дали това е според обичая, или е нарушаване на реда. Но тъй като между тези двете границата е достатънка, а и в случая има само предимства, ако лазаретът нощем не

остава без надзор, си замълчавам. И ми се струва, че по-скоро Морван ще отстъпи мястото си на някой болен, когато се наложи...

— А, имате си и телевизор?

Това „имате си“, което признава негласно, че тук Лъгийу е собственик или най-малкото, че се разпорежда, съвсем го успокоява.

— Да — отвръща Лъгийу, — но когато искам да гледам филм, отивам в бюфета, защото в 9 часа Морван вече е заспал.

Бръщам се в лазарета, където се появява моряк на двайсетина години:

— Позволете да ви се представя, докторе, казвам се Жакие и съм един от двамата стюарди в каюткомпанията. Капитанът ме изпраща да ви кажа, че можете да се качите на мостика и ако желаете, да погледнете на раздяла сушата.

Забелязвам, че Жакие — дребен брюнет с живи очи — не ме нарече „господине“ или „господин докторе“, а само „докторе“, както и офицерите, които обслужва. Защото в представите си, както впрочем и за офицерите, той също е част от каюткомпанията, както „butler“ е част от клуба. „He belongs“^[7], както би казал един англичанин.

— Ще ви придружа, докторе — предлага Жакие, който сигурно си мисли, че вътрешността на една подводница може да ме обърка.

— Идвам.

— Извинете, докторе — казва Жакие след известно колебание, — ще е по-добре да си сложите кепето и да си вземете мушамата. Горе е доста хладно.

Подводницата вече доста се клатушка и аз трудно навличам мушамата си, която в Морското наричаха... — по-добре да не споменавам тази дума, за да не предизвикам благочестието на моята читателка^[8] и да я уплаша.

През това време, подпрян с ръка на рамката на вратата, за да запази равновесие, Жакие ме гледа с едва забележима усмивка, в която има и снизходжение, и лукавство. Добре го разбирам: снизходението е предназначено за лекаря, а лукавството за слона — име, което се дава във флота на всеки, който не е моряк. И Жакие е прав, но нали стюардът е точно толкова моряк, колкото и лекарят.

Мостикът на подводницата е малката кула, от която излизат две стърчащи отстрани хоризонтални перки (това са хоризонталните рули), които ѝ придават специфичния силует на подводница. На кулата има

не знам колко малки мачти, антени и перископи и всъщност тя е кръгла само в предната си част, а назад се издължава, за да улесни, предполагам, плъзгането на подводницата под водата. Тя се нарича още „будката“, но моряците открай време предпочитат да я назоват „банята“, защото, когато подводницата е над водата, човек може да се намокри до кости, в което сам се убедих.

Жакие отваря капака на люка и след като излизаме на мостика, го хлопва бързо зад мен, за да не го залее някоя вълна. Когато се изправям горе, морето и вятърът ме бълсват силно в лицето, сякаш ми удрят пlesница.

Тук е капитанът, който ми се усмихва приятелски, и още четирима души. Единият наблюдава околността с голям бинокъл. Другият е със слушалки. Третият креещи нещо по микрофона си, а какво прави четвъртият — не мога да разбера. Изглежда, че маневрата е трудна, и аз си мълча, застанал така, че никому да не пречач.

Вълнението е силно и цяла миля пред нас плува ескортният кораб „Майе-Брезе“, елегантен съд, който бях забелязал в пристанището на път за Арсенала. „Майе-Брезе“ играе ролята на полицейски мотоциклет пред министерска кола. Докато сме на повърхността, той ще ни проправя път, като отстранява другите кораби. След като изпълни мисията си, ще се върне отново в пристанището.

Слънцето свети ярко, но югозападният вятър ме шиба в лицето, а вълните ме заслепяват до такава степен, че трябва да се обърна с гръб, за да гледам.

„Да хвърлим последен поглед към сушата“ — изразът има твърде конкретен и дори малко драматичен смисъл за онзи, който ще се потопи на 100–150 метра дълбочина в океана, без да се покаже на повърхността цели два месеца. „Последният поглед към сушата“ обхвана още слънцето и облаците. Особено облаците — мили и волни скитници в лазурното небе за онзи, който хлътва в затвора на подводницата. Земя и небе, близки и любими — с немалко неща и хора се разделяме.

Освен ако не е замърсено, небето няма мириз, затова пък земята има. Когато след четиричасово плаване с моята яхта в залива Карнак се завръщах към плажната ивица, ароматът на земята изпълваше

ноздрите ми с дим от изгорели дърва и листа, зеленина и хумус. Така живителен и сладостен е този дъх, както кожата на бебето за майката.

Колкото повече наближаваме тесния изход на пристанището и откритото море, толкова по-бурно става и все по-яростно ни връхлитат вълните и вятърът. Мокър съм до кости и не ми е особено добре така люшкан наляво-надясно като плющено мече, подхвърляно от малчуган. Ще ми се сега да съм на „Майе-Брезе“ и от сухо и високо място да наблюдавам канала, пристанището и хълмовете, между които минаваме. Откакто напуснахме Ил Лонг, не сме били по-близо до сушата, с която се разделяме — дори между дърветата се виждат силуетите на хора, махащи с ръка към нас, заминаващите. Жалко, че не мога да взема бинокъла от моя съсед — така ми се иска за последен път преди монашеското ми усамотение да зърна някое нежно женско лице.

Целият мокър, слизам с няколко стъпала надолу при двама офицери, скрити в металната кухина (кънтяща от разбиващите се вълни), които с наслада дърпат за последен път от цигарите.

— Докторе — казва единият (защото естествено всички вече са разбрали какъв съм), — само като ви погледне човек, и разбира, че поне няколко „кита“ са ви праснали по носа („кит“ означава силна вълна). Това е първото ви кръщение като подводничар. А второто ще бъде по средата на рейса.

— Но аз вече съм плавал на малка подводница.

— Сравнение не може да става. Ние сме на АРПЛ!

Те се смеят и ме гледат приятелски, снизходителни и добродушни. И когато отварям капака на люка, за да сляза долу, някой се провиква:

— Докторе, да не забравите да го затворите след себе си! Рано е да пускаме вода вътре!

Но с това не се свършват мъките ми, защото долу, на стълбата, трима млади офицери (които без съмнение Жакие е съbral) ме наобикалят весело и ми поднасят въображаем микрофон, като че ли ме интервиюират за телевизията. Включвам се веднага в играта.

— Вашите първи впечатления, докторе?

— Много е мокро и солено!

— Докторе, знаете ли защо е толкова мокро?

— Да, господине! Подводницата е нещо, което плува под водата, а не отгоре. Така че нормално е да се понагълтаме.

Общо веселие:

— Страхотен е докторът!

— Няма грешка!

— Как го рече само!

— И един последен въпрос: вие сте плавали по море, защо избрахте точно подводница?

Съобразявам бързо. Ако им разкрия истинската причина, която читателят знае, провалът ми ще бъде пълен. Заявявам с важен вид:

— Господа, ще ви призная нещо: не мога да плувам. А подводницата е единственият съд, където човек не може да падне зад борда.

Веселието достига своя връх и аз се възползвам, за да се измъкна, да се прибера в стаята си и да захвърля мокрото кепе и мушамата. Напук на неписания закон (ако той изобщо съществува) затварям вратата и се изтягам на койката.

* * *

Трябва да съм спал доста дълго и когато се събуджdam, подводницата се люлее силно. Не ми е особено добре, но пък и не ми се повдига. Отварям широко уста на няколко пъти, за да изравня налягането в ушите. Поддържам духа си, доверявайки се на Нотамина^[9]. И понеже състоянието ми не се подобрява, търся от моя лечебен арсенал въображаем спасител.

Както биха казали философите, необходимо е „съучастничество от мен за мен си“. Затова почвам лицемерно да се питам каква е причината островите винаги да ме очароват. И понеже вече съм си задавал този въпрос, не ми е трудно да си отговоря: островът е нещо затворено, отвред защитено с вода от нашественици. На всичко отгоре пустинен, макар учудващо добре снабден с храна и вода — това ми позволява да изживея идилия без съперници, единствен мъж за една жена.

Ето че си дойдохме на думата! С риск да ви разочаровам ще кажа, че не е възможно тази жена да бъде Софи. Като махнем това, че

отношенията ми с нея не са стигнали такава интимност, фантазмите ми, ако се насочат към нея, бързо биха се разпръснали, за да отстъпят пред една неутешима действителност: несигурността на връзката ми с нея.

За да е спасително и да изпълнява своята роля на психологическо хапче, мечтанието трябва да е насочено извън реалното. Затова жената, която изниква пред очите ми, е непозната, чертите и тялото ѝ са оформени по мой вкус и е напълно покорна на своя създател. Не бива обаче да се бърза. Един фантастичен образ изисква бавни и внимателни действия. И когато се разпиле, след като ви е омаял, не се опитвайте да го възкресите. Поне не същия ден.

Този път се разсейва, преди да е стигнал до края си — моята сирена за жалост се изпарява тъкмо когато се къпехме двамата в лазурните води на лагуната. Просто подводницата изведнъж престана да се клати.

Липсата на движение ме разтърсва, ако мога така да се изразя. Лежа на тясната койка и всички светлини са запалени. Ставам, за да наплискам лицето си с вода и да се освежа, когато стъпвам с крак на паркета, едва не падам — толкова е наклонен. Странно, на АРПЛ казват „паркет“, а не под, въпреки че този паркет е от стомана. Хващам се за леглото и чак сега, когато поглеждам койката, разбирам, че ме е събудила не само неподвижността на подводницата, но и това, че главата ми е била по-ниско от краката, докато съм спял.

Драга читателко, естествено вече сте разбрала, че моят свят стана изведнъж наклонен, защото АРПЛ се спуска надолу: и ако подводницата не се люлее вече, то е защото е стигнала дълбини, където голямото вълнение в началото на плаването не се усеща. Естествено капитанът ще реши на какво разстояние от повърхността ще плава подводницата и когато го стигнем, той ще я върне в хоризонтално положение и както ми обеща, „изобщо няма да се клати“. И действително, ако бяхте с нас, не бихте могли да мечтаете за по-спокойно пътуване, като изключим, разбира се, че ще ви липсва слънцето и няма да почернеете.

На малката подводница не е така тихо, както тук, защото тя изплува често на повърхността или се движи малко под нея, за да поеме въздух за дизела и за хората си, както и за да дебне възможни „плячки“. За АРПЛ това не е необходимо. Тя произвежда сама въздуха

си, сама отстранява отпадъците си. И се пълзва възможно най-незабележимо в най-големите дълбочини, без да показва на повърхността перископ: по-нататък ще обясня защо.

Доста се развълнувах, когато за пръв път паркетът твърде обезпокояващо се наклони при потапянето на малката подводница, на която получих бойното си кръщение — ако за един лекар приляга изобщо подобен военен термин. Въображението ми започна да блуждае: точно ли са означени склоновете на морските дълбочини по картите? И какво ще стане, ако сонарите се повредят и подводницата се удари в плитчина. Странно, но не разумът, а навикът разпръсна моите страхове.

Едва когато стаята ви е под наклон, си давате сметка колко е приятно хоризонталното положение и как улеснява живота ви. Например опитах се да седна на масата и гърдите ми така се притиснаха о ръба ѝ, че трябаше да напрегна мускулите на ръцете си, за да се освободя. Изпуснах молива, за да се хвана за масата, и той се изтърколи до шкафчето срещу мен, след него се пълзна и книгата, която бях взел да чета и да си подчертавам.

За щастие сега подводницата се движи точно толкова, колкото и моята стая в апартамента на родителите ми в Бордо. Всъщност тя изглежда замръзнала в наклоненото си положение и създава впечатление, че стои на едно място. Чувството е същото и на 10 000 метра височина в самолет с тази разлика, че шумът на реактивните двигатели прониква навсякъде. А тук турбините са твърде далеч, за да достигне шумът до мен. Пълна тишина.

Всъщност не, чува се нещо. И първия път е по-скоро обезпокояващо: на неравни интервали от черупката на подводницата (за която е залепена едната страна на койката ми) се чува скърцане, което би звучало зловещо, ако се засили. Ясно ми е, че идва от увеличаващото се налягане на водата при нашето потапяне. Човек има чувството, че се намира в голям орех и огромна орехотрошачка се опитва да го смаже. Това прави обаче впечатление, докато човек не реши да се довери на инженерите и да си каже, че дори и отвъд пределната дълбочина те трябва да са предвидили голям резерв, за да не бъде смазан корабът от водната маса над него.

Опирам се с лявата ръка на ръба на масата, за да намаля натиска върху гърдите си, а с дясната държа едновременно книгата и молива.

Така съм се свил, че почти не мога да чета. Освен това и подсъзнателно се вслушвам в скърцането, което идва от черупката, опитвайки се все пак да го приемам с безразличието на стар подводничар.

Изведнъж всичко се връща на мястото си. Ръката ми може да пусне книгата и молива, без те да се изтърколят: каютата ми отново е хоризонтална. Малко след това и пукането стихва. Достигнахме определената дълбочина и моята вселена се успокоява. Подводницата не се люлее повече, не забива нос, не скърца, не издава никакъв звук, никаква вибрация — все едно, че не се движи. Ако бяхме легнали в някоя плитчина, за „да си починем“, усещането за пълна неподвижност нямаше да е по-различно.

На вратата ми се чука и при моето „влезте“ посетителят се представя:

— Курсант Вердьоле!

Ставам и му подавам ръка.

— Добър ден. Срочнослужещ ли сте? С какво се занимавате в цивилния живот?

— На кой от двата въпроса да отговоря първо? — пита Вердьоле.

Засмивам се:

— На втория!

— Институт за политически науки и Националната административна школа.

— „Боже мили, има нещо в главата на това момче!“ — казва моята портиерка. — Един ден вие ще бъдете от принцовете, които ни управляват.

— Не се плашете: ще бъда по-добър от тях! Докторе, заповед на помощник-капитана: трябва да ви придружа до каюткомпанията за вечеря.

— Само да се среша и идрам.

Докато се пригответ, разглеждам със симпатия това току-що излюпено пиле: 1,85 м, добре сложен, хубавец. В овала на бузите му все още има нещо детско. Сините му очи са живи. Старателно сресаният път не успява да укроти русите му коси. От курсант Вердьоле лъха на добро здраве, добро семейство и добро възпитание. Политически науки и Националната административна школа — това са два изключително трудни конкурса. Трепал се е като черен негър.

Драга читателко, време е да ви въведа в морския жаргон, който усвоих на „Жана д'Арк“, докато се търках о морските вълци цели седем месеца. Морските вълци са възпитаниците на Военноморското училище, съдирам си задника означава естествено — работя. Ето че знаете вече основното. Останалото ще ви поднеса постепенно.

Тъй като произлизам от скромна среда, изисканото възпитание на Вердьоле малко ме дразни, но пък това, че се е заел с толкова трудно учение, както и добрината му смекчават впечатлението.

Вече бях готов, когато на вратата цъфва ново лице:

— Курсант Верду. Заповед на капитана: трябва да ви придружа за вечеря.

— И вие ли! Явно няма опасност да се загубя — казвам аз и се засмивам.

— Кой знае дали ще бъде голяма загуба! — отвръща Верду.

— Не се стряскайте, докторе — намесва се Вердьоле, — Верду се изявява на борда чрез претеглено нахалство.

— На какви везни?

— Прецизни — отговаря Верду. — Моите! Улавят и най-тънкия нюанс, ако ще и по византийски! Възпитаник съм на Националната административна школа!

— Боже господи! Двама от Националната административна школа! Верду и Вердьоле!

— Приликата в имената е напълно случайна — уточнява Верду.

— Както е казал един прочут древен мъдрец: „Той си е той, а аз съм си аз!“ А аз, слава богу, не съм русоляв и със сини очи.

Наистина боята е различна. Верду е брюнет с кадифени черни очи. И все пак двамата курсанти си приличат и аз бих могъл да кажа за язвителния Верду същото, което казах за добрия Вердьоле: 1,85 м, добре сложен, хубавец. Спирал дотук. Разбрали сте вече, че това са две пилета от едно люпило.

— Докато си слагам обувките, Верду ме питат:

— Докторе, какъв лекар сте вие?

— Първокласен. Три нашивки.

— Аз съм само с една. Знаете ли, че на стария морски жаргон биха ви нарекли „тричленен“?

— Зная! Плавал съм на „Жана“. Ласкателен прякор, няма що!

— Не е казано — намесва се Вердьоле, — че човек се справя по-добре с три, отколкото с една.

— Е де — казвам аз, — това трябва да се измери с прецизните везни на Верду.

Смях.

— Не знам защо се смея — обажда се Верду. — Не обичам лекарите. Отдясно на корема ми оставиха ужасен белег.

— Защо ужасен?

— Дълъг, дълъг! Осем или десет сантиметра?

— Понякога апандиситите трудно се откриват. Сигурно се е наложило да разширят отвора, за да го намерят.

— Отвратителен занаят! Да тършуваш с ръце из червата на съгражданите си!

— А аз, като чуя думата черва, и огладнявам! Хайде на масата! Пашата ни чака! Докторе, още ли ще се решите. Вече достатъчно се напудрихте!

Тъй като коридорът е тесен, тръгваме един след друг, но вече като приятели. Очарован съм от тези веселяци. Тримата неморяци се сдушиха начаса.

Каюткомпанията, или „карето“, както я наричат, не е квадратна, точно обратно: тук преобладават кривите линии. Това е малък кръгъл салон, съединен с малка овална трапезария.

Да се разберем за прилагателното „малък“. За машабите на един апартамент то е съвсем оправдано. Но за подводницата, особено пък сравнена с офицерските стаи, каюткомпанията е голяма. В средата на салона са наредени четири удобни кожени кресла около ниска стъклена масичка. За друго кресло няма място.

Чарът на салона е в стените, заети изцяло от библиотечни рафтове, следващи извивката — такава е била навсярно библиотеката на Монтен в неговата кула, преди недостойната му дъщеря да разпродаде след неговата смърт книгите.

Стените на овалната трапезария са бледорозови, а около масата могат да се разположат десет души. Предвидена е втора смяна за офицерите, които са на вахта, както и за онези, които предпочитат да се хранят по-късно.

С мен офицерите в подводницата стават 16. Понеже в салона креслата са само четири, би могло да се предположи, че надпреварата

ще е ожесточена. Но както забелязвам, такова нещо няма, напротив, цари любезност дори без оглед на старшинство и пагони, които впрочем тук никой не носи.

Изглежда, сме подранили, защото четирите фтьойла са празни и ние сядаме без колебание. Но масата е вече сложена и едва сме успели да се настаним, когато от кухнята се появява един стюард — не Жакие — и ни пита какво ще пием. Плодов сок за всички. Аперитивът не е забравен, но трябва да мислим и за линията си.

— Докторе, да ви представя нашия стюард Вилхелм — казва Вердьоле.

— Добър ден, докторе.

— Добър ден, Вилхелм. Вече се запознах с Жакие.

— Той е моят помощник — казва Вилхелм.

— Вилхелм — намесва се Вердьоле — има силно развито чувство за йерархия.

— И освен това е голям кинаджия. Не пропуска нито един филм — добавя Верду.

— Вилхелм има старомоден вкус — продължава Вердьоле, — той обожава Мерлин Монро.

Вилхелм, струва ми се, е поласкан от тези закачки, но се прави на засегнат.

— Господин курсант — заявява той с вежлива фамилиарност, — красотата няма нищо общо е модата.

— Hear! Hear! — казва Верду.

— Защо „Hear!“ — пита Вердьоле, — а не „Браво!“

— Майка ми е англичанка.

— Виж ти! — казвам аз. — В каюткомпанията имало аквариум.

С една-единствена риба.

— Ако тази риба можеше да мисли — разсъждава Вердьоле, — щеше да си зададе въпроса, защо е от тази страна на корпуса, а не от другата.

Верду изсумтява подигравателно:

— Едва ли би си задала такъв въпрос, защото е сладководна.

Вердьоле контраатакува:

— Откъде пък знае, че е сладководна, щом не е плувала.

— Във всеки случай рибите не мислят: виж колко глупави и кръгли са ѝ очите. Няма интелигентна риба, освен делфина.

Вердъоле връща топката:

— Делфинът не е риба, а млекопитаещо.

С този удар Вердъоле печели сета и аз се обаждам, приемайки мача за завършен или поне прекратен:

— Вердъоле, какви са вашите задължения на борда?

— Дежуря наравно с офицерите като началник на наблюдателната служба. С една дума, уж командвам хора, които познават работата си по-добре от мен.

— А вие, Верду?

— Ръководя службата за борба с противниковите подводници.

Със същата уговорка като този господинчо. Представете си един завод, където инженерите са превъзходни, а техническият персонал е изключителен, и ще ви стане ясно какво е АРПЛ. А аз, понеже не съм инженер, се вслушвам в техническия персонал, който ръководя.

— Докторе, обърнете внимание на думите на Верду — обажда се Вердъоле. — Много рядко му се случва да бъде толкова скромен.

— Според мен — казвам аз — особеното в подводницата е, че инженерите разбират колко незаменими в своята специалност са техниците и обратно. Смятам, че не би трябвало да има конфликт между офицери и морски офицери^[10], освен ако някой от тях не е с труден характер. А по принцип филтърът при подбора не допуска хора с трудни характеристи.

— Но се случва понякога филтърът да се повреди — казва Вердъоле. — Верду е живото доказателство.

— Но това е невероятно! — възмущава се Верду. — Докторе, вие сте ми свидетел. Вердъоле става агресивен почти колкото мен! Той ме имитира по нахалство!

Смеем се с цяло гърло, когато влиза капитанът. Ставаме веднага.

— Докторе — усмихва се пашата, — радвам се, че вече се разбирате с нашите двама курсанти. Ясно е, че вие тримата ще бъдете най-активните в каюткомпанията.

— Ех, капитане, ако знаехте какво означава в един конезавод да бъдеш най-активен, нямаше да говорите така...

В този момент прекъсват разговора ни 6–7 офицери, които нахлуват, разговаряйки оживено. Вече сме десетина в тясното пространство. Настъпва голяма бъркотия, от която ще се възползвам, драга ми читателко, за да ви обясня, че във флота наричат курсантите

„курсантели“ — име, произнасяно от по-възрастните офицери с носталгия и нежност, защото самите те са били „курсантели“ преди 20–25 години и днешните момчета биха могли да им бъдат синове.

Капитанът ме извиква и ме представя на офицерите си или ми представя офицерите — според случая. Ритуалът е дълъг и както се знае, колкото необходим, толкова и безсмислен, защото в девет от десетте случаи човек не запомня никакво име. Затова дръпвам Вердьоле настрана, т.е. в коридора, тъй като каюткомпанията е вече претъпкана.

— Синко, освободете ме от едно съмнение, както би казал Корней. Пашата ми представи трима помощници, но не съм сигурен дали запомних кой какъв е и какви са функциите му в подводницата.

— Първи — започва Вердьоле, — който обожава играта с думи, е вторият на борда Пикар. Капитан втори ранг също като пашата. Онзи, ниският брюнет, който говори с капитана.

— Не е толкова нисък.

— Погледнато от място бой, дори вие не сте особено висок — засмива се Вердьоле. — Думата „живост“, изглежда, е била измислена специално за Пикар: той има живи очи, жив ум, живи жестове, бърза реакция, заразителен смях. Думата „компетентен“, отнесена към Пикар, звути почти пренебрежително. Той е свръхнергичен, динамичен, неуморим. Морските офицери казват, че по време на плаването човек може да го види ден и нощ във всяко кътче на подводницата. Някои твърдят, че никога не спи.

— Блестящ портрет. Давам ви девет от десет възможни точки.

— Скромно отбелязвам, че оценката ви не е завишена. Продължавам по-нататък. Най-високият, с голямата черна брада, който слуша сериозно глупостите на Верду, е капитан Алкие. Елзас-Лотарингия, капитан трети ранг. Изглежда студен и сдържан, но това е само външно. Искал е да стане пилот изтребител, но не е могъл. Прекалено дълъг е. Представяте ли си как би задействал катапулта. Краката си ще счупи.

— А третият капитан?

— Форже. И той е капитан трети ранг. Но на него не му викам „капитане“, а „шефе“.

— Той е главният механик, така ли?

— В атомните подводници — заявява Вердьоле с високомерие — се нарича главен енергетик. Той има трима „чирака“^[11] на разположение.

— Кой е той?

— Говори с Пикар. За да не ви засегна още веднъж, няма да кажа, че е нисък.

— Благодаря.

— Ще кажа, че не е по-висок от Пикар. Но Пикар е слаб, а Форже е якичък. И освен това косите му се разбягват панически от оплешивялото теме.

— Великолепно описание.

— Благодаря. Продължаваме нататък. Форже е бретонец, офицер, издигнал се от редник. Работяга. Пашата dixit^[12]: „С инженер като Форже всеки капитан може да спи спокойно.“

— И ще се въздържите да не му направите портрет?

— Говори с приятен и спокоен глас. Скромен, сдържан. Но и съдържа голяма вътрешна сила. Упорито избягва да говори за себе си.

— С една дума — бретонец.

— Известен тип бретонец. Северен бретонец. Вашият Льогийу е южен бретонец. Да продължавам ли, докторе? Преминавам към „чираците“.

— Господин курсант — казвам с престорена строгост, — не смятам, че е редно да се изразявате така свободно за офицерите с три нашивки. Не забравяйте, че и аз имам три нашивки.

— Е да, но са белязани с недостойна цивилност от тази червена кадифена лентичка. Впрочем няма нищо лошо в това да си капитан-лейтенант. Лоран Фабиус също е запасен капитан-лейтенант. Във флота капитан-лейтенантите винаги са били облагани с данъци и са подлежали на безпощадна експлоатация. Те са работягите. Всичко се крепи на тях.

— След тези силни думи ви подозирам, че искате да вървите по стъпките на Фабиус.

— Разбира се, бъдещият млад министър-председател на Франция съм аз.

— Извинете, момчето ми, струва ми се, че пашата ме кани на масата. Благодаря ви за всичко.

Пашата ме настанява от дясната си страна — като новодошъл, предполагам. Срещу него е помощник-капитанът Пикар, заобиколен от другите двама помощници: дългият Алкие и шефът Форже. Другите сядат, както ми се струва, без никакъв определен йерархически ред. Двамата курсанти са на края, но това е по тяхен избор. Не виждам младите офицери, които се шегуваха с мен, когато слизах прогизнал от мостика. Сигурно са на вахта.

— Не ви ли е много тясно така? — любезно ме пита пашата.

„Много тясно“ е меко казано. Десет души около масата — това е пределът. Остава точно толкова място, колкото Вилхелм да прехвърча наоколо, понесъл цяла камара предястия.

— Ни най-малко, капитане — отвръщам весело аз. — И ако ви пречка да си режете месото, не се стеснявайте да ме сръгате с лакът.

Всички около масата се усмихват и погледите се насочват към мен. Екипажът, който виждам, е споен здраво от два рейса по 60–70 дни. Ясно е, че няма начин да не посрещнат с недоверие новодошлия. Чувствам се като мъничкия Маугли, когото вълците от Сионийските хълмове един по един подушват, преди да го приемат да тича с глутницата. По още нещо си приличаме с Маугли: аз ще вадя тръните от лапите им, когато се наранят.

Веселият разговор остава почти неразбираем за мен, защото екипажът е успял да натрупа по време на двете си плавания съкровищница от незнайни за мен впечатления, за които сега намекват и очевидно много се забавляват.

Пашата вероятно усеща, че не се ориентирам в семейния фолклор, и насочва разговора към по-общи теми.

— И какво, Алкие, изпушихте ли последната си цигара?

— Да, капитане.

— Трудно ли ви беше?

— Много. Всеки път си казвам, че когато се върна, няма повече да пуша. И всеки път почвам отново. А е толкова мъчително да пропушиш след рейса, колкото и да ги откажеш при отплаването.

— Така е — отговаря пашата.

Сините му очи блъсват и той продължава:

— Спомням си, че когато бях помощник-капитан, първото нещо, което моят паша правеше, когато се покажехме на чист въздух, бе да извади една цигара от пакета и да я хвърли в морето. Веднъж го

попитах защо прави това и той ми отговори: „Знаете ли, Русле, забелязах, че след два месеца въздържание първата цигара има много лош вкус. Затова я хвърлям и пуша направо втората.“

Засмиваме се. Всички са доволни. По-точно доволни от себе си. Не само англосаксонските моряци имат чувство за хумор.

Тъй като не искам да ме вземат за ням, се възползвам от една пауза и вземам думата:

— Чувал съм, че пущенето е забранено на борда на АРПЛ, защото тютюневият дим съдържал повече от сто вредни съставки.

— Не е това истинската причина — веднага отвръща капитанът.

— Но по този въпрос давам думата на главния енергетик Форже: той е нашият специалист по очистването на въздуха в подводницата.

Форже прекарва ръка по плешивото си теме: той изглежда доста притеснен, когато му се налага да говори пред публика.

— Не бих искал сега да изнасям доклад пред вас — казва той с приятния си спокоен глас, — особено пък на маса, още повече като знам с какви неласкави имена моряците наричат докладите и докладчиците.

Избухва смях. Драга читателко, въпросните думи са циничен синоним на досада и няма да ги спомена, за да не обидя нежните ви ушички. По-лоши са от всичко, за което се сещате!

— Давайте, давайте, Форже — подканя го пашата.

Това спортно насырчаване се подхваща от неколцина и Верду добавя:

— Давай, шефе, нашият док има нужда от ограмотяване.

— Ей, момче — прекъсва го капитанът, — кой ви позволява да се обръщате с „док“ към лекаря?

— Самият аз ще се радвам, ако и останалите ме наричат така.

Форже се изкашля и отново поглажда темето си с ръка. В тази минута инстинктивно усещам това, което по-късно ще се потвърди: този плешив и шишков човек се ползва на борда с всеобщо уважение. Той е много добър специалист, скромен и благороден. Командва трима началници на служби — капитан-лейтенанти, едно от първите неща, които научавам за него, е, че три пъти в седмицата той дежури вместо подчинените си, за да могат те да си отспят.

— Докторе — казва той със своя мек глас (но през който прозира силен характер), — съд като нашия, който трябва да остане невидим,

не може да си позволи да извади тръба от водата и да се зареди с въздух, както малките подводници. Естествено на тръгване ние сме пълни с въздух и проблемът е да поддържаме кислорода между 20 и 22 процента, а въглеродния двуокис — между 0,5 и 0,7 процента. Въглеродният двуокис се отстранява, като го прекарваме през молекулярен филтър, а кислород получаваме чрез електролиза на водата. Работата е доста деликатна.

Форже замълчава и понеже седи насреща ми и любезно се обръща към мен, използвам паузата, за да попитам:

— Защо е деликатна?

— Водородът се отделя при катода, а кислородът — при анода. Ако двата газа се съединят, ще се получи експлозия. За да избегнем това малко неудобство (смях), използваме азбестови уплътнители. Те пропускат само водорода. Англичаните са измислили този метод.

— Hear! Hear! — обажда се Верду.

— Това е принципът — продължава Форже. — Но разполагаме и с други филтрационни методи, с които унищожаваме маслените и другите изпарения, неприятните миризми от тоалетните например, както и фреонът, който винаги се отделя в известни количества от големите хладилници. С една дума, докторе, за да отговоря на вашия въпрос (той въздъхва леко: доволен е, че приключва речта си), вероятно няма да ни е особено трудно да отстраним и тютюневия дим. Единственото, което действително ни затруднява, са спиртните изпарения от одеколоните, които екипажът употребява. Те могат да бъдат опасни за здравето, ако се дишат продължително време.

— Положението е отчайващо — казва Верделье, — скоро ще ни забранят да миришем на хубаво.

— Благодаря, шефе, за обяснението ви — поглеждам аз Форже.

— Благодаря и извинявайте, че заради мен ви изстина телешкото печено.

— О, не обичам горещо ядене — отговаря любезно той.

— А за цигарите — намесва се пашата — ще продължа аз, докторе. Инициативата да се забрани пушенето на борда принадлежи на първия капитан на първата АРПЛ Лузо, тогава капитан втори ранг, а днес — вицеадмирал. Заслугата му е голяма, защото той самият е пушач. Хиляди пъти е прав с тази забрана, защото пушачите

увеличават опасността от пожар. Както знаете, докторе, на борда се страхуваме от две неща — от огън и от вода.

Разговорът прекъсва. За момент всички се замислят. Вилхелм ни предлага второ парче шоколадов сладкиш, но аз отказвам.

— При такова меню много ще напълнеем.

Офицерите се споглеждат и се засмиват.

— Смеховете не са предназначени за вас, докторе — казва капитанът, — а към вашия предшественик, който много се грижеше за дебелеенето на екипажа.

— Той се страхуваше — обажда се някой, — че след двумесечно плаване, дори и без водата от баластните цистерни, подводницата ще е толкова натежала, че няма да изплava на повърхността...

— Докторе, мога ли да ви попитам нещо? — обажда се един офицер до Вердьоле (по-късно ще научи, че се казва Анжел и че е младши лейтенант, току-що излюпен от Военноморската академия).

— Разбира се.

— Опериран ли сте от апендицит?

— Не.

Моето „не“ отприщва бурни смехове. Посрещам смеховете доброжелателно, въпреки че те ме карят да се чувствам смутен от един хлапак, наричан във флота „заек“, който си прави майтап с мен.

— Докторе, смеховете не се отнасят за вас — успокоява ме отново пашата. — Операционният блок в лазарета е необходим в случай, че някой получи криза от апендицит. Но какво ще стане, ако това се случи с лекаря?

— Имало ли е подобно нещо?

— Да, преди няколко години на една АРПЛ възникна доста деликатна ситуация, като се има предвид предписанието да не издаваме присъствието си. Ние само приемаме, никога не изльзваме.

— И какво стана тогава?

— Тъй като на лекаря му станало много зле, а диагнозата му била пессимистична, наложило се да изльчат сигнал. След по-малко от три дни един хеликоптер се добрал до тях, подводницата излязла на повърхността и качили лекаря на хеликоптера.

— А какво стана с невидимостта? — пита Анжел.

Той произнася думата полугласно и почтително.

— О, бъдете спокоен — отвръща капитанът, — подводницата изплувала при пълно спазване на условията за скритост.

Забравих да уточня, че това беше вечеря, а не обяд. Но в действителност, затворени в нашата огромна стоманена риба, ние усещаме смяната на деня с нощта единствено по нюансите, въведени в изкуственото осветление, за да не изгубим ориентирите. Денем то е бяло, а нощем има червеникав оттенък. Практически усещам идването на нощта по това, че се чувствам уморен и ми се доспива. Вероятно е обратно с онези, които са на вахта „нощем“, а почиват през „дения“.

Вече в стаята, излегнат на койката, със затворена врата и загасена лампа въртя като на филмова лента впечатленията от този особено важен за мен ден: първия на борда на АРПЛ, първия от 65-те или 70-те, които ще прекарам, без да видя земя и небе.

Не бих казал, че съм недоволен от първия си контакт с моите колеги. Изглеждат симпатични, а, от друга страна, ми се струва, че и глутницата ще приеме без особени затруднения Маугли.

Унесен в полуудрямка, се сепвам от една мисъл. Вечерята беше толкова вкусна, сервирана от първокласен стюард, компанията — весела и приятна, и аз почти забравих, че Йона носи в търбуха си не само атомен реактор, от който черпи движение и светлина, но и най-малко 16 ракети с ядрени бойни глави.

Тези ракети са нашето крайно средство. Именно като техни носители три от общо шестте ни АРПЛ по два месеца кръстосват моретата по тайни маршрути и при пълна скритост, готови да се подчинят, когато е необходимо, на заповедта на президента, изпратена на свръхдълги вълни, и да изстрелят своите ракети по посочените цели. Ние сме, така да се каже, кучетата пазители на Франция, които защитават нейните жизнени интереси и постоянно се зъбят, за да не става нужда да хапят.

Моята метафора не е съвсем точна. Да се озъбиш, означава да покажеш зъбите си, а ние нищо не показваме. Думата „скритост“, която чух тази вечер и която ще чуя повече от 100 пъти до края на плаването, е най-важната дума на борда на АРПЛ, парола, абсолютна заповед, златно правило. Никога не издавай присъствието си. Не казвай дума. Не подавай дори върха на ухото си, на антена или перископ. Осем или десет седмици ще кръстосва нашата подводница

по океаните. Тя приема съобщения. Но за да не бъде открита, никога не предава. Никога не изплува. Остава си невидима и безмълвна.

Няма илюминатори, през които да се вижда морето, а и не са необходими, защото на тази дълбочина видимостта е нулема: не биха ни послужили дори мощните прожектори на митичния „Наутилиус“. Подводницата е без очи, но слуша и засича пътя си със сонари и хидрофони. Тя вижда с ушите си.

Гледам светещите стрелки на моя часовник. Десет и десет. Там, горе, е нощ, но утре слънцето ще изгрее над океана. Но не и за нас. Там, където сме, цари мрак и в търбуха, и извън него. Опитвам се да си представя онова, което човешките очи никога няма да видят: как исполинската риба, дълга 130 метра, се промъква в черните води — прекрасна и невидима — без очи, но с наострен слух.

Тя слуша, натъпкана с хидрофони. Тя подозира всичко, което се приближава до нея. При най-малката опасност да бъде засечена се измъква или се спотайва.

Ако бъде открита, би могла да бъде превантивно унищожена и тогава независимо коя държава, опиянена от своята мощ, току-виж започнала атомна атака срещу Франция и за няколко минути я превърнала в пепелище. Ако подводницата оцелее, ще оцелеем и ние.

[1] Атлантическо пристанище на полуостров Бретан. — Б.пр. ↑

[2] Капитан на военен кораб (морски жаргон). — Б.пр. ↑

[3] Наклонена брегова площадка, съоръжена за изваждане и спускане във вода на кораби. — Б.пр. ↑

[4] Уютен, удобен (англ.). — Б.пр. ↑

[5] Департамент на полуостров Бретан. — Б.пр. ↑

[6] Гръмовержец (фр.). — Б.пр. ↑

[7] Той принадлежи (англ.). — Б.пр. ↑

[8] Първоначално разказът ми бе адресиран до Софи, но след като тя по време на рейса скъса мълчаливо с мен, навсякъде задрасках името ѝ и го заместих с „драга читателко“, без да променям нищо друго в текста. Затова приписах на моята читателка старомодната предвзетост на София. — Б.а. ↑

[9] Лекарство против морска болест. — Б.пр. ↑

[10] Морските офицери във флота отговарят на подофицерите в сухопътните войски. — Б.а. ↑

- [11] На морски жаргон — капитан-лейтенант (три нашивки). —
Б.а. ↑
- [12] Казва (лат.) — Б.пр. ↑

ВТОРА ГЛАВА

На другия ден в девет часа след твърде калоричната закуска съм в лазарета. Заварвам Лъгийу и той ми кимва, натоварен с някаква метална кутия и документи, които нарежда в шкафа и ги заключва.

— Имаше ли доктор Мьорио определени часове за прием, Лъгийу?

— Не, господине. Това е невъзможно поради четиричасовите вахти. Болните идват в лазарета, когато могат. Тук винаги сме подръка. Както казва пашата: „На подводницата никой не може да се загуби, всички дупки са запушени.“

Усмихвам се на този израз — твърде характерен за хумора на подводничарите — и казвам:

— Добре, ще постъпя като доктор Мьорио.

Може би трябва да ви обясня, драга читателко (тъй като вие благоволявате да ми правите компания в сегашната ми самота), че във флота „четвъртините“ се дават от третини“. Тази образна аномалия от морския речник трябва да бъде обяснена. „Четвъртините“^[1] са четиричасовите денонощни дежурства, т.е. вахтите в подводницата. Екипажът е разделен на три групи и всяка група — или „третина“ — застъпва четиричасова вахта. За 24 часа дежурството на една третина е средно 8 часа, като след всеки четири часа работа има четири часа почивка. Ако лекарят наложи твърдо време за преглед, легко болните, чието дежурство съвпада с тези часове, няма да могат да дойдат за преглед.

Лъгийу изчаква, докато се опомня след този вътрешен монолог, и подхваща:

— Тъкмо исках да ви кажа, господине...

Когато опозная по-добре Лъгийу, ще знам, че неговото „тъкмо“ няма нищо общо с това, което е казал преди малко. Ако има връзка, тя е случайна.

— Тъкмо исках да ви кажа. Морван е наистина болен. Има температура.

— Аз пък мислех, че лекува махмурлук.

— И аз така мислех.

Поглеждам го. При тези монголски скули човек очаква да види и черни очи, и катранено черни коси. Точно обратното — той е рус със зелени очи. Каня се да кажа: „Значи сте събркали диагнозата“, но се въздържам. Чувал съм, че бретонците били много обидчиви. Вместо да върнат топката, те я гълтат.

— Да видим тогава болния — казвам аз и минавам в изолационното.

Морван е загорял от слънцето здравеняк, макар и пребледнял сега, и очевидно не боледува често. Изглежда доста уплашен. Впрочем точно най-големите здравеняци припадат, когато им вземат кръв.

— Добър ден, Морван. Добре започваме! Какво ви боли?

— Гърлото, докторе.

Преглеждам го.

— Ясна работа. Пипнали сте хубавичка ангина.

Думата „хубавичка“, съчетана с ангина, ни най-малко не успокоява Морван. Но си мълчи. Както много точно се изрази Верду (или Вердьоле), той е от мълчаливите бретонци, за разлика от Льогийу, който пък е от бъбливите.

— Лежане, аспирил и три пъти на ден орацилин.

— Ще те поглезим, късметлия си! — казва Льогийу.

Морван мълчи. Аз се връщам пак в лазарета.

— Каква беше тази метална кутия и документите, които заключихте, Льогийу?

— Това е нашият „кооператив“, или лавката, така да се каже. Продаваме от всичко по малко: бонбони, дъвки, ножчета за бръснене.

— И вие ли сте стопанинът?

— Не, господине — казва Льогийу с лека усмивка, — вие, аз само продавам.

— В какво се състои моето стопанизване?

— Да направите равносметка в края на рейса.

Въртя се, обикалям лазарета с безразличен вид и разсеян поглед и накрая казвам:

— Не е ли странно, че лавката е прикрепена към медицинската служба?

— Нарочно е така, двете са много свързани. Ще видите.

Тъй като е с повече служба от мен — и изобщо във флота, и на АРПЛ, не искам допълнително да засилвам позицията му, като му задавам прекалено много въпроси. Както сам казва, ще видя по-късно.

Подхващам отново:

— Носи ли печалба кооперативът?

— Да.

— И какво правите с нея?

— Купуваме предмети за наградите на игрите и състезанията на борда. Участвуващите също и във финансирането на поздравителната картичка с изображение на нашата подводница, която екипажът изпраща на близки и приятели за Коледа. Отпечатват се две хиляди бройки. Специална гравюра с нашия герб.

— Сигурно е доста скъпо?

— Колкото — толкова! Нали разбирате, че момчетата се гордеят със своята подводница.

На вратата се появява човек. Висок. Едър. С немного чист работен комбинезон.

— Здрави, Льогийу. Тук ли е докторът?

— Тук съм — отговарям аз.

— А, извинете, господин докторе, да ви се представя: старшина втора степен Бишон.

— Добър ден, Бишон. Какво ви води при мен?

— Ммм, боли ме гърлото и кашлям.

— Класика — казва Льогийу. — От климатичната инсталация на борда е.

— Съблечете се, Бишон!

Преслушвам го. Поглеждам му гърлото.

— Нищо сериозно. Льогийу ще ви даде хапчета и сироп за кашлица. Имате ли температура?

— Мисля, че не.

— Дайте му термометъра, Льогийу.

През това време записвам анамнезата, защото всеки случай, дори свръхдоброкачествен да е, трябва да бъде увековечен. Това са радостите на администрацията. За петнайсет минути преглед петнайсет минути дращене по хартия.

— 36,8° — казва Льогийу. — Засега няма да те увиваме в целофан и да те слагаме в хладилника.

Тази отвратителна шега разсмива Бишон. Той е бонвиван, с жив и искрящ поглед, с лакоми устни, със затъсяла талия.

— Следите ли теглото си, Бишон?

— Опитвам се. Но пък много добре ни хранят тук.

— А като си помисля, че някои момчета се оплакват — целомъдрено казва Лъгийу. — Много са разглезени!

— Каква е службата ви, Бишон?

— Масъонка при мотора.

Разшифровам за вас: механик по двигателите. Двигателите, това е машинният отсек.

— Сигурно е доста топло при вас?

— О, да. 30–35 градуса. А ако не са хладилниците, ще стигне до 50°.

— Хладилниците ли? Кухненските?

— Не, не кухненските. Ние си имаме наши. Изстудяват водата, която отива в тръбите. Оттам вентилатори разпращат охладения въздух в отсечите.

— Оттам хващате хубави трахеити! — казва Лъгийу.

— Не е само от климатичната инсталация — отговаря Бишон. — При мотора е 35 градуса, а колко е в бюфета? Едва 22. Когато ходим да се храним, тогава здравата настиваме.

— Не яж тогава! — казва Лъгийу. — Няма да е зле малко да отслабнеш.

— Няма начин! Когато човек е лишен от едно, избива с друго.

И се засмива.

— А защо не си намятате лек пуловер, когато излизате от машинното отделение и отивате да се храните в бюфета?

— Така е, господин докторе — съгласява се Бишон без особен ентузиазъм.

А когато се навеждам над книжата, Бишон прошепва на Лъгийу.

— Да, да ми се смеят!

Механиците естествено не са изнежени, а закалени и яки мъжаги, постоянно вкопчени в парни кранове, люкове, помпи, клапани; не се страхуват от нищо, нито от турбините, нито от студа, нито дори от шегите, колкото и груби да са.

През целия ден дойдоха 5–6 болни с оплакване от гърло, уши или със синузит.

— Класика — повтаря Лъгийу със задоволство. — От климатичната инсталация е. След една седмица ще мине.

След това отива при Морван в изолационното и го чувам как се опитва да го ободри по обичайния си властен начин:

— Три дни! — казва той. — Три дни и си на крака!

На път за стаята си срещам дребния Жакие, когото не бях виждал откакто предната вечер ми показва пътя до мостика. Изненадан съм от младежкия му вид.

— Търсих ви, докторе — казва той с детската усмивка. — Капитанът ви моли да го почакате, ако обичате, в каюткомпанията в 16,30.

Поглеждам часовника си. Часът е 16,30.

— Тръгвам. Защо не ви видях там нито снощи, нито тази сутрин, Жакие?

— С Вилхелм сме на седмични дежурства. Тази седмица е той.

— А какво правите, когато не сте на смяна?

— Грижа се главно за стаите на офицерите; бърша прах, мия умивалниците, оправям койките. Забелязах вече, че сам оправяте койката си, докторе?

— Да, правя го по навик.

— За предпочтение е да не я оправяте вече сам.

— Защо?

— Защото пружината е от малки и много остри стоманени пластинки. Колко момчета са се порязвали, когато подгъват одеялото под дюшека.

Гледам го: той е рус със зелени очи и малък нос, с лунички и две трапчинки, весело усмихнат.

— Добре, благодаря, че ме предупредихте, Жакие.

Разделяме се и аз отивам да се видя с капитана. Четирите кресла са свободни и докато сядам в едното, се появява Вилхелм.

— Докторе, ще пиете ли чай?

— С удоволствие.

Трябва да е кипнал водата предварително, защото за по-малко от минута ми поднася не само чашата и каничката с чая, но и сухи сладки, които са много вкусни. Хрускам сладките (не без угрizение) и тъй като забелязвам, че Вилхелм не се връща в офиса, а още стои тук, го питам:

— От Елзас ли сте, Вилхелм?

Изричам този въпрос автоматично: защото ми казаха, че на борда преобладават бретонците. След тях идват момчетата от Елзас-Лотарингия и от Северна Франция. Следват парижаните и тук-там по някой от другите области.

— Не, докторе — легко засегнат отговаря той, — аз съм от Лотарингия.

Добре. Не бива да забравям: никога не бъркай елзасец с лотарингец, а също елзасец и лотарингец с някого от Вогезите.

Отпивам от чая си и го наблюдавам с крайчеца на окото си. Той е висок и слаб, твърде елегантен, с правилни черти, късо подстригани коси и живи очи. Умее съвсем професионално да е винаги подръка и да изглежда, че го няма.

Усещам, че има нещо да ми каже, и продължавам разговора:

— Доволен ли сте от Жакие?

— Да, докторе, много съм доволен. За моряк със свръхсрочен договор се справя отлично. Според мен има необходимите качества. Карам го да вземе диплом за мотел в Рошфор.

„Мотел“ е жаргонната дума за стюардите, които заедно с готвачите учат в Рошфор. За най-голямо щастие на флота, но също и на Елисейския дворец, на Министерския съвет и Министерството на отбраната.

Тъй като и след тази размяна на реплики Вилхелм отново изпада в дискретното си мълчание, го питам:

— Добре ли се чувствувате, Вилхелм?

— Чудесно, благодаря ви, докторе — казва той притеснен, — само че един зъб ме боли.

— А не ви ли прегледаха зъбите на сушата — казвам доста кисело. — Не ви ли предупредиха да оправите този зъб?

— Да, докторе.

— И вие не отидохте?

— Тогава не ме болеше — отговаря Вилхелм. — А и зъболекарят каза, че кариесът е съвсем малък.

Ето още един извод: никога не казвай, че пациентът има „малък“ кариес.

— Елате утре в лазарета след дежурството си. Ще видим зъба.

— А пък е преден зъб и не ми се иска да го извадите — добавя Вилхелм.

— Аз не вадя така лесно зъби. Ако може да се лекува, ще го оправим.

— Благодаря ви, докторе.

— И за мен един чай, Вилхелм — влиза енергично пашата и сяда на креслото до мен.

— Слушам, капитане — отговаря Вилхелм и се обръща кръгом.

— Вилхелм се страхува, че ще му извадя зъб, който не е оправил на сушата — казвам аз на капитана.

— Ще го извадите ли? — пита ме той и ме разглежда със сините си очи. Погледът му е едновременно проницателен и топъл.

— В никакъв случай.

— Точно така. Познавах един лекар, който на рейс вадеше по пет-шест зъба. За наказание. Наказваше момчетата, които бяха пропуснали да отидат на зъболекар преди отплаване. И в резултат...

Капитанът се мръщи и вдига едновременно раменете и ръцете си. Но не прави нищо повече от този безмълвен коментар. После продължава:

— Докторе, ако оправите зъба на Вилхелм, без да го извадите и без да го боли, екипажът ще ви приеме за много добър „док“ и по-лесно ще влезете в ролята си, която, както сам ще видите, е твърде многообразна и разнолика.

„Ще видите!“ — и той като Лъгийу. Какво им става днес! Но и него няма да разпитвам.

Пауза. Той поднася чашата към устата си и отпива на малки гълтъки, с благоговение. Вече почти съм свикнал с контраста между черната му брада, тъмния тен и сините му очи. Той се държи естествено и просто, но зад тази естественост и простота се усеща душевна изтънченост и окончателно поставени в ред житетски проблеми. Но изглежда и твърде открит: нещо парадоксално на пръв поглед за човек, прекарващ половината от живота си затворен в железен сандък.

Той оставя чашата си и изведнъж ме запитва:

— Как преценявате вашата първа среща с офицерите?

— Посрещнаха ме сърдечно.

— Не ви ли дойдоха множко шагите им?

— Ни най-малко. Харесаха ми.

— И те ви харесаха. Докторе, не се чувствайте задължен да стоите само в стаята си или в лазарета. Вие се занимавате с хората, но това не означава, че не трябва да се интересувате от нещата... Една АРПЛ е истинско чудо на техниката. Разходете се, питайте. Ще ви отговорят.

И се поправя усмихнат:

— Е, не за всичко, разбира се!

Той се изправя също така енергично, както и беше седнал, отправя ми кратка топла усмивка и казва:

— До довечера, док!

* * *

Едва една седмица е изтекла от този разговор, когато се качвам сутринта на кантарчето и правя отчайващо откритие: поправил съм се с едно кило. Казвам „поправил съм се“ с ирония, разбира се, защото една бърза сметка ме убеждава, че ако продължавам със същия ритъм, в края на рейса ще съм напълнял с осем килограма и загубил младежката си фигура.

Налагам си строга диета: никаква захар в чая. Никакъв десерт на обяд. Никакви предястия на обяд и на вечеря. И да не забравя: никакви шоколадови кифлички за закуска.

Но и това ми изглежда недостатъчно и затова към тази спартанска диета прибавям незабавно физически упражнения.

— Да знаете къде е статичният велосипед, Лъгийу?

— В ракетния отсек. Успяхте ли да напълнете вече, господине?

Кимвам и чакам с раздразнение неговото: „Класика!“ Но той само се усмихва и аз добавям:

— Ако някой ме потърси, знаете къде съм.

Драга читателко, изразът ракетен отсек може би ви е учудил. Представете си нашата подводница като домашен сладкиш, разрязан на парчета. На седем части — както е известно, седем е магическо число, отзад напред те са:

1) Отсек А — машинен отсек. Тъй като той сам по себе си е отделен сладкиш и съдържа много неща, ще се спра на него по-

нататък.

2) Отсек Б, който съдържа електростанцията, снабдяваща с ток подводницата, както и допълнителни устройства, необходими за функционирането на атомната пещ.

3) Отсек В, или атомният реактор. Недайте да треперите. Реакторът е чудовище, разбира се, но добре завързано. По време на плаване никой не слиза да го наблюдава.

4) Отсек Г е регенерацията на въздуха, за която шефът Форже говори по време на първата ми вечеря на борда. Тук влизат и помощните електроблокове.

5) Отсек Д е ракетният сектор, където въртя педалите.

6) Отсек Е съдържа Главният команден пункт (названието обяснява функцията му), помещенията за екипажа и царството на вашия покорен слуга: лазарета.

7) Отсек Ж, или торпедният отсек, който на „Енфлексибл“^[2] съдържа и две тактически ракети „Ексосет“, поразяващи изпод водата противниковите надводни кораби.

Напречният разрез на АРПЛ не е като филийка кекс, квадратен, а кръгъл — с диаметър десетина метра, които с изключение на най-тясната част на подводницата — на кърмата — имат по три вертикални палуби, или, казано на земен език, етажи. Те са свързани с вертикални или наклонени стълби. Наклонените стълби наподобяват обикновените, но именно те са и най-измамните, защото са толкова наклонени и толкова тесни, че за да стъпи добре, човек трябва да слиза заднишком като рак.

За времето на рейса ми се наложи два пъти да лекувам навсяхване — много често срещано при футболистите — и един път установих скъсване на менискуса. Морякът явно е слизал много бързо по една от наклонените стълби и в бързината коляното му се е завъртяло косо спрямо крака. И дума не може да става за операция тук. И докато чака нашето завръщане в Брест, ще трябва да търпи болката в крака.

Ако бях телевизионен журналист, щях да използвам навехнатото коляно като добър повод, за да ви разкажа как натискам педалите. Но предпочитам да говоря за ракетния отсек, който е най-големият: и вертикално, тъй като се разполага на три етажа, т.е. на цялата височина на подводницата; и хоризонтално, защото площта му е 20 на 10 м.

Освен това коридорът, който го опасва отвсякъде, е най-широкият на борда. Ракетният сектор е и най-ярко осветеният.

АРПЛ по самото си определение са предназначени да изстрелят ракети, преди всичко балистични — казвам „преди всичко“, защото не бива да забравяме торпедата на носа и подводните „Екзосети“. Предполагам, че тези 16 ракети с ядрени бойни глави ще вдъхнат (както и на мен) истински ужас. Странно е, че от всички отсечи ракетният е не само най-големият, но и най-красивият. Изрядната чистота, сиянието на стоманените и медните съоръжения придават на мястото нещо радостно и празнично.

Мислех си, че като въртя педалите на място (нещо, което правя за пръв път), ще мога да се отдам на обичайните си мечтания. Но сгреших. Колкото и безсмислен да е сизифовият труд, на който се отдавам доброволно, той успява да мобилизира краката ми, кръста ми, ръцете ми, дъха ми и накрая заема изцяло съзнанието ми. Една минута по-късно вече мисля единствено за натиска на краката ми върху педалите. А ако ми минава някаква мисъл през главата, тя няма нищо общо с мечтанието: съжалявам например, че не се навлякох с пуловер, за да се изпотя по-бързо. Обилната пот, която трябва да отделя, е наказанието за прекалено многото захар, която съм погълнал.

Едва когато най-накрая капчици пот избиват по челото ми, стичат се по носа ми и капват върху кормилото, аз намалявам скоростта и си отдъхвам. В дъното на коридора се появява старшина втора степен Роклор и още отдалеч ми се усмихва с едри си зъби. Лекувах го от отит в начална фаза, като винаги го виках в края на приемното време, защото от опит знаех, че две минути преглед неминуемо водеха до 20 минути приказки.

Роклор е от Марсилия и жена му, родом от Брест, го е отучила от диалекта му. Но е запазил слънчевия си характер. Роклор е слаб като вейка, мургав и подвижен. Говори като картечница, зареждана непрестанно. Само на 26 години е, а има син на 11. Смаян съм от този рекорд за ранно бащинство и го поздравявам. Роклор приема с удоволствие поздравленията.

— Докторе, вие сте храбрец — казва той, като ме вижда целия в пот.

— Преди всичко съм напълнял с едно кило!

— И аз — засмива се той.

— Да, но вие разполагате с голям резерв. Искате ли да се качите на колелото?

— Не! Няма защо да бързам.

— Свършвам вече — отговарям аз, продължавайки да въртя педалите, но по-бавно. — Ако добре си спомням, вие сте в безопасността на потапянето.

— Точно така, докторе. Аз съм в потапянето.

Нямам нищо против той да употреби своя си израз, а не моя. Професионалният жаргон е не само кратък, а и по-образен. В него има и емоционално отношение. Така скъпият за Бишон машинен отсек се превръща в „машинното“, службата по безопасността на потапянето — в „потапянето“. А енергията (реактора) — в „енергото“.

Чудесно. Продължавам разговора, като се старая да спазвам принципа с всекиго да говоря на неговия език:

— Колко казахте, че са хората в потапянето, Роклор?

— Трийсетина.

— Толкова много! А защо познавам само вас?

Роклор би могъл да ми отговори, че само той е имал възпаление на ухoto, но това не би отговаряло на многоречивия му стил.

— Защото на борда всички ме знаят, устата ми не мълква. Дърдоря, дърдоря! По три часа мога да дърдоря!

— Харесва ли ви работата в потапянето? Не е ли по-добре да сте „маслонка“ в машинното?

— Не може да става сравнение — казва той с превъзходство. — Потапянето е може би най-важното в една подводница — тъй или иначе, подводницата е направена, за да плава под вода.

— И как става потапянето?

— Как ли? — поглежда ме той учуден. — Ами отварят се клапите и баластните цистерни се пълнят с вода. Вместимостта става отрицателна и подводницата потъва.

Явно ми се фука. Дори снобее! „Вместимостта на подводницата става отрицателна!“ — не е ли по-естествено да се каже, че подводницата натежава от водата и потъва. Освен това се питам дали няма никаква грешка и дали Роклор употребява думата „вместимост“ точно на място.

— Изглежда доста деликатна операция.

— И още как, докторе. Когато водата нахлуе в баластните цистерни, съдът става по-тежък, нали? Но това трябва да се контролира! Не бива да става рязко. Водата току-виж повредила нещо. При нас главното е водонепроницаемостта.

— Разбирам, но какво правите, когато подводницата е достигнала вече необходимата дълбочина?

— О, докторе, как можахте да ми зададете същия въпрос като жена ми! — с укор възклика Роклор. — Да не мислите, че стоя и зяпам. Ами поддържането на херметичността и още един куп работи? Освен това регулирането на тежестта?

— Тежестта ли? Искате да кажете тежестта на подводницата спрямо водата? Но нали тя е постоянна!

— На подводницата — да, но не и на водата! — ликува Роклор.
— Океанът никога не е еднакъв, докторе. Температурата се променя, а с нея и плътността. И тогава подводницата веднага ще хълтне с няколко метра надолу. Например плътността на Мъртво море е огромна, докторе.

— Били ли сте там, Роклор?

— Не, но знам! Дори самоубийците не могат да се удавят в Мъртво море!

Тази мисъл го развеселява. Той се засмива с цяло гърло. Да си призная, не мога да си го представя като самоубиец. Има си добра работа, добра заплата, сигурно работно място, пенсия след петнадесетгодишна служба. Роклор е преминал от моряшкото кепе към фуражката на подофицер, за да стигне до днешния си чин старшина втора степен. На 26 години е, има жена и три деца и вече собствена къща в околностите на Брест. Поздравявам го.

— Важното е — казва той с горделива скромност — да имаш нещо свое. Там си имам къща, тук — подводница.

— Е, подводницата не е само ваша!

— Моля, моля! — смее се той. — Това е вторият ми дом, макар че го споделям с няколко приятели.

Едно „моряче“ прекъсва шагите на Роклор — така наричат тук новобранците, независимо дали са ниски или високи — и ми казва:

— Докторе, викат ви в „кълката“.

— Ей, юнга — казва старшина втора степен Роклор, — не знаеш ли, че когато говориш с офицер, трябва да кажеш „кухня“, а не

„кълка“? Освен това трябва да се обръща с „господин докторе“, ясно ли е?

Новакът се изчервява и мълчи благоразумно. А Роклор, който сам ме нарича „докторе“, е предоволен, че може чрез наставленията си към своя подчинен да ми засвидетелствува уважение.

Отстъпвам му велосипеда и тръгвам след „юнгата“ — доста пренебрежително наименование за новобранците на борда, които нямат и 16 години.

В тясното си значение „кълката“ — псевдоеротично название на „кухня“ — включва готвача Тетатюи и помощника му Жегу. В поширок смисъл в кухнята влизат и пекарят (на жаргон „пек“), и интендантът Марсияк. Четири много важни личности на борда.

Свързан съм органически с кълката, тъй като хигиената влиза също в моите задължения и трябва да следя за качеството на храната и чистотата на тези, които я приготвят. И четиримата са ми много симпатични: те са хората, които може би работят най-много на борда. От седем сутринта до девет вечера двамата готвачи приготвят без отдих 260 блюда. А пекарят от девет вечера до седем сутринта пече без почивка: 1. 180 франзели; 2. тортички; 3. банички, курабии и шоколадови кифлички за закуска; 4. палачинки и пици, които понякога му поръчват от „кълката“.

Когото и да попитате от сто и трийсетте члена на екипажа харесва ли храната на подводницата, всеки ще ви отговори, че е превъзходна. И макар да я одобряват изобщо, като истински французи не престават да я одумват в подробностите.

Тези критики засягат кухнята, която проявява особената чувствителност, присъща на артистите.

Виждал съм Тетатюи (когото всички наричат „Тайтания“, въпреки че е от Гамбие^[3]) да побледнява от гняв, т.е. да преминава от наситено кафяво към светло кафяво, само защото един „юнга“ го нарече „кашавар“.

— „Кашавар“! — ръмжеше той през зъби. — Значи така! Чуйте го този сополанко! Това да не ти е кръчма тук? Буламачи ли ядеш?

Затова пък в никакъв случай не се сърди от думата „кълка“. Той и Жегу бяха поласкани, когато им предадоха думите на пашата: „В нашата кълка готовят изискано!“

Според наблюденията ми готвачите и хлебарите имат симпатичната слабост на добрите домакини: обичат да ги обичат, да харесват ястията им и да ги хвалят.

Аз никога не пропускам да го сторя. Вместо баналното „добър ден“ казвам на Тетатюи: „Чудесна беше рибата ви днес!“ или „Пек, заради вашите шоколадови кифлички ще напълнея с 8 килограма до края на рейса!“

Хората от екипажа обаче не са така внимателни. Те непрестанно недоволствуват, но тъй като Тетатюи и пекарят са от „старите“ — единият е на трийсет и три, а другият на трийсет и шест години, и освен това са мичмани — хората се заяждат с артелчика Марсияк, младо момче на двайсет и три години и само старши матрос. „Ей, артелчик, да кажеш на пекаря, че хлябът му е всичко друго, само не и «Непреклонен», на две се сгъва!“ или: „Артелчик, да кажеш на Тетатюи, че ни писна от неговата риба, да не сме му в лагуната тук“, или: „Да кажеш на пека, че колегата му от синия екипаж^[4] прави сладкиши всеки ден!“

Артелчикът Марсияк, който е от Нарбон и е запазил нещо от звучния си диалект, е пълен господар на всичко, което се консумира тук, или, за да бъдем по-точни, той е господар на многобройните кашони с продоволствие, наредени от него педантично, по простата причина, че след първите две седмици редът на менюто се повтаря. Въсъщност нещата не са така строги. Той притежава известно количество запаси, които пуска или задържа по своя преценка, но винаги много пестеливо, за да не се окаже без провизии към края на рейса.

Но поради правото, с което разполага, при всеки удобен случай моряците го хокат, че ги мори от глад, включително и онези, които при завръщането си в Брест ще трябва да изтърпят женски укори, че са напълнели с десетина килограма.

— Аз съм изкупителната жертва — обяснява ми Марсияк. — Правилникът предвижда една кутия касуле^[5] да се раздели на четири порции, но ако го направя, ще ме разпердущинят! Може и с чиниите си да ме замерят! Ядене, ядене, ядене — само за това мислят! Вярно е, че то им е единственото удоволствие тук!

— И какво правите с кутията?

— Няма как, деля я на три. Омръзна ми да ме обвиняват, че заради мен умирали от глад!

Когато пристигам в кухнята, всички са вече тук — и „тайтюният“ Тетатюи, и бретонецът Жегу (мълчалив като Морван), и Марсияк от Лангдок. Дори пекът е дошъл, въпреки че по това време обикновено спи, за да работи през нощта. Те разглеждат със сериозен вид четири съомги.

— Искаме да ви попитаме нещо, докторе — казва Марсияк. — Извадих от хладилника тези четири съомги, но видът им нещо не ми харесва. Какво ще кажете?

Хвърлям бърз поглед към рибите. Големи парчета: по 4–5 килограма всяка. Не мога да разбера само защо Марсияк не харесва вида им!

— Какво смятат готвачите?

— Ами трябва да ги отворим — казва Тетатюи.

— Отворете ги!

Тетатюи и Жегу се хващат за работа и докато разрязват рибите, разглеждам ръцете, които държат ножовете. Чисти са. Ноктите са изрязани ниско и не се виждат порязвания, които, ако се възпалят, могат да се превърнат в опасност за тях и за целия екипаж. Всяка сутрин, когато вместо поздрав им правя комплименти, поглеждам почти скришом ръцете им. Надявам се, че никога няма да ги видя мръсни. Ще ми е много неудобно да им правя забележка. Обаче ако се наложи, няма как.

— Готово! — казва Тетатюи.

Гледам наряzanата риба, но кой знае какво не ми се изяснява. Не зная как трябва да изглежда сировата съомга, а още повече когато излиза от дълбокото замразяване и не мирише на нищо, но за всеки случай се намръщвам леко и казвам:

— Какво мислите, Тетатюи?

— Не е толкова страшно.

— Вие, Жегу?

Жегу не отговаря, но се намръщува. Няма да бъде зле, ако кажат нещо по-определенено. Така ще разбера за какво да се хвана. Тишина. И петимата гледдаме с мълчаливо неодобрение разхвърляните късове риба.

— Това парче си го бива! — показва пекът най-едрата съомга.

— Бива го — повтаря Тетатюи.

— Не са толкова зле, колкото си мислех — казва Марсияк и прекарва показалец по четинестите си мустаци. — Жалко ще е да ги хвърлим в контейнерите. Сигурно стават за ядене.

Именно той би тревогата и се провъзгласи за прокурор, а сега изведнъж се превръща в защитник. Истината е, че четирите риби ще му тежат на съвестта, ако ги изхвърлим. Началникът на продоволствието у него надделява над блюстителя на хигиената. Той повтаря:

— Сигурно стават за ядене.

— В краен случай — произнася се Тетатюи.

Жегу мълчи, а пекарят, така или иначе, няма какво да каже. Пълна тишина. И четиридесета мълчат с очи, вторачени в съомгите. Не поглеждат към мен, но чакат моето решение. Решението е взето. Ако има и най-малкото съмнение — обратно на това, което става в съда, — то не трябва да е в полза на обвиняемите. Пред очите ми преминава ужасяваща картина: вълна от гастроентерит залива подводницата, две трети от моряците и офицерите се разболяват, дежурствата се объркват, духът на екипажа спада главоломно.

— Хайде да не рискуваме — предлагам аз. — Хвърлете рибата в контейнерите, а аз ще дам рапорт на помощник-капитана.

Отпадъците на подводницата се пресоват в специални контейнери и се изхвърлят на океанското дъно. Контейнерите не могат да се складират на борда, защото няма място. Те се правят от парчета ламарина, която се извива дъгообразно и се занитва. Контейнерите се затварят херметически и се *шлюзират* — осъдителен, но много удобен неологизъм, т.е. поставят се в шлюзната камера: затворено пространство между две водонепропускаеми врати за свързване с океана без опасност той да нахлуе вътре.

За да приключим с нечистотиите, ще добавя, че контейнерите, които обикновено се наричат прости чко „говнян сандък“, шлюзират по същия начин, дискретно, когато пада нощта.

Тези подробности научих от старши матрос Пинарел, младичък дребен и весел по характер блондин, когото намирам в лазарета на връщане от кухнята. Идва вече за трети път да прегледам възпалението на нокътя му, който се оправя, но за него това е добър претекст да си побъбрим.

— Ей, рак — обръща се към него Лъгийу. — Май се глезиш, а?
„Раци“ наричат старшите матроси на борда.

— Че как иначе? — отговаря Пинарел. — Нали ако гангрената плъзне, ще ми режат цялата ръка.

— Е, най-много пръста — успокоява го Лъгийу.

— Малко ли е? Без един пръст, не вярвам това да се хареса много на годеницата ми. Ние ще се женим веднага след като се върна от „прилива“.

Офицерите казват „рейс“, а моряците „прилив“. Изразът е образен, но, разбира се, неуместен за морски съд, който няма нищо общо с приливите и отливите. Ала на мен ми харесва, че моряците на подводницата използват тази съхранена от вековната традиция дума, изразяваща едновременно и надигащата се вълна, която измъква заседналия в пристанището кораб, продължителната рибарска експедиция, а в по-широк смисъл и нейния улов^[6]. Тук, разбира се, ни интересува само времетраенето. В началото на „прилива“, по средата на „прилива“, в края на „прилива“... — това са изрази, които моряците повтарят всеки ден.

Лъгийу се усмихва и широките му скули се повдигат към слепоочията.

— Нищо и никакъв палец! — казва той.

Поглеждам го и Лъгийу мълква.

— Поздравявам ви, Пинарел — казвам аз, докато без нужда му дезинфекцирам пръста. — Имате ли снимка на годеницата си?

Той само това и чака. Носи я до сърцето си в пластмасово калъфче, зад дозиметъра, и ми я подава с безразличен вид.

— Много е хубава!

— Готина е! — добавя Лъгийу.

— Ами ставам вече на двайсет и две години и ми е време да се оженя — сериозно казва Пинарел и прибира снимката в калъфката.

— Приказваш си — отвръща Лъгийу. — На двайсет и две години си още младок.

— Ще извиняваш, не съм съгласен. Вярно, че съм на двайсет и две, но във флота съм вече стар кокал: плавал съм на „Фош“^[7], на малките подводници плавах две години и половина, а сега ми е вторият „прилив“ на АРПЛ.

— Хареса ли ви на „Фош“?

— Никак! Такъв голям кораб е цял завод! Две хиляди души на борда! А капитанът е господ бог. Знаеш, че съществува, но никога не го виждаш. Сравнение не може да става с подводницата, докторе. Тук всички се знаем и всеки ден срещаш капитана по коридорите. Той е облечен като всички. Няма пукната нашивка! И те поздравява! Оня ден, може и да не ми повярваш, Лъгийу, но капитанът ми разправя: „Не забравяйте, че играете важна роля на борда, Пинарел!“

— Всички играят важна роля тук — казва раздразнено Лъгийу.

— Корабът е едно цяло. Всички са свързани!

— Е, и все пак! — не отстъпва Пинарел, сломен от това „всички“ на Лъгийу.

И се обръща към мен, като се надява на повече разбиране от моя страна:

— Аз, докторе, отговарям за хладилниците на борда и за клозетите. Да предположим, че хладилната техника се повреди и аз не забележа веднага: всичката мръвка отива в контейнерите. И какво ще набиваме тогава? Ами ако се запушат клозетите или не успеем да *шилюзираме „говняните сандъци“*...

— Стига, стига, разбрахме — казва Лъгийу.

— Пинарел, казахте, че две години и половина сте служили на малките подводници.

— Да, докторе.

— Хареса ли ви?

— Дали ми е харесало? Много по-добре, отколкото на АРПЛ. Въпреки топлата койка и всичко останало.

Топла койка означава, че трима моряци разполагат с две койки. Когато единият застъпва на вахта, друг ляга на неговото място.

— Е, не е много удобно, разбира се.

— Естествено, по-добре е да си имаш собствено кътче като тук — съгласява се Пинарел. — Но средата на малката подводница е съвсем друга! Подводницата е двойно по-малка и има двойно по-малко народ! Хората са като едно семейство!

* * *

В шест часа се отправям към каюткомпанията, за да взема някоя книга от библиотеката, и там виждам лейтенант Бекер, седнал в един от фойерилите. Той е мургав брадат здравеняк, метър и деветдесет, як, с големи ръце и крака, със сериозен и почти студен поглед иззад роговите очила.

В лапата си държи игличка и бродира с кръстчат бод салфетка за чай.

— Лейтенанте — казвам аз, сядайки до него, — не знаех, че имате такъв талант.

— Какъв талант, докторе! — отговаря той с плътен и сериозен глас. — Няма нищо по-лесно от кръстятия бод.

— Салфетки за чай ли бродирате?

— Да.

— Колко ще направите?

— Шест салфетки и една покривчица.

— А ще успеете ли да ги свършите до края на рейса?

— Дано! Това е изненада за съпругата ми.

Поглеждам го. С широки рамене и атлетично телосложение, с високо чело, черни очи, черна и гъста, грижливо поддържана брада, с едри правилни черти, с късо подстригани и прилежно вчесани коси Бекер притежава класическата красота на мраморна статуя. Но като че ли сгрята от вътрешна светлина. Колко трогателен е този исполин, който в късните следобедни часове бродира салфетки за своята съпруга! Така се изрази: „за съпругата ми“, а не „за жена ми“. Явно не е човек, който се отнася лекомислено към семейните си задължения, нито към каквото и да било друго.

Наблюдавам ръката, която бродира. Тя не ми изглежда нито много несръчна, нито истински умела. В моите спомени поне баба ми бродираше по-чевръсто. Но пък може впечатлението за виртуозна бързина, което ми е останало, да се дължи на малките й пръстчета.

— Доставя ли ви удоволствие бродирането, лейтенант?

— Успокоява ме! — отговаря Бекер. — За съжаление неоновата светлина уморява очите.

С една дума, няма нищо съвършено, дори почивката може да е уморителна. Искам да му го кажа, но се страхувам да не би шегата ми да го стресне. Толкова е сериозен, че се питам дали изобщо понася шаги.

— От източните провинции ли сте?

Както виждате, извлякъл съм поука от опита, не го попитах дали е от Елзас, Лотарингия или от Вогезите.

— Да, елзасец съм.

— Имали ли сте военни в рода си?

— Не, нито един. С изключение на дядо ми — отговаря той, без дори да се усмихне, — когото насила взели във вермахта през 1940 година.

— И какво все пак ви привлече във флота?

— Не бих могъл да обясня. Когато на 18 години след матурата ме взеха, не бях виждал море.

— Може би просто сте искали да го видите?

— Може би — повтаря Бекер, който явно не смята за необходимо да анализира подбудите за действията си.

— Не сте ли завършили Морската академия?

— Не. След три години служба във флота изкарах курса за запасни офицери и ми предложиха договор за пет години. Аз съм запасен офицер на действителна служба. Когато договорът ми свърши, могат и да не го подновят.

Той говори с плътен и сериозен глас, свел очи над бродерията, без да спира да работи, но и без следа от вълнение. Не, поправям се: без видима следа от вълнение. Кой би искал да остане безработен на трийсет години, и то след като десетина години е упражнявал една привлекателна професия?

— Не е ли възможно, ако това стане, да преминете на действителна военна служба?

— Възможно е. Но рядко се случва. За флота ние представляваме един подвижен и много необходим резерв. Не ни залъгват. Знаем, че след изтичане на договора могат и да не го подновят.

Нито оплакване, нито упрек: няма нищо покрито. У Бекер също. Той е съвестен, точен и, може да се каже, безупречен. Много-много не говори. С една дума, пълна противоположност на Роклор. Но аз много харесвам и Роклор. Във Франция има място за всички! И продължавам с въпросите:

— Едно момче от безопасността на потапянето ми каза днес следобед нещо много странно. Обясняваше ми, че подводницата се

потапя, когато баластните цистерни се напълнят с вода, така:
„Вместимостта на подводницата става отрицателна и тя потъва.“

— Разбира се, искал е да каже „плавателността“ — вдига глава към мен Бекер, но без да се усмихне.

Аз не се владея толкова добре и прихвам.

— Трябва да знаете — казва Бекер и спира да бродира, — че подводницата има два корпуса: един як — вътрешен, и друг лек — външен. И между тях се намират кухини, които се наричат баластни цистерни.

— Тъкмо исках да попитам какво представляват и каква форма имат.

— Осем са на брой, пръстеновидни и са разположени между двата корпуса.

— А защо при почистване на подводната част тези пръстени не се виждат?

Изглежда, въпросът ми е малко глупав, защото на Бекер му трябва време, за да го разбере.

— Ами защото лекият корпус покрива всичко като кожа. Подводницата трябва да е с много добър профил, за да плава под водата.

— А как влиза водата в баластните цистерни?

— През специални решетъчни отвори, които са винаги открити и се намират близо до кила.

— Как така винаги открити? — питам аз със смътно беспокойство.

Драга читателко, ще ви задам един въпрос: как би ви се понравило да се разхождате из океаните с 16 постоянно отворени дупки близо до кила?

— Но тогава какво спира водата да не се изкачи нагоре, когато подводницата е на повърхността?

— Въздухът, който е там.

Естествено — когато в басейн потопим отвесно празна бутилка с гърлото надолу, тя не се пълни с вода.

— Тогава как излиза въздухът, когато искаме баластните цистерни да се напълнят и подводницата да се потопи?

— Ще ви кажа. Всъщност баластните цистерни се състоят от две независими кухини, едната на левия, другата на десния борд, като

всяка от тях има долу до кила отвор с решетка и горе клапан, който позволява на въздуха да излезе.

— Сега вече всичко става ясно като бял ден — казвам аз. — Клапанът се отваря и въздухът изсвистява като при отваряне на бутилка газирана вода. Сега водата може да се качи в баластните цистерни, подводницата натежава и потъва.

— И клапаните се затварят — за първи път се усмихва Бекер. — Не забравяйте да затворите клапаните.

Би трябвало по-често да се усмихва. Така вътрешната топлина ще стане по-видима.

— Дълго време ли е необходимо, за да се потопи подводницата?

— Както пътнически самолет, когато излита. Има няколко етапа и никой не може да бъде прескочен.

— Какви например?

— Когато подводницата е отгоре, казваме, че е в надводно положение. За да се потопи, трябва първо да премине в подготовкa за потапяне. Затваряме люковете и преминаваме от вентилация с чист въздух към вентилация със затворен цикъл. Проверяваме клапаните, изравнителните цистерни и диферентните^[8] цистерни. Когато всичко е готово, даваме тревога.

— Изравнителни цистерни? Диферентни цистерни?

— След малко ще ви обясня всичко. Засега сме до тревогата.

Друго и не може да се очаква: лейтенант Бекер е изключително методичен. И търпелив. Трябва много търпение, за да се занимаваш с бродерия. И още повече, когато си се заел да ограмотяваш „слон“.

— И така след подготовката обявяваме тревога. А после?

— Потапяме се на два етапа. Първи етап: отварят се клапаните на всички баластни цистерни с изключение на двете централни.

— Защо?

— Сега ще разберете: подводницата слиза надолу, нобавно. Вахтеният офицер проверява още един път на таблото в главния команден пункт дали всички отвори по корпуса са добре затворени. Ако всичко е наред, вахтеният офицер дава заповед за потапяне на дълбочина двайсет и един метра. Едва тогава се отварят клапаните на двете централни баластни цистерни^[9] и сега вече подводницата слиза на необходимата дълбочина.

— И това ли е всичко?

— Не, едва сега започва. Трябва да се уравновеси тежестта на подводницата по плавателност и по въртящ момент.

— По плавателност и по въртящ момент? — повтарям аз.

Известно е, че когато на човек обясняват нещо, той има винаги малко идиотски вид, защото повтаря чутото — едно, за да го запомни, и, второ, за да покаже, че го е разбрал.

— Да разгледаме първо уравновесяването по плавателност — продължава Бекер. — Както ви е известно, всеки съд има определена водоизместимост, която е равна на количеството изместена от него вода. И когато вкарате в подводницата 32 тона храна, оборудване, 130 души плюс багажа на тези 130 души, вие я утежнявате. За да се запази водолинията ѝ, подводницата трябва добре да се уравновеси. Това се прави с изравнителните цистерни.

— Значи стигнахме и до тях.

— Забележете — казва Бекер с неволен хумор, — на борда ги наричаме „изравнители“, но аз предпочитам да употребявам „изравнителни цистерни“, за да е по-ясно.

Той е прав. Така наистина ми е по-ясно. „Изравнителни цистерни“ е по-конкретно. И продължавам с въпросите:

— А те какво представляват?

— Кухини, както и баластните цистерни, но разположени естествено отдолу, във вътрешността на дебелия корпус. Те са пълни с повече или по-малко вода. Общо са четири — две отпред и две отзад. В тях вода се прелива в зависимост от това, дали е необходимо подводницата да натежи, или да олекне, за да се задържи на водолинията. Това газене не е никога постоянно. То непрекъснато се регулира, тъй като плътността на водата се променя с температурата.

Това ми каза и Роклор, когато приведе Мъртво море за нагледен пример.

— А въртящият момент се осигурява от две диферентни цистерни, които се намират също в дебелия корпус — едната на носа, другата на кърмата, с връзка помежду им. Ако подводницата е тежка в задната част, водата се изпраща напред. И, обратно, ако отпред е тежко, водата се прелива в задната част.

— Това трябва да е доста деликатна операция?

— Да, наистина. Докато подводницата се потапя с известна скорост, е трудно да се установи евентуална грешка в

уравновесяването, защото и хоризонталните рули я компенсират. Но при намаляване на скоростта хоризонталните рули престават да играят роля и грешката може да се определи. Добре уравновесената подводница се отличава със съвършена вертикална и хоризонтална стабилност. Тогава това е съд, застинал във водата.

— Искате да кажете, че е неподвижна и нито носът, нито кърмата стърчат нагоре?

— Да, неподвижна е. Всъщност така се казва, защото тя не престава да се движи напред.

Не знам дали само така се казва, но в мен отново изниква величествената картина, която неудържимо ме изкушава още от качването ми на подводницата: да видя, макар и с очите на светеща риба от океанските дълбини, нашето огромно черно чудовище, „застинало във водата“.

Бекер завърши лекцията си и съвсем естествено се връща към бродерията.

— Благодаря ви, лейтенанте, изяснихте ми всичко.

— Какво ви изясни? — пита рязко помощник-капитанът Пикар, който се появява с бодра стъпка в каюткомпанията.

— За потапянето на подводницата. Лейтенант Бекер беше много търпелив със „слон“ като мен. Зададох му куп въпроси.

— Един любопитен „слон“ е нещо повече от слон — отговаря Пикар. — За слона е характерна тъпа незаинтересованост.

Двамата с Пикар се засмиват. Бекер се усмихва с известно закъснение.

— Исках да ви кажа, капитане, че тази сутрин се наложи да бракувам четири съомги.

— Разбрах. Добре сте сторили. Научих няколко минути след вашето решение. На АРПЛ арабският телефон работи с невероятна бързина. Док, да не забравите, че днес е събота — казва той и хвърля поглед към часовника си.

— Защо?

— Защото събота вечер и неделя на обед си слагаме униформите. Син панталон и бяла риза с пагони.

— А, вярно, щях да забравя.

След като благодаря още веднъж на Бекер, отивам в стаята, измивам си ръцете, вчесвам се и си обличам униформата — доволен,

че обичаите на борда ме задължават да го сторя. След това размислям, свалям току-що облечения кител и започвам да се бръсна.

Екипажът на АРПЛ се дели на закоравели брадати (Алкие и Бекер), временно брадати и антибрадати. Временно брадатите следват една подводничарска традиция, която процъфтявала още в немския флот през Първата световна война. Вярно е, че на някогашните малки подводници водата не достигала и трудно се е поддържала хигиена. Но струва ми се, че буйната растителност по лицето се опитва освен това да засвидетелства трудното и опасно плаване, болезнената самота на подокеанския живот без излизане на повърхността, без спиране в пристанищата, без женска ласка. Противниците на брадите — към които се числят и аз — или съвсем по британски са загрижени за външността си, или следват примера на Стендал, който се бръснел всеки ден при оттеглянето в Русия (друга героична традиция), или просто смятат, че брадата им е твърде неугледна и рядка, за да я излагат на показ.

Заслушан в упоритото стържене на самобръсначката върху кожата ми, със задоволство си припомням лекцията на Бекер и се радвам, че послушах съвета на пашата да питам за всичко, което ме интересува. Сега разбирам колко малко съм научил извън специалността си, откакто завърших медицина. Не съм имал удобен случай. А може би и желание. Тъжно е да установим, че след трийсетте човек като че ли се затваря в професията си и живее със затворени очи в един непознат свят, без да прави усилие да го опознае, без да го поставя на преоценка нито у себе си, нито извън себе си.

Тъкмо приключих акция „Чистота“, когато на вратата се появява Бекер.

— Извинете, докторе — казва той нерешително. — Искам от вас малка услуга.

Той се обръща към мен е „докторе“, а не с „док“. Трудно се сближава с някого.

— Кажете, лейтенант! — окуражавам го аз.

Бекер мълчи. Най-сетне се решава:

— Бихте ли предоставили лазарета на мое разположение в неделя, в 10 часа сутринта.

— Какво ще правите?

— Ще се събираме за молитва.

— Но, както разбрах, в неделя има служба по радиото и всеки може да я слуша на койката си със слушалките.

— Така е — отговаря Бекер сериозно. — Но свещеникът на Базата^[10] смята, че това не е съвсем достатъчно. И ми поръча да организирам молитвата на борда. Това беше задачата ми и по време на предишния рейс.

— И много ли хора идваха?

— Осем души. Седем офицери и един старшина.

— Малко.

— О, как да ви кажа. В тези неща е много важно уважението към чувствата на хората. Освен това някои смятат, че службата по радиото е напълно достатъчна.

— Ако добре ви разбирам — казвам аз, — вие сте духовното лице, натоварено от свещеника да се занимава с молитвата на подводницата.

— Точно така.

— И по време на предишния рейс в лазарета ли се събирахте?

Бекер кима утвърдително и аз продължавам с въпросите:

— Със съгласието на пашата?

— Със съгласието на пашата.

— В такъв случай имате и моето съгласие.

— Извинете, но пашата смята, че вашето разрешение е задължително и че имате пълното право да ми откажете — казва той с усилие.

— Прави ви чест, че ми го казвате. Но аз не виждам никаква причина да ви откажа. Надявам се, че в случай на нужда ще ми освободите лазарета — отвръщам с усмивка аз.

— Разбира се — отговаря Бекер без усмивка.

— Тогава всичко е наред.

Той замълчава. Отново се колебае.

— Вие ще се присъедините ли към нас?

— Когато се събирате за молитва ли? Не.

— Навярно смятате, че службата по радиото е достатъчна.

— Аз не слушам службата.

— А!

Той ме гледа сериозно зад дебелите си очила. Не биваше да му отговарям така. Какъвто е добросъвестен, ще се загрижи за душата ми.

— Добре тогава, благодаря ви, докторе — казва той непохватно и тръгва.

Когато пристигам в каюткомпанията, тя е вече пълна и имам чувството, че моите колеги се чувстват добре в униформата си. Защо да се преструваме? И аз се харесвам така. Морската офицерска униформа стои много добре дори когато е сведена само до син панталон и бяла риза с отличителни знаци на пагона. И освен това личи, че всички са положили грижи за външността си. Подстригали са се. Антибрадатите са обръснати. Заклетите брадати са се постарали да въведат ред в буйната си растителност. Въздухът ухае на одеколон. Почти всички, дори върлите въздържатели, държат чаша с аперитив в ръка. Разговорите стават по-оживени, гласовете по-весели, смеховете по-буйни.

Според общая утре, в неделя, ще се състои тържествен обяд, председателствува, разбира се, от пашата. Ще присъствуват всички офицери с изключение на тримата дежурни. Общо тридесет души. Ще сме натясно. Но ще сме и щастливи така, лакът до лакът, притиснати, споени ведно.

Драга читателко, да прескочим един ден. Ето, че се озовахме на следващия. Вие сте също тук, но невидима, така е по-добре. Как щяха да се обърнат към вас погледите, ако с появата си бяхте смущила пресветия ритуал.

Когато всички са насядали, напред излиза курсант Вердьоле. Вече ви го описах. Висок, рус, синеок. Лицето му все още изльчва блясъка на зората. Напомня Иполит, както го е описан Расин: „Очарователен и млад, повличащ всички сърца след себе си.“ Само дето в очите му блестят малки весели дяволчета, и то далеч не всичките добронамерени.

Вердьоле вади от джоба на китела си лист и с театрална сериозност казва:

- Господин капитан, господа, тъй като съм най-дребен по звание, на мен се пада честта да обявя менюто. Започвам:
- Екзотичен израелски плод с морски плодове от Бретан;
- Печено от кравешки син — по всяка вероятност французин — с местни зеленчуци;
- Асортимент сирена от пещерната епоха;

— Кокетка от течен шоколад, подправена с крем ванилия или с ментов крем по желание (*смехове*).

— Има ли въпроси? — пита капитанът.

— Чудесно — обажда се някой, — отлично дори, особено шоколадената кокетка. Лигите ми потичат.

— Не е лошо — казва друг, — но недостатъчно точно. Екзотичният израелски плод авокадо със скариди ли е или грейпфрут с раци (*смехове*)?

— Грейпфрут с раци — отговаря Вердьоле.

— В заключение — отсича капитанът — добре представено меню, но курсантът трябва да се стреми към повече точност и, разбира се, да поднови репертоара при следващото телешко печено. Ясно е, че „печено от кравешки син“ може да се сервира само веднъж.

Драга читателко, сигурно ви се струва, че се забавляваме с дреболии. Така е наистина! Вие не сте тук! Не може да не сте наясно, че останат ли сами, мъжете винаги се държат по детски. Много малка е разликата между невинното веселие, което цари в нашата каюткомпания, и онова в колежанските трапезарии.

В края на краищата съботното обличане на униформата, тържественият неделен обяд, представянето на менюто — това е нашият празник. Вярно, съпругите и годениците ни са далеч. Но трябва ли затова да не празнуваме? Отмина една седмица. Изтече зад нас в черните дълбоки води на невидимата ни следа. Но още седем стоят на пътя пред нас — монументални, дълги колкото месеци! Още седем, които ни отделят от любимите, но пък в никакъв случай не можем да ги приемем за изгубени и безполезни, защото са посветени на нашия занаят — на нашата мисия, както би казал пашата.

[1] Всъщност системата е по-сложна: дежурствата могат да бъдат от четири, три или два часа. — Б.а. ↑

[2] Непреклонен. — Б.пр. ↑

[3] Остров във Френска Полинезия. — Б.пр. ↑

[4] На всяка от шестте ни атомни подводници се редуват два екипажа — червен и син. — Б.а. ↑

[5] Ястие от боб и свински наденици. — Б.пр. ↑

[6] На френски език думата „la marée“ има и трите значения. — Б.пр. ↑

[7] Френски самолетоносач. — Б.пр. ↑

[8] Изравнителните цистерни, разположени на носа и на кърмата на подводницата. — Б.пр. ↑

[9] Двете централни баластни цистерни не се намират всъщност в „центъра“ на подводницата, а от двете страни на ракетния отсек. — Б.пр. ↑

[10] Оперативна база на стратегическите океански сили в Брест. — Б.а. ↑

ТРЕТА ГЛАВА

Младши лейтенант Анжел, най-младият офицер на борда, който е на 23 години, а изглежда на 20, ми довери, че се е колебал да постъпи в подводниците, опасявайки се от клаустрофобия.

Младши лейтенант Анжел — казвам го мимоходом — е прекрасен младеж. Дребен, слаб, рус, с правилни черти. Току-що е завършил Военноморското училище и говори за него оживено и с умиление — като ученик, а не като завършил, което още повече го подмладява. И въпреки че невинната му външност — щях да кажа ангелската — лъже, той притежава твърд характер и умеет великолепно да се владее.

По-късно се е убедил — както всички, включително и аз, — че опасенията му са били неоснователни.

— В края на краищата — каза ми той — човек не се чувства затворен в подводница, отколкото в надводен кораб.

Прав е. Ще добавя само, че ако не страдате от клаустрофобия в метрото, в самолет или, както Фройд, във влак, няма причина да усещате този панически страх в подводница.

Лично мен би ме плашила по-скоро безкрайната морска шир или пустинята, ако погледът ми дълго време не среща нищо наоколо. А когато е ограничен от преграда като тук, изпитвам точно обратното — сигурност. Според мен единственото обяснение за клаустрофобията е затрудненият контакт с другите: внушават страх не прекалено близките стени, а близостта на хората.

Вярно, че навалицата в една подводница създава проблеми — по-скоро за моряците, които спят в помещенията по 12, 6 или 4 человека, отколкото за офицерите, разполагащи с отделни стаи. Но това са проблеми на съжителството, не на затвореното пространство.

Вярно е също, че специално аз съм привилегирован: освен със стаята си и каюткомпанията разполагам и с още едно относително обширно за АРПЛ помещение — лазарета, което разделям с двамата си помощници. Възползвам се и от съвета на пашата: не спирам да

обикалям подводницаата. Интересувам се от нещата и от хората, които се занимават с тях.

Пишейки това, забелязвам, че мога да обърна изречението, без да променя смисъла. Бих могъл да кажа например: интересувам се от хората и от нещата, с които се занимават. До такава степен едното и другото се смесват.

Тази сутрин на закуска капитан-лейтенант Калонек, който застъпваше в 8 часа на вахта в командния пункт, ме покани да обиколя с него машинния отсек. „Ще видите, че е много интересно. В края на краищата — добави той усмихнат — благодарение на нас корабът се движи напред.“

Обещах му да отида. Но засега трябва да мина през лазарета. С един-единствен поглед се убеждавам, че всичко е наред: Морван лъска, а Лъгийу бърбори.

Той е намерил идеален слушател: артелчика Марсияк, човека, усъмнил се пръв в безупречността на четирите съомги, които бях принуден да осъдя. Марсияк е младичък южняк, жизнерадостен и симпатичен, с прякор Четката заради формата на мустаците му, за които се говори, че полага изключителни грижи.

— Марсияк ми разказва за разни минали неприятности — обръща се към мен Лъгийу. — Никак не се разбирал с помощник-капитана на предпоследния рейс.

— А с капитан Пикар как сте?

— О, той няма грешка! С него живот си живеем. Ама с онзи, опазил господ, не беше живот.

И се засмива.

— Защо не се разбирахте?

— Не ме траеше. Обаче и аз не го траех.

— Какво не му харесвахте?

— Абе студен човек. Това е. За да го накараш да се усмихне, трябва на маймуна да се направиш.

Засмивам се. Марсияк е доволен и си тръгва, подхвърляйки самодоволно:

— Трябва да вървя в кълката! Никакви ги няма без мен.

Когато излиза, Лъгийу прави следния коментар:

— Не е лошо момче.

И после добавя нещо доста учудващо в неговата уста:

— Тия южняци много говорят.
— А бившият помощник-капитан?
— Изглежда, не е говорил достатъчно. Затуй не са се траели — добавя той дълбокомъдро.

Имам чувството, че тази забележка е плод на въздухарския психологизъм, за който Достоевски упреква сановниците в своята страна. В края на краищата бъбривият Лъгийу и мълчаливият Морван се разбират чудесно.

И както съм се размислил, се появява доста оклюмал старши матросът Виньорон. Вече имах повод да се запозная с него. Работи в радиослужбата и именно той ми донесе преди една седмица фамилиграмата, за която говорих по-горе и чиято лаконичност, драга ми читателко, можахте да оцените: „Мисля за вас. Софи.“ Да се задоволиш с четири думи, когато имаш възможност да употребиш двайсет — това според мен говори и за известна краткотрайност на чувствата. Но тази седмица лаконичността достигна своя връх: просто не получих нищо.

За да получавате фамилиграми, трябва да дадете в Базата името и адреса на избраната от вас личност: майка, съпруга, годеница. Тя изпраща своя текст всяка седмица в Базата, където го шифроват и ни го изпращат на свръхдълги вълни заедно с общите информации и оперативните заповеди.

Ние приемаме съобщенията чрез антена — най-проста жица, която се влачи след нас.

— Боли ме кракът — заявява Виньорон.

— Нищо чудно — обажда се Лъгийу. — „Жичкаджиите“ по цял ден се развяват от кърмата до носа с една хартишка в ръка. Това се казва живот!

— Че твоят да не е по-лош — отговаря Виньорон.

Той е младо момче с открыто лице и с честни очи зад телените рамки на очилата.

Пипам крака му.

— Тук боли ли ви?

— Не, докторе.

— А тук?

— И тук не.

— А тук?

— Малко.

Има леко възпаление на разгъвателния мускул на палеца и поръчвам на Льогийу да му даде мехлем. Няма да му послужи особено, просто ще го успокои, че се грижат за него. За сметка на това му давам един добър съвет:

— Не препускайте така по стълбите, Виньорон. Внимавайте къде стъпвате!

— Какво да правя, докторе, нали все трябва да препускам!

— Сега ще направим едно масажче на този бегач! — казва Льогийу.

— Много ти благодаря — отвръща Виньорон.

Но явно не е забравил за „жичкаджията, дето се развява от кърмата до носа“, защото добавя:

— Нали виждате, докторе, момчетата ме гледат, че търча напред-назад, и си мислят, че нищо не върша. Но моята роля в подводницата е много важна. Какво ще стане, ако радиото спре? АРПЛ губи връзка с командването на сушата и край!

Льогийу свива едва забележимо рамене и ме поглежда, но си мълчи. Бъбревец, бъбревец, но знае и да си мълчи.

— Много ли фамилиграми получавате на ден, Виньорон?

— Всяка вечер десетина.

— И какво ги правите? Раздавате ги веднага на хората?

— Ами! Първо минават през помощник-капитана.

— Защо?

— Е, докторе, ами ако жената на някое от момчетата е умряла и дойде фамилиграма наследей рейса, естествено няма веднага да му съобщим: ще бъде ужасно!

— И кога ще му кажете?

— В деня на връщането.

— Но това също е ужасно.

— Не е същото — обажда се Льогийу и вдига глава. — Ако някое момче получи подобна вест, както е затворено тук, това е голяма беда. И за него, и за работата му, и за другите.

Ясно, на първо място подводницата. Нито осъждам, нито одобрявам, само разсъждавам. И колкото повече размишлявам, толкова по-малко съм в състояние да взема страна. Това е един от трудните въпроси, които възникват на всяка крачка — иди, че решавай.

— Хайде, жичка, обувай се! — казва Лъгийу.

„Жичка“ означава „свързочник“ и „радист“. Да се опознае една среда, означава да се научи преди всичко езикът ѝ, тайният ѝ говор.

— Както ти каза докторът, гледай да не препускаш толкова бързо по стълбите, защото ще си съсиш ахилесовото сухожилие или ще си разтегнеш менискуса — раздава съвети Лъгийу.

Многоучеността на Лъгийу не стига до ушите на Виньорон, който се обува бавно и мълчаливо, гледайки замислен иззад телените си очила. Разбирам, че иска да ми каже нещо. Лъгийу също го разбира и отива в изолационното.

— Докторе, смятате ли, че е правилно да крият от някое момче, че баща му е починал?

Трудно ми е да отговоря с да. Деликатно е да кажа не. Превръщам въпроса му от общ в частен.

— Безпокоите се за здравето на баща си ли?

— А, не! Ни най-малко! Той е здрав като камък! И майка ми също.

— А жена ви?

— Не съм женен.

Хвърля поглед към изолационното и снижава глас:

— Но съм сгоден.

— И годеницата ви не е добре?

— А, не, не! Здрава е!

Мълча и чакам. Той ме гледа, свежда очи, вдига ги отново и казва:

— Вече две седмици плаваме, а думичка не съм получил от нея.

И изведенъж се отприщва:

— Това не е живот, докторе! Всеки ден приемам по десет, петнайсет фамилиграми, а за мен нито дума!

— Страхувате се, че е болна ли?

— Не, докторе, нали ви казах — отговаря той с вълнение. — Нищо ѝ няма. Дори хрема никога не е хващала!

Мълчим и двамата.

— Не бива да бързате със заключенията — казвам аз. — Може би има някакви обстоятелства, които обясняват...

— Какви обстоятелства? — почти се нахвърля той върху мен.

— Откъде мога да знам... — разтварям широко ръце. — Възможно е на тръгване да сте й казали нещо, което не й е харесало... Нали знаете колко са докачливи момичетата. От нищо се засягат.

Това изтъркано мъжко обяснение (а господ ми е свидетел, че наистина се чувствам глупаво в момента, когато го изричам) въпреки всичко, изглежда, го успокоява.

— Така ли мислите, докторе? — казва той все пак обнадежден.

Малко се срамувам от тази наставническа роля. Но пък как да го оставя да се мъчи от ревност, и то още цели шест седмици.

— Да, твърде възможно е! — казвам сериозно.

— Значи ми се цупи, докторе?

— Много е вероятно.

Той размишлява.

— И все пак не е готов да ми се цупи, когато седя затворен тук, в този железен сандък, под водата — пали се отново той.

— На колко е години?

— На 19.

Вдигам рамене.

— Тя не може да си даде сметка, Виньорон! Момичето живее с мама и татко! Откъде да има представа за живота, който водим ние тук?

Той кима с глава, гледа ме и се усмихва криво. И аз като него се отдавам на ободряващото чувство за мъжко превъзходство.

— Благодаря ви... — казва той сърдечно. Спира се и добавя срамежливо: — Благодаря за подкрепата, докторе!

И си отива. Акция „Валидол“ е приключена. Съмненията пак ще го заглождят и пак ще дойде при мен.

Появява се Лъгийу и нетърпеливо започва да коментира. Почти не го чувам. За втори път виждам Виньорон и ми е мъчно за него. Страх ме е, че когато се върнем, ще научи, че неговото момиче си има друг.

— Да ви кажа ли истината, докторе? — пита Лъгийу и най-накрая гласът му стига до мен. — Те в лазарета търсят бавачка или свещеник! Някой нещо го боли и иска да се поглези, нещо му тежи на сърцето и напира да се изповядва. Аз съм бавачката, а вие, докторе, сте свещеникът...

* * *

След радиста Виньорон приемам още трима-четирима пациенти. Дреболии — Лъгийу сам би могъл да постави диагнозата и да назначи лечение. Но държа да присъствам. И без това Лъгийу доста насериозно се взема за лекар. А аз знам, че хората предпочитат да имат работа с господ, а не със светията му. Още повече че въпросният светия в мое отсъствие е склонен да раздава заповеди.

А вторият ми апостол — Морван, се е затаил в ъгъла си, спокоен и мълчалив, забил око в микроскопа. Той прави кръвна картина — отегчителна работа, само за него, тъй като може да прояви двете си основни достойнства: търпение и добросъвестност.

И аз бих искал да ги притежавам, когато след прегледите се захващам да изпиша куп книжа с епикризи според изискванията на администрацията. Още повече когато ме наляга досада и мисълта ми започва да блуждае и натрапчиво да се върти около мълчанието на Софи. Неблагодарната Софи! Както биха казали американските психолози, с нея съм направил несполучлива „инвестиция“! Мрачното ми предчувствие подсказва, че моят влог още отсега е пропаднал и че миналата седмица Софи се е сетила за последен път за мен. И добавям злобно: ако изобщо го е направила, а не е оставила и тази грижа на майка си.

Но дори и от този сарказъм не ми олеква. И аз като жичката Виньорон бих имал нужда от доктор, който да се погрижи за раненото ми аз, ранено дълбоко: в сърцето и в честолюбието. Защото вие, драга читателко, надявам се, сте забелязали, че не заслужавам подобно пренебрежение...

Действието, както се знае, не е близко с мечтата, те дори донякъде са скарани, затова решавам да се размърдам и да отида в машинния отсек, където ме покани капитан-лейтенант Калонек.

Много интересен е жаргонът на борда! Отдел „Енергетика“, ръководен от плешивия и симпатичен капитан Форже, както вече видяхме, се състои от три служби:

- Енергото (т.е. атомният реактор);
- Потапянето (службата по безопасността на потапянето);
- Задвижването (службата по задвижването на подводницата).

Названието на службата става и име на човека, който я ръководи.

Така на лейтенант Бекер, брадатия великан, който бродира кръстят бод и изнася неделната служба, викат Потапянето.

Капитан-лейтенант Мирмон, все още непознат на читателя, е Енергото.

А капитан-лейтенант Калонек, при когото отивам, е Задвижването.

Тук човек се изкушава да каже, че нещата стават хора и хората неща. Както в „Човекът звяр“ на Зола, където машинистът Лантие се слива с локомотива си, и тук, изглежда, има покриване, най-малкото по име, между машината и този, която я обслужва.

В действителност това не е така. Ако Калонек чуе моите романтични обяснения, искрено ще се изсмее. Първо, защото в машинния отсек няма една, а много машини и освен това Бекер, Мирмон и Калонек се редуват да дежурят в командния пункт на енергетичната служба и всеки трябва освен от своята да разбира и от работата на другите двама.

Завинаги се разделям с моята умираща любов и тръгвам към кърмата, като пътьом си вземам от стаята един пуловер. На пръв поглед нелепа постыпка, тъй като температурата в машинното е между 35° и 40° . Но си мисля за връщането, когато ще трябва от 35° да премина на 22° . Освен това мисля с личен пример да дам известна тежест на всекидневните си препоръки към механиците. Не бих искал да казват за мен „El cura predica, pero non pratica.“^[1]

Както и всеки новодошъл, прекъсващ монотонната вахта, ме посрещат с радост в командния пункт на енергетичната служба. Сварвам капитан-лейтенант Калонек и трима оператори, между които и високия дебел Бишон, когото питам за кашлицата му.

— Много съм добре, докторе, благодаря — казва шегаджийски той, — вие ме излекувахте.

— А намятате ли се с пуловер, когато отивате в бюфета?

— Не, но отсега нататък ще го правя, обещавам — отговаря той със същия тон.

Забелязвам, че след като окуражих хората от екипажа, те все повече ме наричат „докторе“, а не „господин докторе“. Дори моите фелдшери се обръщат към мен с „докторе“, а не с „господине“.

Предпочитам да е така. И заключавам, че когато оставим човек сам да решава, той проявява естествената склонност към опростяване.

Разменям няколко думи с Калонек. Той е среден на ръст, със сини очи и руси оредявачи на челото коси. Изглежда доволен, че съм дошъл и проявявам интерес към работата му. Не бих казал, че офицерите механици страдат от комплекс за малооценост по отношение на палубните офицери. Дори обратното — „шефовете“, както ги наричат, имат много силно и законно чувство за значението си на кораба: „В края на краишата ние движим подводницата“, усмихнат ми каза тази сутрин Калонек. А вие си спомняте, драга читателко, че механикът Роклор настояваше с цялата си многоречивост, че потапянето (където работи той) е може би „най-важната дейност на борда, защото в края на краишата подводницата плава преди всичко под вода“.

Но някои офицери в машинното нямат право да дават дежурства като командири и следователно не участват в командинането на кораба. Те го знаят и го приемат, прекалено горди са, за да се оплакват, но все пак остава едно съжаление, проличаващо например в това „в края на краишата“ на Калонек.

Ако искате да разберете какво представлява командният пункт на енергетичната служба, вземете бордовото табло на един пътнически самолет, умножете го по три и го разположете върху трите стени на едно почти квадратно помещение. Пред тези три табла седят четирима души на четири стола с ниски облегалки: офицерът и тримата оператори. На пръв поглед нищо не правят. Но и пилотът на пътническия самолет също като че ли с нищо не е зает през повечето време. И все пак по понятни причини е по-добре да си седи на мястото.

— Току-що предадох дежурството на Мирмон — казва Калонек.
— Сега съм свободен и с удоволствие ще ви разведа из нашето царство.

Достатъчно е да прескочим един праг и се озоваваме в машинния отсек.

— Значи това е заводът — не скривам аз възхищението си. — Обширно и горещо!

— Не завод. Това са няколко завода! — отговаря Калонек. — Нашата енергия е парата, която идва от атомния реактор. Той е в съседния сектор. От парата произвеждаме прясна вода в онези „парни котли“, които всъщност са дестилатори. Тази вода ни служи за две

цели. Първо, с нея компенсираме загубите на вторична вода в кожуха на реактора...

— Вторична вода в кожуха на реактора? — повтарям аз почти умолително.

— Мирмон ще ви обясни — разсмива се Калонек. — Той е енергото. Ще бъде много доволен да ви изнесе една лекция. И, второ, прибавяме във водата минерални соли, които ѝ липсват, и я пускаме за пиене и миене.

— Благодаря за водата, началник, чудесна е. Цяло щастие е, че мога да се къпя всеки ден. И както виждам, вашата роля не се ограничава само с движението на подводницата.

— Точно така — отговаря Калонек с едва прикрита гордост. — Ние осигуряваме и цялата електрическа енергия на борда пак благодарение на парата, ей с тези два малки турбогенератора.

— Не са толкова малки!

— Малки са в сравнение с двете главни турбини.

— Така на око са два и петдесет на метър и петдесет в диаметър.

— Горе-долу толкова, но при диаметъра имайте предвид и топлоизолацията.

— Никога ли не сте имали произшествие с топлоизолацията?

— Не, защо?

— На американската подводница „Наутилус“ с капитан Андерсън, която за пръв път прекоси Северния полюс под леда, се е запалила напоената с масло топлоизолация.

— Док, учудвате ме с познанията си!

— Дължа го на нашата библиотека и на желанието си да убия у себе си „слона“. Както се изрази Пикар, „един любопитен слон престава да бъде слон“.

— Добре казано. Вече сте разбрали навсярно, че двете главни турбини задвижват валолинията, която пък задвижва витлото, има и две междинни звена: редукторът и амбреажът.

— Предполагам, че амбреажът разделя валолинията от витлото.

— Или я съединява, както при лека кола. Но преди това е редукторът, който намалява скоростта на въртенето от турбините и го нагажда към скоростта на валолинията.

— А това какво е?

— Допълнителният електромотор.

— С негова помощ излизате от пристанището, така ли?

Калонек се смее с пълно гърло:

— Разбира се, че не, док! Бъркате подводницата с яхта! Ние излизаме от пристанището по най-обикновения начин! Реакторът дава пара, турбините се въртят, редукторът редуцира и амбреажът зацепва. Не си мислете, че не можем да се движим и съвсем бавно — скоростта от нас зависи.

— А за какво ви е електромоторът?

— За резерв при нужда.

— Например?

— Например установяваме малко изпускане на парата от някой клапан. Веднага прекратяваме подаването на основна енергия, спираме редуктора, изключваме електромотора.

— Често ли се случват такива малки изпускания?

— Не, не често, но са неизбежни, като се има предвид колко време работят машините. Обикновено някое съединение не издържа. Сменяме го и толкова. Работа за пет минути.

— А не е ли много горещо?

— Без ръкавици не може. Щом отстраним повредата, пак пускаме парата.

— А електромоторът работи с тока, който вие произвеждате?

— Не, абсолютно независим е. Работи с акумулатори.

— Сигурно имате доста?

— Не са малко! Искате ли да ги видите! Една част е под вашия лазарет.

— Какво да им гледаме, акумулатори като акумулатори. А не ви ли създава проблеми водородът?

— Питате дали няма опасност от експлозия? Ние вземаме предпазни мерки: непрекъснато контролираме акумулаторите със специални уреди и едновременно ги вентилираме, за да не се образуват водородни мехури, които могат да избухнат при най-малката искра.

— Колко мъдро е постъпил капитан Лузо, че е забранил пушенето на борда!

— О, докторе! Искра може да се получи дори и от обикновен електрически ключ.

— А как преминавате от по-малка на по-голяма скорост?

— Не ние сменяме скоростта, а главният команден пункт.

— И как става това?

— Елате, ще ви покажа.

Връщаме се в командния пункт, който сега изведнъж ми се вижда съвсем тесен с пет человека. Калонек ме настанива пред едно от трите бордови табла, които описах преди малко. По-точно пред дясното от входа.

— Например капитанът иска да минем на предна четвърта.

Калонек уточнява:

— Имаме четири скорости: първа предна, втора, трета и четвърта. Те съответстват на броя на оборотите, както при лека кола. Четвъртата е най-висока. И така искаме да преминем на четвърта. Капитанът дава заповед на вахтения офицер, той я предава на рулевия. Рулевият натиска един бутон, тук се чува звън, означава: „Внимание! Смяна на скоростта!“ Веднага светва лампичката над желаната скорост, значи в нашия случай над четвърта предна. И тогава стоящият тук оператор — посочва той Бишон — дърпа този лост и в турбините нахлува по-голямо количество пара.

— Това ли е всичко?

— Не. Операторът зад Бишон трябва да следи реактора и ако забележи, че парата не достига, натиска тази ръчка, която повдига решетката в реактора: горенето се ускорява, отделя се повече топлина и следователно повече пара.

— А каква е тази решетка, която се вдига в реактора?

— Питайте Мирмон — отговаря Калонек. — Той е женен за реактора. Да не му отнемаме булката.

Засмиваме се. Само да се спомене другият пол на борда, и веднага избухва смая. Струва ми се, че със смеха преодоляваме тъгата, която предизвиква отсъствието на жена в нашия подводничарски живот, макар никога да не говорим за това.

— За всичко ви докладвах, док! — казва Калонек.

Това „докладвах, док!“ му харесва и той се засмива. Щастлив човек, на когото интелектуалните турбини вървят добре, а на жизнеността му никога не липсва пара.

— Сега, докторе, когато вече знаете всичко — казва дебелият Бишон с неговия шегаджийски тон, — не можете ли да поемете дежурството вместо мен?

— А вие ще ме заместите в лазарета. Добра идея! Отивам да кажа на пашата.

* * *

Едва от половин час съм в машинния отсек, а вече плувам в пот. Намятам пуловера на гърба си, връзвам ръкавите около врата и така преминавам в по-хладните части на подводницата. Разликата в температурата е доста осезателна. Когато минавам през ракетния отсек, забелязвам, че едно момче от екипажа се е облегнало на едно от смъртоносните оръжия и мирно свири на китара. Усмихвам му се пътном и отивам в лазарета, където ме чака един почетен посетител: „стопанинът“, както го наричат, или старшината на старшините, както сам се нарича, човекът, благодарение на когото царуват ред, акуратност и чистота на подводницата.

Паднала му е пломбата на един от кътниците, както дъвчел една от вкусните шоколадови кифлички, които дължим на нашия пек. И изряден за себе си, както и за другите, същата сутрин се явява при мен. Тъй като зъбът е умъртвен, задачата ми не е трудна: слагам му нова пломба и след това разговаряме.

Главният боцман не е човек, който се отдава на душевните си състояния: духът му е чиста стомана. И тази сила си личи от пръв поглед: истински атлет, около трийсетгодишен, с широки рамене и дълги крака, които стъпват здраво на земята. Правилните черти на лицето му издават широка гама добродетели: здрав разум, контрол над себе си, уравновесеност, спокойствие и авторитет. Свикнал е: той е жандармът на борда, пазителят на подводничарското огнище, на свещените правила на чистенето, четкането и изтуването. Под негово командаане са новаците, готвачите, фелдшерите, стюардите, отговорниците за клозетите и пералнята. Благодарение на него масите в бюфета са винаги навреме подредени за първата смяна, а след това веднага раздигнати, почистени, отново заредени за втората смяна и раздигнати след нея.

Всяка сутрин стопанинът е на крак, преди да прозвучи сигналът за ставане. Навремето във флотата този сигнал „койки долу“ е означавал, че моряците трябвало да спуснат надолу койките си и така

да освободят пътеките. А това, както за моряците, така и за „слоновете“, винаги е означавало мъчително преминаване от хоризонтално във вертикално положение. От това преминаване са освободени онези, които са били на нощно дежурство и сега могат отново да затворят очи сред всеобщото оживление и с наслада да се отдадат на откраднатата си почивка. А почти едновременното присъствие на стопанина във всички стаи, придружен с пляскане на ръце, много помага на останалите.

Но когато на подводницата се обявява „акция чистота“, подобно на „бойна акция“, стопанинът, все така вездесъщ се превръща в същински Аргус, който със стоте си очи зърва забравената на умивалника четка за зъби, неизхвърленото кошче за боклук, неоправената койка, кофата, оставена не на мястото си.

И ако по време на „акция чистота“ някой забави крачка все още в плен на съня, стопанинът го пришпорва, като повишава глас и пляска два пъти с ръце. Затова един шегаджия го нарече в бордовия вестник „пляс-пляс ръчички“, но не му остана прякор.

Говори бързо с глас, идващ от дъното на гърлото, и произнася малко гърлено р-то, по парижки — той е от Поаси. Сдържан е в приказките, крие чувствата си. Постът му го е научил да се държи любезно и същевременно да държи събеседника си на разстояние. Като главен старшина той е изпълнявал задълженията на вахтен офицер на борда на малка подводница, където е служил, преди да дойде на АРПЛ. Зная, че би могъл да се яви на изпити, за да стане офицер, и го натам дали има такова намерение.

— Не знам, докторе — отговаря ми той кратко, — не съм решил.

Преди три дни зададох същия въпрос на „президента“. Така наричат най-възрастния морски офицер, достигнал най-висок старшински чин. Неговият отговор беше по-категоричен:

— Не, това не ме привлича!

— Защо?

— Имам лични причини — отговори ми той и се затвори в себе си.

Струва ми се, че мога да отгатна причините. „Прези“ (както го нарича екипажът, като съкраща името му и така развенчава в известна степен авторитетния му прякор) е стигнал в своята категория върха на стълбицата и не желае да рискува званието, за да се озове в

случай на успех — съмнителен, така или иначе успех — на най-ниското стъпало на стълбицата в една нова категория, макар тя да е по-висша. Гордост или мъдрост — не знам кое от двете. Той предпочита като Юлий Цезар да бъде пръв на село, а не втори в Рим. И както той сам ме уверява, се чувства много добре.

И стопанинът се чувства вече много добре с пломбирани зъби, седнал в странния зъболекарски стол, който не е нищо друго освен преобразената операционна маса.

— Какво според вас кара хората да станат подводничири?

— Преди всичко материалните облаги — отговаря той. Вие ги знаете не по-зле от мен. 50% над заплатата, една година служба в подводницата се взема за три години трудов стаж. А също и 75 франка за всеки ден, прекаран в подводницата, след третия рейс вече по 120. И не е чудно, че всички момчета си купуват къщи или апартаменти.

— И вие имате къща, нали?

— Да. И още едно предимство: на обикновен кораб никога не се знае кога се връщате. А на АРПЛ това е известно с точност до 10 дни. Така човек планира по-добре времето си, особено когато има семейство. А и отпуските са по-дълги.

Той се замисля:

— Но не е само това. Момчетата се гордеят, че са подводничири. Ето например отивам на сватба и всички ме разпитват. И на много от момчетата им се иска да бъдат на мое място! Ами помислете, докторе! Всеки може да лети със самолет. Всеки може да си купи билет за ферибота Дувър–Кале! А хората, които плават на подводница? Пресмятал съм ги — някакви си 1360 души на АРПЛ! И може би двойно повече на малките подводници! Малко! Много малко!

— С една дума — казвам аз, — вие сте нещо като елит.

— Не съм казал това — отговаря колебливо той. — Не мислете, че се правя на важен. Но не забравяйте ролята ни в от branата на страната. Умората! Лишенията! Опасността! Да ни видите само на какво приличаме, когато излизаме от този железен сандък след 75-дневен рейс! Русите са измити като съдъвкана хартия, а мургавите са направо зелени!

Той пак се замисля и смръщва вежди. Мъчи се да намери думи, за да ми обясни какво е животът на подводниците.

— Вече 15 години служа на АРПЛ — казва той накрая. — И до ден-днешен си спомням първото потапяне! Гледайте нашите двама курсанти? Много са запалени, нали? Но никога няма да са колкото бях аз навремето при първия ми рейс.

— Значи за вас е романтично приключение?

— Да, може и така да се каже — отговаря той, недоволен, че сведох до шаблонна фраза целия му уникален и незаменим опит. — Има и нещо друго, докторе, което ценя безкрайно много на борда на една подводница — продължава той. — Тук никой не може да кръшка.

— Какво имате предвид?

— Когато живееш с други, затворен в такава кутия, веднага става ясно с кого си имаш работа. Никой не може да играе скрито. Никой не може да заблуди другите. Измамниците веднага си личат. И не им се разминава току-така.

Слушам стопанина да говори и си мисля, че той самият не се разминава с истината, че с няколко най-обикновени думи успя да каже толкова важни неща.

Намирам се в каюткомпанията с Верду и Вердьоле, пием чай. Нашите двама курсанти са спечелили един тежък конкурс, за да влязат в Института за политически науки, и после още един, за да ги приемат в Националната административна школа. Според жребия изпращат тези щастливци да отбият военната си служба във флота, и то не къде да е, а в подводниците. Този рейс е за тях най-романтичното приключение!

За Вердьоле мога да кажа, че е умен, образован и очарователен. А за Верду се изкушавам да кажа, че е умен, образован и хаплив. Но в действителност неговата острота е само защитна. Сравнен с Вердьоле, той е като лимонов сок пред оранжада — трябва да се свикне с киселия му вкус. И не се покрива с агресивната личност, за каквато се представя, а само я държи пред себе си и така се забавлява.

Обратно на онзи възпитаник на Висшите училища, който според описанието на Кокто „изтънявал интелигентността си, смучейки я като захарна пръчка“, интелигентността на нашите двама възпитаници на Висшата административна школа е по-дълбока, не така изтънчена. Подобно на честния човек на Молиер и те проникват във всичко. „В Националната административна школа — казва Вердьоле — една писмена работа не трябва да бъде нито литературна, нито философска,

нито научна.“ Странно е, че култура, изградена изключително върху отрицанието, успява да подготви един елит от твърде компетентни висши функционери.

Аз се разбирам чудесно с тях, тъй като и тримата имаме усет към комичното в нещата и неофициално, но твърдо играем ролята на шегаджиите на компанията: пашата разчита на нас да разсейваме уничието на еднаквите дни и на еднаквите с дните нощи.

Трябва да призная, че задачата не е от най-лесните, защото поголямата част от офицерите обикновено потъват в мълчание, докато се хранят. Вярно е, че разполагаме с фолклора от предишния рейс и изобщо с подводничарския фолклор. Но шегите от предния рейс се изчерпват още първата седмица, а общите шеги са прекалено добре познати — и на борда, и в Брест, и на Ил Лонг.

И така пашата с основание се опасява от спад в общуването, все по-засилен от умората, и се старае да ни оживи. Той прави каквото е по силите му. А също и жизненият присмехулен помощник-капитан. На нас тримата с курсантите пашата ни е отпуснал юздите в рамките на благоприличието. Както ще спомена по-нататък, случва се да стигнем до границата и дори един път да я преминем.

— Ние сме клоуни — казва Вердьоле.

— Моля, моля, аз съм смешник — отговаря Верду.

Те се чувстват във фотьойлите си в каюткомпанията на АРПЛ като в някой аристократичен парижки салон. И двамата са хубави, единият рус, другият тъмен, и двамата са над метър и осемдесет. Гласовете им са приятни, изразяват се с лекота. Това е залог за успех.

— Док — казва Вердьоле, когато сядам от лявата му страна, — ние ви завиждаме.

— Ти завиждаш — казва Верду.

— Вас ви споменават два пъти в „Подводничарски вести“, а нас само по веднъж.

— Какви са тези „Подводничарски вести“?

— Стенвестникът на борда, който претендира, че е много смешен — продължава Верду.

— Самата му претенция го прави смешен — казва Вердьоле.

— Но в този случай хуморът е случаен — отвръща Верду.

Вердьоле връща топката:

— Какво е хумор?

— О, проблемът е безкраен — измъква се Верду и се подхилва.

— Хуморът е игра на заслепение пред абсурда.

— Добре казано, док! — бърза Верньоле.

— Кой би помислил, че един специалист по човешките вътрешности ще се издигне някога до такава обобщаваща мисъл? — намесва се Верду.

— Ей, момче — обръщам се към него аз с думите на пашата, — по-добре не идвайте при мен, когато ви боли корем — непременно ще го отворя.

— Дори само за да видите какво има вътре ли? — пита Верньоле.

— Изпитната комисия в Националната школа вече ми бръкна в червата, но аз се измъкнах жив — казва Верду.

— Верду е светец! — прекъсва го Верньоле. — Не се спира пред нищо, за да уязви някого. Док, искате ли да видите един брой от вестника?

И ми го подава. Оставям чашата с чая и се зачитам.

— Четете на глас, док! — казва Верньоле. — Ушите ми жадуват за този гениален текст.

Верду прави пфу, пфу с края на устните си и аз го питам:

— Кой ви го даде?

— Стопанинът. Предполагам, че знаете кой е.

— Кой не го познава. Той е морски офицер.

— Забелязали ли сте — казва Верду, — че флотът проявява голяма перверзия в йерархичните наименования. Морски офицер, това значи старшина. Корабен капитан-лейтенант — капитан. Капитан трети ранг — майор. А капитан първи ранг — полковник.

— Четете, док, моля ви.

„Военен съвет под председателството на доктора в състав: готвачът, пекът и Четката, се събра в бюфета в сряда, 31 юли, в 11 часа сутринта, разглеждайки поведението на четири съомги, имащи съвсем престъпен вид. Обвиняемите, недостойни да хранят стомасите на подводничарите, са експулсирани извън границите ни.“

— Продължавайте, док — казва Верньоле. — В следващия параграф вашето име има честта да бъде споменато редом с нашите.

„Двамата курсанти и докторът, за които това е първо плаване, се беспокоят как ще стане тяхното кръщение на средата на рейса. Според нашата информация пашата още не е решил дали то ще състои в

пълно потапяне на 300 метра дълбочина. За всеки случай подготвяме шлюзната камера.“

Аз се засмивам. Верньоле се усмихва. Верду повдига вежди.

— А! Ето нещо интересно — казвам аз, като обръщам страницата. — Еротична рисунка! Стойте си на мястото, Верду! Такива рисунки не подхождат нито на възрастта, нито на английското ви възпитание.

— Моля ти се, Верду, дръж се прилично! Какво си опулил очи, а и лигата ти тече! — обажда се Верньоле.

— Земен червей! — отговаря Верду. — Ще ти го върна.

Продължавам нататък:

— Слушайте внимателно, Верду, понеже няма да видите рисунката, ето ви едно списание *ad usum delphini*^[2]. Заглавието е „Да помечтаем, или ако Адмиралът беше жена!“ Действието се развива в машинното, където двама механици зяпат ококорени една жена адмирал с 4 звезди и с дълги руси коси, показващи се изпод фуражката. Тя се навежда да вземе нещо от земята и понеже е с много къса пола... Погледнете сам, Верньоле, не съм в състояние да ви опиша останалото.

— Много е бузеста! — отговаря той безстрастно и ми връща броя.

Прелиствам веднага страницата.

— Ето още нещо, което изглежда интересно! „В четвъртък точно в шест часа следобед златното ухо Вилфранк, извикан спешно, намушка с рога хидроакустичната станция, засичайки един товарен кораб в съседство! Журито на коридата реши да бъдат присъдени на Вилфранк ушите и опашката на хидроакустичната станция.“ А, това за мен е тъмна Индия! С риск да дам в ръцете на този похотлив самохвалко оръжие против себе си (и посочвам дискретно с пръст Верду) ще си призная, че не знам какво значи „златно ухо“.

— Докторе, да ви донеса ли още един чай? — пита ме Вилхелм, който се появява на вратата на каюткомпанията.

— Да, благодаря, Вилхелм.

— Вилхелм има слабост към вас — забелязва Верду.

— Така е, той не е неблагодарник.

Верду е готов да се ухили, но се сдържа навреме.

— Отговарям ви като началник на наблюдателната служба —
казва Вердьоле. — „Златно ухо“ означава хидроакустик.

— Голямо изясняване, няма що!

— Искам да отбележа — намесва се Верду, — че като шеф на
наблюдателната служба той е подчинен на един лейтенант и
направляван от един капитан трети ранг.

— Това е само доказателство, че човек има винаги нужда от
някой по-голям от себе си. В наблюдението аз сам съм господар на
борда, след един лейтенант, един капитан и господ.

— Все още не съм чул дефиницията за хидроакустик. Това
очакване започва да става непоносимо.

— И така, док, когато сте се качвали на подводницата, не може да
не сте забелязали, че тя е покрита с хидрофони и сонари.

— Освен ако не са го качили с котвата — прекъсва го Верду.

— Продължавайте, Вердьоле! — казвам аз, без да мигна дори.

— Естествено не можем активно да използваме сонарите, т.е. да
предаваме заради пресвятата скритост.

Един след друг се появяват младши лейтенант Анжел и капитан-
лейтенант Мирмон. Тъй като кожените кресла в каюткомпанията са
само четири, Вердьоле, по-възпитаният от двамата курсанти, понечва
да стане — само понечва.

— Не се притеснявай! — казва Мирмон. — Само минавам да
изпия едно кафе. Застанвам на вахта.

— И за мен едно кафе, Вилхелм! — обажда се Анжел.

И сяда.

— За какво говорехте? — пита той.

Виждам го всеки ден и всеки път се изненадвам от младежкия му
вид. Така е изглеждал на 17 години, така изглежда и сега — пет години
по-късно. Имам чувството — явно погрешно, — че това красиво лице
никога няма да остане.

— За задници — отговаря Верду. — Тези двама нещастници се
възбуждат от една рисунка.

Давам „Подводничарски вести“ на Анжел, който го отваря точно
на въпросната страница и се засмива.

— Tu quoque fili^[3] — протяга Верду ръка, взема му
безцеремонно вестника и се зачита в него.

— Я виж ти! — казва Вердьоле.

— Интересува ме от научна гледна точка и ето какъв е изводът ми — му отвръща Верду. — Социологически погледнато, колкото и недодялана да е тази рисунка, тя показва известно стремление на масите към феминизиране на генералния щаб.

Само Мирмон не се присъединява към смеховете, прав, забучил нос в кафето си. Той, така или иначе, е от най-мълчаливите офицери и обикновено не се включва в разговорите на масата.

Мирмон е човекът, за когото Калонек каза, че е женен за реактора. Но колкото по- внимателно разглеждам сериозното му затворено лице, толкова по-трудно го свързвам с някаква жена. И въпреки това при първия удобен случай ще му задам няколко „слонски“ въпроса във връзка с реактора.

— Тъкмо се канех — казва Вердьоле — да изнеса на доктора една лекция за наблюдателната служба.

— Слушам ви с отворени уши — казвам аз.

— Докторът се превзема. Вече две седмици е с нас и все още с никого не е на „ти“ — обажда се Верду.

— Бих говорил с всички на „ти“, до капитан-лейтенант включително. Но при условие, че вие бихте взели инициативата.

— Сега пък се перчи с условно наклонение! — с привидно възмущение възклика Верду.

— Каква недобронамереност! Ако не го употребявам, ще ме обявите за невежа!

— Аз не смеех да ви говоря на „ти“, защото сте по-възрастен от мен. Все пак сте на 30 години — обажда се Анжел.

— Добре тогава — отговарям аз, — отсега нататък ще съм на „ти“ с абсолютно всички, включително с бебетата и старците. Мирмон, мога ли да ти говоря на „ти“?

— Да, разбира се — отговаря той с известно закъснение.

И понеже ние се засмиваме, той ни поглежда учуден, оставя празната си чаша на масата и си тръгва. Изглежда, нищо не е чул от разговора.

— Вердьоле, слушам те — подканям го аз.

— Не, не — отговаря ми Вердьоле. — Кой би разяснил по-добре въпроса от младши лейтенант Анжел, началник на наблюдателната служба и мой многоуважаван началник.

— А, не! Давай ти, синко! Аз ще те поправям, когато започнеш да ръсиш глупости.

„Синко“^[4]! Какво нахалство само — да наричаш синко един възпитаник на Висшата административна школа!

— Хайде, Вердьоле, така никога няма да свършим! — подканя� го аз.

— Добре. Хидрофоните, с които е покрита подводницата, ни препредават звуците от морето. Ние ги приемаме и интерпретираме по два независими един от друг начина: с компютърен анализ, но и един човек извършва занаятчийски същата работа. Когато шумовете изглеждат особени или тревожни, викат на помощ хидроакустика, надарен с рядък талант! Той именно е „златното ухо“.

— Много ласкателен прякор!

— И напълно заслужен! — казва въодушевено Вердьоле. — Трябва да имате предвид, док, че всеки кораб издава характерен шум, когато плава. Шумовете са характерни не само за типовете кораби. В една и съща категория всеки кораб има собствена акустична характеристика. И така товарният се различава от рибарския или танкера, военният от подводницата.

— Дори и съветската подводница ли може да се различи?

— Да, и съветската подводница, стига вече да сме я срещали и засичали. Защото естествено всичко се записва на магнитофони, прослушва се отново в базата и се класифицира.

— Но това предполага, че „златното ухо“ е надарен с изключителна памет! — казвам аз.

— И изключителна дарба! Тази дарба се открива чрез тестове и се подлага на тренировка ad hoc^[5]. Така се подготвя анализатор, който притежава необикновен усет към звуците, umee да ги запаметява, да ги сравнява с другите и да ги преценява. Това е повече от занаят, това е изкуство! Нерядко електрониката не е на тази висота.

— Радвам се — заявявам аз. — Веднъж и човекът да се окаже по-ценен от машината.

— Много сте ретрограден — отвръща Верду. — Вие ми напомняте Жан Жионо, който съжалявал, че плуговете били сменени с трактор.

— Да не забравяме все пак, че и плугът е вид машина — обажда се Анжел със съкрушително здравомислие.

Верду мълчи, а ние с Вердьоле си разменяме ликуващи усмивки.

— Много ти благодаря, Вердьоле! А аз тръгвам, защото в лазарета ме чакат моите бумаги.

* * *

— Вие ли сте, докторе? — подава глава Лъгийу от изолационното. — Имате ли нужда от мен?

— Не!

Той се скрива, а аз разхвърлям книжата си върху операционната маса и надавам ухо за доста объркана история за някакво светско, после за някакво католическо училище, която Морван се мъчи да разкаже в изолационното на Лъгийу. Казвам мъчи се, защото той сумти, издава междуметия и отделни срички, които така и биха си останали неразбираеми без изкуството, което влага Лъгийу, за да изтръгне някакъв смисъл от тях. Или, подемайки друга метафора, ще кажа, че разказът на Морван е затворен в неговата безсловесност, подобно на статуята в каменния блок, преди скулпторът да я освободи от него.

От чутото разбирам, че Морван с напуснал светското училище заради разпуснатото поведение на директорката и нейната заместничка, които той зърнал през прозореца на една класна стая след часовете.

— А ти какво правеше там, след като всички са си отишли? — питаш Лъгийу.

Тишина, сумтене и вероятно някаква мимика.

— Шапката ли си беше забравил?

— Ъхъ! — казва Морван.

— И ти ги видя двете?

— Ъхъ!

— Те бяха в стаята, така ли?

— Ъхъ!

— В стаята, където си забравил шапката?

— Ъхъ!

— И тогава?

Мълчание, сумтене, мимики.

— Наистина ли? — пита Лъгийу.

— Ъхъ!

Лъгийу се засмива, но от републиканска лоялност добавя след кратко мълчание:

— Но пък, от друга страна, вашето отче не може да не е щипало слугинята.

— Щъ! — казва Морван, като този път изразява енергично отрицание.

— Виж какво — тактично продължава Лъгийу, — аз не познавам твоето отче. — Може и да си прав. Но така или иначе и свещениците ги правят тия работи.

Дълго мълчание следва това помирително заявление, след което Лъгийу се появява в лазарета.

— А, докторе, още ли сте тук?

— Да — отговарям аз — и моля да ме извините, че чух разговора ви. Но пък ако бях затворил вратата, щях да ви прекъсна и щеше да бъде много жалко — добавям усмихнат.

Лъгийу се усмихва на свой ред, после се засмива с пълно гърло и ми казва:

— Знаете ли какво прави сега Морван? Спи. Говоренето го изтощава. Не съм виждал такъв поспалан като него. — И целият обхванат от угрizения добавя: — Но когато има нещо да се свърши, го събуждам и той го прави. Нали се убедихте, докторе, в работата няма грешка.

— Та аз не се оплаквам! Нито от него, нито от старшия фелдшер.

И отново се захващам с книжата. Зад гърба ми Лъгийу прибира нещо. Или по-точно прережда нещата, които и така са си подредени. При него това е израз на съсредоточаване.

— Докторе — казва той след малко.

— Кажете, Лъгийу!

— Мога ли да ви задам един въпрос?

— Разбира се.

— Вярвате ли в бога?

— А вие? — връщам въпроса му аз.

— По принцип не. Но откакто служа на АРПЛ, имам известни съмнения.

С това вече Лъгийу ме учудва. Той е самият тип на бретонеца атеист, антиклерикал и републиканец (в левичарското разбиране). И самата поява на метафизичен въпрос от такова значение в дълбините на океана наистина е за чудене.

Аз отново питам.

— Откакто служите на АРПЛ ли?

— Ами да — отговаря той. — Вижте, аз съм съгласен, че възпиращата сила ни е необходима. Без това не може. Но, от друга страна, всичките тези френски, английски, американски и съветски подводници, които кръстосват непрекъснато океаните, готови за няколко минути да унищожат цели страни, а с тях и половината планета — та това е чисто безумие.

— И вие мислите, че ако съществуващите господи, нещата нямаше да са толкова абсурдни?

— Не знам — отговаря ми той. — Може би. Вие какво мислите?

— Ако имаше бог, положението според мен нямаше да е по-малко нелепо. Това означава, че бог би приел хората да разрушат планетата, която той е сътворил.

— Точно така. Ако имаше бог, той би трябвало да спре тази лудост.

— О, Лъгийу, и разочаровашо да звучи, ще ви напомня, че човешката история е пълна с безброй кланета, които никаква небесна намеса не е спряла. Напротив, често тези масови избивания са се извършвали в божието име.

За миг мълкваме, после Лъгийу подхваща пак:

— Значи не вярвате в бога, докторе?

— Не става дума за вяра. Въпросът е да се знае. А ако нещо не знаем, то е именно това.

— Защо тогава пускате лейтенант Бекер в лазарета неделЯ сутрин? — леко настърхва Лъгийу.

Дотук с метафизиката! А също и с възвишенните размишления! Какво падение! Връщаме се при заклетия антиклерикализъм на бретонския „републиканец“, който за нищо на света няма да отстъпи пред селския свещеник!

— А защо да не го пускам? Лейтенант Бекер ми е симпатичен. А и моят предшественик, доктор Мьорио, е постъпвал така.

— Но вие не си давате сметка, докторе! Те са едва десетина души, а предават молитвите навсякъде.

— И какво от това?

— Докторе! А момчетата, които са били нощна смяна? За тях неделя сутрин е като всяка друга сутрин! Те искат да си отспят!

Какво да отговаря на това, освен че който иска да поспи, не е длъжен да включва слушалките до койката. Но не ми се спори и затова се връщам към моите книжа.

След малко, вече приключи с тежкото си задължение, казвам на Льогийу, който се върти из лазарета:

— Какво става с лавката? Върви ли?

— О, и още как! Златна мина! И най-важното е, че се виждам с много народ. Тъкмо исках да ви кажа, докторе. Има едно момче от клиентите ми, с което нещо не е наред. Казва се Бруар. Механик е, старшина втора степен.

— Оплакал ли ви се е?

— Не, там е работата.

— Тогава как разбрахте, че не е наред?

— Всеки ден си купува по 100 грама бонбони.

— И какво доказва това?

— Как да ви кажа... Ако има нужда от бонбони, за да му е по-лесно да не пуши, защо не си вземе едно-две кила наведнъж, а идва всеки ден само за 100 грама? Не, не, докторе, това момче иска да поговори с някого.

— Но вие ми казахте, че не си отваря устата.

— Е, не е точно така. Само, че говори все за незначителни неща. Не смее да изплюе камъчето. Трябва да го видите. Може пък на вас да каже какво му е.

— Но не мога да го извикам просто така. Трябва някакъв повод.

— Поводът е, че кашля.

— Добре, кажете му да дойде в приемния час. Ще видя какво му е. Как се казваше?

— Бруар. Висок и слаб, с хълтнали гърди. И гледа като пребито псе, нали разбирате.

[1] Духовникът не прави онова, което проповядва (исп.). — Б.а. ↑

[2] За ползване от престолонаследника (лат.). — Б.р. ↑

[3] И ти ли, синко (лат.). — Б.а. ↑

[4] Така старите курсанти наричат младоците от първи курс на Висшето морско училище. — Б.а. ↑

[5] При това (лат.). — Б.пр. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Обикновено радистите раздават фамилиграмите, но тази събота помощник-капитанът се е заел с това по време на вечерята. И когато го виждам сега, в края на третата седмица, да влиза в каюткомпанията с жълтите листи в ръка, сърцето ми глупашки се разтупва. Извръщам очи и се правя на много съсредоточен в оранжадата — не попияняваша от налегналите ме мисли.

Чувам глухия припев на гласовете край мен: „Благодаря, капитане, благодаря, капитане, благодаря, капитане“, и за пореден път се убеждавам, че офицерите са от два типа: едните пъхат фамилиграмата в джоба, за да ѝ се насладят на спокойствие в каютата, другите я прочитат незабавно. А аз през цялото време на раздаването съсредоточено подрязвам крилата на избледнелия си оптимизъм, повтаряйки си, че естествено няма нищо да получава.

„Благодаря, капитане, благодаря, капитане, благодаря, капитане!“ Свърши най-сетне. С крайчеца на окото си виждам, че ръцете на помощник-капитана вече са празни. И колко странно, трудно ми е да повярвам на очите си. Отчаянието ме обзема и стиска гърлото ми, колкото и здрава да е бронята ми срещу него. Излиза, че не съм успял истински да убия надеждата си.

Ако някой ден ми се случи да срещна отново Софи, ще ѝ го кажа: няма нищо по-жестоко от мълчанието, защото то подхранва надеждата, като в същото време непрестанно я мами. По-добре раздяла един път завинаги, като със скалпел: така раната ще заздравее по-бързо. Цяла вечер се старая да не потъна в мълчание и никак да изпълнявам ролята си на душа на компанията. За щастие Вердьоле, който тази вечер получи фамилиграма, искри от въодушевление, така че моята потиснатост остава незабелязана — като изключим може би помощник-капитана Пикар. Случайно срещам проницателния му поглед, който начаса се отвръща от мен. По-късно ще науча, че той изобщо се отнася враждебно към фамилиграмите, колкото и човешка да изглежда по принцип тази връзка.

Нощта ми преминава в мъчителни сънища. Оказвам се в Прага, град, който толкова обичам заради очарованието му, и докато снова за кой ли път из прекрасния квартал Мала Страна, изгубвам водача си. Но се успокоявам, тъй като добре познавам града. И начаса обърквам пътя. Питам минувачите на английски, френски и немски, но те не ме разбират, или, както изглежда, не искат да ме разберат. Безкрайно блуждая по улиците — те всички са без изход. И най-сетне се оказвам пред моя хотел „Алкрон“, който харесвам заради червения плюш, пищните драперии, старомодните мебели и стегнатите в бели смокинги келнери. Искам ключа си от портиера. „Извинявайте, господине, как се казвате?“ — пита ме той учудено на английски. Казвам му името си. „Но ние нямаме тук човек с такова име и стая с този номер също нямаме“ — ми казва той. Трима души стоят на receptionта и ме гледат с любезен укор. Засрамвам се и напускам хотела. Всичко изгубих: водача, пътя, хотела и куфара, който остана в „моята“ стая!

Събуждам се на койката целият плувнал в пот. И чак след време откривам в себе си достатъчно хумор — а хуморът е, както знаете, една от формите на смелостта, — за да се възхитя от добрата работа на подсъзнанието ми: наистина няма по-сполучлив декор за един кафкиански кошмар от Прага!

За нещастие иронията ми не може да укроти яростта на моето вътрешно непонятно аз. Всеки път, когато се унасям, се повтаря същият сън, със същите обстоятелства и по същите места с една-единствена разлика: този път губя не куфара, а още по-лошо, малката чантичка с парите и паспорта.

От всички кошмари най-мъчителният е онзи, който се повтаря многократно, защото създава впечатлението, че сте пленник на натрапчиво видение, от което никога не ще намерите изход. И когато най-сетне сигналът за ставане, слава богу, ме събужда, дълго не мога да се избавя от усещането за невъзвратима загуба, макар прекрасно да съзнавам, че цялото ми налично имущество е тук, подредено по рафтовете. Надигам се със замаяна глава и схванат врат и за пръв път, откакто съм на АРПЛ, ме обзема непреодолимото желание да отворя прозорец, да погледна небето и да подишам морския въздух. Но това минава бързо. Реалността отново се възцарява и след като съм вече

обръснат, изкъпан и облечен, отново се превръщам в общително и разумно животно.

В каюткомпанията, където сме сами на масата с Мирмон, нарушавам моята строга диета. Погъщам *una grande colazione*^[1], както казват италианците: курабии, банички, шоколадови кифлички. Малка компенсация за тежката нощ. И се опитвам да започна разговор с Мирмон. Това не се оказва много лесно. Не че е темерут, но и за него важи онова, което Лъгийу казва за Морван: „Трябва с лост да му отваряш устата.“

Капитан-лейтенант Мирмон е нашата енергия, което ще рече: началник на служба „Енергия“. На моите години е, но изглежда повъзрастен, може би защото е твърде сериозен. Среден на ръст е, с кестеневи коси и кафяви очи с тъмни мигли. Изражението му е сериозно, пряко и просто не върви да кажете, че държанието му е естествено — до такава степен това се хвърля на очи.

Нямам чувството, че се интересува от много неща извън занаята си, но там е съвършен. Издържал е като всички тук конкурс за Военноморското, учили е по същата програма като в Политехниката и е станал инженер. Но това не му е било достатъчно. Явил се е и на изпитите в Националния научно-технически ядрен институт в Сакле и е получил диплома за инженер по ядрена енергетика. Вече е направил три рейса по шейсет-седемдесет дни на АРПЛ.

Признавам най-чистосърдечно, че както и останалите му колеги, той ме смайва: трудно ми е да си представя, че мога да се меря с него по компетентност, задълбоченост и себеотрицание. Защото, ако това момче реши да напусне флота и да отиде в частния бизнес, веднага ще удвои доходите си. Но и през ум не му минава. Той няма да заяви: „Обожавам работата си“ — това не би било в неговия стил. „Как да ви кажа — стрелка ме той с открытия си, ненатрапчив поглед, — моята работа никога не ми е дотягала.“

С голяма мъка изтеглих тази фраза от устата му преди два дена, а днес сутринта, като го гледам как закусва мълчаливо и с наведени очи, се чувствувам обезкуражен да завържа какъвто и да е разговор. Не, не може така, си казвам: нима ще се откажа да живея и да разбирам само защото цяла нощ съм губил куфарите си. Коя е Софи в крайна сметка? Човешко същество, високо метър и шейсет и пет, четиридесет и пет кила тежко — да, четиридесет и пет кила, които в по-голямата си част

са съставени от вода. Естествено знаете, че клетките на женския организъм съдържат повече вода от нашите. Може би затова жените са понякога така хълзгави и неуловими...

Извинете ме, драга читателко, и ме спрете, ако говоря глупости. И ви моля — останете си невидима от дясната ми страна така, с нежната си ласкова ръка на моето рамо, докато нагъвам от отчаяние втора шоколадова кифличка и се чудя как да се доближа до този връх на учението и инженерните науки, седнал срещу мен — така далече от страховете, които изживявам.

Е добре де, ще ме попитате вие — откъде са тези страхове, досега говорехте с такава насмешка за Софи? Защо, когато я загубвате, ви стана толкова мила? Не зная. Възможно е моето затворничество да ме е направило по- зависим от нея, отколкото на открито, защото тя е единственото същество, от което бих могъл да очаквам фамилиграми. Мълчанието ѝ ме мъчи не защото я обичам, а защото прекъсва единствената ми връзка с истинския живот, с небето и дърветата.

— Мирмон!

Той вдига глава почти учен, че ме вижда до себе си, и въздъхва притеснен: вече е разbral, че ще му се наложи да говори, и понеже не е убеден в необходимостта, се чувства неудобно. Честна дума, почти го съжалявам. И за да не го тормозя допълнително, започвам тихичко:

— Знаеш ли, Мирмон, казвам ти го, защото ти си енергията, много ми е чудно едно нещо: това съчетание между толкова напреднала и усъвършенствана техника като ядрената и овехтялата и простичка парна машина.

Той явно се учудва на моето учудване и сигурно вътрешно решава, че един „слон говори какво да е“ (както всъщност твърди и Анжел), защото започва да ми обяснява дискретно назидателно:

— Защо? Така е и във всяка ядрена централа: реакторът отделя топлина. Тази топлина се използва за производството на пара, парата задвижва турбогенераторите, които произвеждат електричество.

Драга читателко, ако бъдете така добра да си признаете, че не сте го знаели, и аз на свой ред ще ви кажа, че не съм го знаел. Да, и го казвам с чисто сърце, срам за мен! Срам за нас! Всеки би трябало да знае. В крайна сметка достатъчно е да отвори един справочник.

— Всъщност друго не правим, освен да насочваме парата към турбините, които върят валолинията и витлото — обяснява Мирмон.

— С една дума, вашият реактор е нещо като тенджера, в която кипи вода. Но тогава излиза, че водата е радиоактивна, и не ми е ясно как бихте могли да използвате парата.

— Парата, която използваме, е от друга вода. Има две напълно независими една от друга системи от тръбопроводи. Водата от първата система тече между елементите на реактора и тя действително е радиоактивна. Тя достига висока температура, но не кипи, защото е под налягане.

— Как се поддържа това налягане?

— С уреди — вежливо учуден отговаря Мирмон.

Естествено! От сама себе си се разбира! Как ще се поддържа нормално налягане, ако не със съответните уреди? Чувствам се малко неудобно. Но ще ви призная, че никога не съм виждал такъв уред — нито в болницата в Бордо, нито някъде другаде.

— Тази радиоактивна вода — продължава Мирмон — предава топлината си в смесителя на втората система от тръбопроводи, която вече не е радиоактивна, и тъй като не е под налягане, водата тук кипи и произвежда пара.

— А какво става с първата вода?

— Тя се връща изстудена в котела на реактора, охлажда го, затопля се от него, връща се в смесителя, отново предава топлината си на втората система, след това отново в реактора и така нататък.

Пия чая си и изпитвам бегло съжаление, че не съм се посветил на научна кариера — толкова хитроумно измислена, дори „елегантна“ ми се струва тази двойна система от тръбопроводи. Е, не бих казал „елегантна“ пред Мирмон, макар той да е последният, който ще се засмее на моето невежество и на ентузиазма ми. Това си мисля, докато пия чая като пашата на малки гълтки, почти ритуално и машинално протягам ръка към останалите в панерчето шоколадови кифлички. Спирал се навреме, изпълнен с чувство за вина и уплашен от броя на калорийите, които вече съм погълнал.

Мирмон ме кани в отсек В, за да видя нещата с очите си, и след като свършваме, тръгваме заедно.

Отсекът с реактора и смесителя заема цялото сечение на кораба. До него се стига по малък коридор най-горе, затворен от двете страни с водонепроницаеми врати. Когато идвate от отсек Г (регенериране на въздуха), една малка червена или зелена лампичка ви позволява или

забранява да преминете. Втора врата със същото приспособление в другия край на коридора води в отделение Б.

Тези две водонепропускаеми врати са по-дебели от вратите на банковото хранилище и се затварят с як лост и ръчка. Коридорът, изолиран от тях, е преддверието към чудовището. Мирмон ми показва малката стоманена вратичка, през която може да се провре немного едър човек и да слезе до реактора.

— Отиваме ли?

— Къде? — питат Мирмон.

— Как къде — при реактора?

Мирмон ме гледа. И не вярва на ушите си. Той е слизан от моето безразсъдство.

— Никога! Никога не се влиза там! — казва той. — Никога в морето! Никога, когато реакторът работи! Само когато е спрял. И то по заповед на капитана. Е, естествено със защитно облекло.

— А на сушата влиза ли се там? — питам аз.

— Да! Когато пристигнем на пристанището, правим топло спиране на реактора, след това се взема проба от въздуха в отделението. Ако може да се дишава долу, слизат специализиран екип.

— А ако въздухът е замърсен?

— Пак се влиза, но с маски, захранвани с чист въздух отвън. Измерва се с гайгеров броач радиацията във всяко ъгълче.

— Значи има опасност от теч?

— Да, съществува такава опасност.

— Къде?

— В смесителя при връзките и при клапаните. Точно както при парното отопление — добавя той с усмивка, — но течовете при нас са много по-редки.

— Е да, но при парното водата не е радиоактивна.

— Затова за реакторите се произвеждат специални свързвращи колена, които са много издръжливи. Досега съм плавал три пъти на АРПЛ и никога не сме имали течове.

— Току-що каза, че не е изключена и голяма злополука.

— Имах предвид пожар.

— Може ли в отделението на реактора да избухне пожар?

— Естествено, както навсякъде, където има електричество.

— И какво правите в такъв случай?

— Залива се цялото отделение с вода. Това става също автоматично. А сега ще трябва да ме извиниш, защото застъпвам на вахта в командния пункт. Ще се видим на обяд.

Разделяме се и докато минавам през коридора от отсек В в отсек Е, кимам на хората от екипажа, които съм лекувал, или си разменям по някоя дума с тях. Не ми излиза от ума странният идол, затворен в тази светая светих, видим и досегаем само при известни обстоятелства за своите жреци, които обличат специални роби за този ритуал и носят тържествено гайгеровите си броячи като кадилници по време на литургия. Така отдават почит на този бог, който може да бъде както чудотворен и спасителен, дарявайки им светлина и движение, така и ужасен и пагубен, когато нашият предвиден до най-малките подробности култ не е безукорен.

И аз с всички нося на гърдите си като знак за посвещение дозиметър с името и номера ми. Всеки месец ми дават нов, а стария изпращат в края на рейса в централната лаборатория, където промиват филма и нанасят в моето досие дозите радиация, която съм получил или не съм получил от Идола (дори просто минавайки през неговото преддверие). Лабораторията има грижата да предупреди веднага моята част, ако дозата радиация ѝ се стори голяма.

В главния команден пункт минавам покрай помощник-капитана, който ме поглежда със засмените си и живи очи и казва:

— Е, док, здраво разпитахте Енергията за реактора. Провървя ли ви?

— Вече и това ли научихте, капитане?

— Аз знам всичко — отривисто, както обикновено, се засмива Пикар.

— Значи ще можете да ми кажете дали досега някое от момчетата е било облъчено?

— Доколкото ми е известно, не! — отговаря Пикар.

И изведенъж прихва.

— Впрочем имаше такъв случай! Ето какво стана. Няколко дни след завръщането ни в Ил Лонг лабораторията ни предупреди, че един старши матрос бил облъчен, макар и с безопасна доза. Много се учудихме, после открихме, че човекът в последния момент не се е качил на подводницата с нас... Направиха подробно разследване и се установи, че вдигал някаква ограда във вилата си в центъра на Бретан,

по склоновете на Менез Хом. Камъните били съвсем слабо радиоактивни — достатъчно, за да го регистрират уредите.

Той отново се засмива, хвърля ми един остьр поглед и добавя:

— Е, докторе, измъчва ли ви нашето затворничество тук? Как е самочувствието?

Много добре разбирам за какво намеква и му отговарям веднага:

— Е, капитане, и на мен ми се случва, както на всички, да губя настроение, но бързо ми минава. Справям се.

— Бях сигурен в това — казва той и като си тръгвам, ме потупва приятелски по гърба.

* * *

Пристигам в лазарета и Лъгийу ми казва:

— Докторе, Бруар току-що си тръгна.

— Бруар ли?

— Не се ли сещате — онзи, дето купува всеки ден по сто грама бонбони.

— А, да, да, сещам се.

— Не можа да ви дочака, защото е на вахта. Но каза, че ще мине пак следобед.

— Добре, ще го видя. Какво прави Морван?

— Спи — доволен отговаря Лъгийу.

— А кой е излъскал така лазарета?

— Аз.

— А не смятате ли, старши фелдшер, че прекалено покровителствате вашия помощник?

— В работата няма грешка — защитава го Лъгийу. — А стане ли напечено, му бия една тревога в ушите и той скача.

Тази сутрин не е много „напечено“ в лазарета и няма никаква опасност да се изпотим от работа. Имаме двама пациенти: един порязан показалец и киселини в стомаха.

Докато Лъгийу дезинфекцира и превързва Показалеца, аз разпитвам Стомаха:

— Отдавна ли ви пари?

— От началото на рейса.

— А настроението как е?
— Много добре, докторе.
— Имате ли добри новини от дома?
— Да, отлични.

— Женен ли сте? Имате ли деца?

Той засиява.

— Женен съм с две деца.

— Мъчно ли ви е за тях?

— Да, разбира се. Но не се тревожа. Жена ми се справя с всичко.

Разбира се! Жената на моряка по определение е силна, издръжлива на трудностите, нежна в любовта, истинска мадона за децата си. От Виктор Юго насам всички знайт това. Спомняте си неговите „Бедни хора“: „Гледайте — каза тя, дърпайки пердетата, — ето ги!“

— Лъгийу, дайте му едно хапче!

— Само едно ли! — пита Стомахът. — А ако киселините отново се появят?

— Правете като мен, яжте по-малко!

Всъщност малко се срамувам да давам себе си за пример, като се сетя за изстъпленията на закуска. Трудно е за един добросъвестен дух да избегне понятието гръх дори и в най-дребните неща. И още по-лошо — да избегне самобичуването, как иначе да си обясня, че изчаквам втората смяна въпреки глада, който вече ме измъчва.

Там намирам Мирмон.

— Точно исках да те питам нещо — казвам аз. — Какво правиш, щом като никога не слизаш при реактора по време на плаването?

— Не си мисли, че стоя със скръстени ръце — отговаря той, без дори да се усмихне. — По време на рейса аз управлявам реактора. Е, не сам, трима сме: Калонек, Бекер и аз.

— С други думи, движението, потапянето и енергията.

— Както знаеш, редуваме се с дежурствата.

— Доста дежурства ви се падат, щом сте само трима.

— Да, напрегнато е. И с течение на времето става дори отегчително. Но шефът Форже ни замества от време на време, за да си отдъхнем.

— И всеки от вас поред управлява реактора?

Той се дръпва:

— Нали пита вече Калонек за това!

— Но той ме изпрати при теб! В края на краищата нали ти си инженерът по ядрена енергетика?

Да, аз съм — отговаря той скромно, но с известна гордост. — Добре, какво искаш да ти кажа — въздъхва той.

— Как и защо се управлява един реактор?

— Усила се и се отслабва.

— Това пък какво значи?

— Засилваме или забавяме ядрената реакция.

— И как става?

— С лостове. Вкарваме ги навътре, за да забавим реакцията, и ги изваждаме, за да я засилим.

— А какво представляват тези лостове? От какъв материал са?

— Мисля, че от хафний.

Мисли! Не е сигурен! Добре! Щом е толкова дискретен, и аз ще внимавам.

— А как става това на практика?

— Капитанът иска да увеличи скоростта и команда: „Четвърта напред.“

— Да, това вече го знам. Заповедта се предава с електричество в командния пункт. Там звъни. Светва малка лампичка срещу „Четвърта напред“. Операторът натиска една ръчка, за да увеличи количеството пара.

— И ако е необходимо, аз издърпвам лостовете на реактора и ядрената реакция се засилва. Естествено командвам лостовете от разстояние, с една обикновена ръчка в командния пункт.

— Лостовете или решетката?

— То е едно и също.

— А когато капитанът иска да се върнем на „Втора напред“, прибиращ ги навътре, нали?

— Да. Колкото повече прибирам лостовете навътре в реактора, толкова повече неutronи се абсорбират. В краен случай можем да спрем ядрената реакция.

— Когато засилваш реакцията, има горна граница, която може да достигне температурата, нали?

— Да, разбира се! Ти не би искал сърцевината да започне да се топи, нали!

— А кога трябва да се намали температурата в реактора?

— Когато е много висока спрямо налягането, което не позволява на водата от първата система от тръбопроводи да заври.

— Май много ти досаждам с въпросите си, а?

— Не, не, моля ти се — стоически отговаря той.

— Още един последен въпрос и свършвам. При колко градуса температурата на реактора става опасна?

Той свежда очи и се затваря като мимоза.

— Не съм много сигурен дали мога да ти го кажа...

В един и половина Бруар ме очаква в лазарета. Моля го да се съблече и го преслушвам внимателно. Естествено нищо му няма. Ако е имал нещо сериозно, нямаше да го пуснат на подводницата: още на сушата щяха да го открият.

— Е, Бруар, имате лек ларингит — казвам аз. — Нищо сериозно. Лъгийу ще ви даде таблетки за смучене. Така е, на подводницата често става течение. Температурата не е еднаква в отделенията. Вие може би сте по-чувствителен към тези разлики. Ако не ви мине, елате пак!

Казвам това, в случай че не успея сега да измъкна този охлюв от черупката му. Защото Бруар като че ли не е от хората, които се доверяват на драго сърце, дори и да имат нужда. Две дълбоки бръчки тръгват от ноздрите и слизат от двете страни на устата му. Наричат се бръчки на смеха, но въпреки че неговите са толкова врязани, явно не са издълбани от смях или усмивки. Има кафяви очи със златисти шарки, но с тъжно изражение, като на един шпаньол, чийто меланхоличен поглед винаги ме е покорявал. Устните му са стиснати, сърдити и с увиснали краища. И тенът на лицето му е толкова жълт, че ще е много трудно да пребледнее както всички в края на рейса.

Тъй като вече се облича с наведени очи и без да каже дума, аз се опитвам да го разговоря:

— Не изглеждате много добре. Да не би да имате проблеми с храносмилането?

— Не, докторе, не.

— Тогава духът? Има ли нещо, което не е в ред?

Поглежда ме.

— Не, абсолютно нищо.

Погледът му е недоверчив, изразът непроницаем. Тонът рязък, почти враждебен.

— Добре, Бруар, елате пак, ако кашлицата продължава.

Бруар си тръгва и по-скоро измърморва едно „благодаря, докторе“.

Лъгийу, който досега стоеше дискретно в изолационното, се появява на вратата. Вдигам безпомощно рамене.

— Не се дава, не споделя тревогата си. Но сте прав, нещо го тревожи. Добре ли се разбира с колегите си?

— Много добре, не е приказлив, но е винаги готов да помогне.

— Има ли приятел?

— Да, Роклор.

— Роклор ли? Марсилецът! И се разбира с него?

— Отлично дори! Карат се, но се разбират. Роклор му се сърди, че не приказва, а Бруар го смята за дърдорко. Както е известно — казва Лъгийу, — хора всякакви!

Нямам достатъчно опит — желанието не е достатъчно! — и затова ми е малко неудобно с активното съучастничество на Лъгийу да участвам в подобни разпити. А те са част, и то полезна, струва ми се, от моите неписани задължения на борда.

Пет дни след неуспешния ми опит да си поговоря с Бруар, привършвам вече вкусния обяд в компанията на моите колеги, когато Вилхелм ми съобщава на ухото:

— Докторе, Лъгийу ви вика спешно в лазарета.

Хвърлям един поглед на току-що сервираната ананасова торта, поглеждам пашата, който е чул и ми кима в знак на съгласие. Ставам.

— Ще ви запазя тортата, докторе — казва Вилхелм.

Цялата маса избухва в смях, защото на всички са известни моята лакомия и усилията ми да се въздържам.

Малко е да кажа, че съм разтревожен. Дойде един пациент, който четири дни имаше температура, без какъвто и да е друг симптом на някоя позната болест. Четири дни поред се питах: „Какво ли ще излезе?“ И на петия ден сутринта, без каквато и да е помощ от моя страна, температурата спадна и човекът се изправи на крака.

В лазарета заварвам Лъгийу да дезинфекцира окървавената лява ръка на Роклор. Приближавам се и я преглеждам. Роклор е леко

пребледнял, лицето му се криви от болка, но той е от сухите и жилави момчета и няма да припадне.

— Кой ви нареди така?

— Една вилица, докторе.

Под въздействието на болката отново се появява марсилският му диалект, почти изгубен след дългия съвместен живот с бретонката. „Една вилица, докторе“ — звучи почти като у Паньол^[2].

— Добре де, кой държеше вилицата?

Роклор мълчи и това мълчание изпъква още повече на фона на обичайната му приказливост.

— Не се мъчете да гадаете, докторе, това е работа на Бруар — заявява Льогийу.

— Никой не те е молил да говориш — тръсва се Роклор.

— Хайде, хайде, това стана пред 60 души в бюфета. Не е никаква тайна.

— Не може да се каже, че ви е погалил — казвам аз и преглеждам една по една малките ранички и опипвам ставите. — Направете му рентгенова снимка, Льогийу!

— Бруар просто се беше нервиран. На всеки може да му се случи — казва Роклор.

— И защо Бруар? — питам аз.

— Защото го наругах. Вие ме знаете, докторе, не мога да я затворя тая пуста уста, все плямпам нещо.

— За какво се спречкахте? — питам аз, докато Льогийу подготвя апаратът.

— За това по-добре него питайте — отговаря Роклор.

— А, не! Тъкмо сега ще свърши работа твоята пуста уста, Роклор. Не разбираш ли, че докторът е посредник между нас и офицерите. Той може много да помогне, за да се смекчат нещата — особено за Бруар — казва Льогийу.

— Добре де — започва Роклор след кратка пауза. — Зядох се с него, защото той или мълчи като пън, или си отваря устата само за да критикува.

— Какво критикува?

— Всичко.

— И какво по-точно?

— Помощник-капитана — отговаря Роклор с нежелание.

— Помощник-капитана ли? Че какво общо има Бруар с него? — учудвам се аз. — И в какво го упреква?

— Че цензурира фамилиграмите.

Бързо се споглеждаме с Лъгийу.

— А знаете ли нещо по-точно?

— Честна дума, нищо не знам, докторе.

Мълчим.

— Кажете ми, Роклор, какво направихте, когато Бруар ви нарази с вилицата?

— Нищо. Само си омотах ръката с носна кърпа, станах и дойдох в лазарета.

— И нищо ли не казахте?

— Ами не. Какво да кажа, Бруар ми е приятел. А и той разбра, че е сглупил!

Поглеждам снимката, която Лъгийу ми подава: няма засегната кост. Превързвам Роклор и го пращам да си почине.

— Лъгийу, връщам се в каюткомпанията да си довърша обяд. Намерете Бруар и го доведете тук след половин час.

Сядам на масата, казвам тихо на ухото на капитана: „Нищо сериозно“, и искам тортата си от Вилхелм.

— Съжалявам, докторе, — започва той с разкаяние, — но господата си я поделиха.

— Как така си я поделиха? — учудвам се аз.

— За твое добро, док — обажда се Верду. — Забелязахме, че почваш да пълнееш.

Хвърлям поглед към Верду, след това към Вилхелм, който стои на прага и, както изглежда, много се забавлява. Схващам веднага шегата и влизам в играта.

— Как така? Наистина ли напълнявам? — казвам аз и с престорен ужас гледам корема си. — Сигурни ли сте?

— Док — казва Мирмон, — не исках да ти го казвам, но вече се вижда.

— И аз така — заявява Сент-Енян.

— Веднага се хвърля на очи! — казва Вердьоле. — Нали, капитане!

Но капитанът, който не иска да лъже дори на шега, само се засмива.

— Много е тъжно човек на 30 години да е с корем — казва Верду.

— Много по-тъжно е човек да се самозаблуждава! — казвам аз сериозно.

— Как? Не ни ли вярваш? — пита Вердьоле.

— Добре, добре! Вярвам на онези, които се опитват да ме накарат да повярвам.

— И кой те кара да вярваш? — пита Верду.

— Как кой? Всички вие и по-специално едно малко дяволче, което всеки ден се вмъква тайно в моята каюта и скъсява с 2 сантиметра колана ми.

Торпедото ми улучва. Смях разтърсва каюткомпанията.

— Господа, господа — казва капитанът, — докторът спечели! Предлагам да върнем на кесаря кесаревото!

Предложението е прието с ръкопляскане и Вилхелм не без известна тържественост радостно ми носи тортата. Благодарение на него случката ще се разчуе в нашето малко общество и аз нямаше да бъде недоволен, ако с вилица в ръка не мислех за Бруар.

* * *

— Искали сте да говорите с мен, докторе — казва намръщено и враждебно Бруар, когато влизам в лазарета.

— Да — отговарям аз, — но не и с този тон. Стига ми, че ви лекувам кашлицата и превързвам ръката на вашия приятел. Ако искате да спрем дотук, аз нямам какво да добавя.

Казах го бързо и сухо и това малко го стресна.

— Лично против вас, докторе, нямам нищо — казва той.

— Много съм ви благодарен.

— Но, докторе...

— Виждам, че не искате да ви помогна.

— Каква помощ! С какво можете вие да ми помогнете? — казва той отчаян. — За мен това е краят на подводната служба! Да правят с мен каквото си искат! Да ме тикнат в затвора, да ме разжалват, да ми отнемат прослуженото време за пенсия. Нищо не може да промени

решението ми! В секундата, в която този рейс свърши и се върнем в Ил Лонг, си събирам багажа и напускам!

— Хайде, успокойте се, Бруар! — хващам го аз здраво за ръката и го натискам да седне на стола. — Колко рейса сте направили досега?

— Този ми е петият.

Сега, когато е седнал, говори спокойно.

— О, не е малко! Разбирам ви, до гуша ви е дошло! Сигурно бихте предпочели някоя спокойна работа в Ил Лонг. Например в работилница — вие сте механик, нали. Мисля, че подобно разрешение е напълно възможно.

Той ме гледа. Толкова е учуден, че приемам спокойно нещата, че не казва нито дума. Аз продължавам.

— Така е, за женен човек шейсет-седемдесет дни са много време. Женен ли сте? Имате ли деца?

— Женен съм. Но (прегълътва) нямам деца.

— Имате ли новини от жена си?

— Да — казва той, — всъщност не.

— Как така не?

— Последната седмица — отговаря той глухо — не получих „фамили“ (това е съкращение от фамилиграма).

— И сега се тревожите?

— Разбира се, че се тревожа! Как няма да се тревожа, като жена ми е бременна!

— Е, всичко ще бъде наред, няма начин.

— Напротив — появява се отново враждебният му тон. — Има начин! Миналата година пак беше бременна. Направи спонтанен аборт и едва не умря, а аз бях на подводницата и нищо не подозирах!

— С една дума, вие се страхувате, че това ще се повтори, а нищо няма да ви съобщят.

— Така е! — отговаря Бруар, разкъсан между гнева и облекчението.

И повтаря:

— Така е!

И замълчава.

— Как стана първият аборт? — питам аз след кратко мълчание.

— Паднала от стълбата.

— Ами, Бруар — казвам аз, — миналата година е станало съвършено случайно и няма причина пак да се повтори.

Моят довод го разколебава, но не го убеждава напълно.

— А ако пак стане така — избухва отново той, — дори няма да разбера! Заради тази проклета цензура!

Гледам го. Това го притеснява, очевидно само това.

— Може би миналата седмица жена ви е забравила да изпрати фамилиграма.

— О, докторе, вие не я познавате!

— Или пък фамилиграмата ѝ е пристигнала със закъснение в базата и не са успели да я изпратят веднага.

— Да, и това е възможно — съгласява се мрачно той. — Е да, ама аз се топя, затворен в желязото под водата, без никаква връзка със света.

Когато един подводничар нарича собствената си подводница „желязо“, значи нещата са стигнали далече.

— Почекайте ме, Бруар — казвам аз и поглеждам часовника си.

— Трябва да се видя с един човек и веднага се връщам.

Излизам бързо от лазарета, без да му дам възможност да отговори, и тръгвам да търся помощник-капитана.

Капитан Пикар притежава същата способност, както и стопанина — да бъде едновременно навсякъде. Денем и нощем, накъдето и да тръгнеш по кораба, не може да не го срещнеш. Нищо не убягва от черните му, живи и блестящи очи. Вижда всичко, разбира всичко и реагира много бързо с някоя толкова стегната и на място казана реплика, че е трудно да ѝ се отговори. Смее се с отривист кратък смях и едновременно с това очите и ушите му са нащрек за онова, което ще последва — потопен изцяло в мига, схващащ пръв, преди когото и да е, най-същественото във всяка случка. Той притежава и рядкото качество да изслушва. И още нещо: въпреки че хуморът му е язвителен, у него има доброжелателство и човешка топлота.

Откривам Пикар в главния команден пункт при перископите — трите перископа, които никога не се използват, но „за всеки случай“ ги имаме.

Настигам го:

— Капитане, мога ли да ви задам един неудобен въпрос?

Малките му черни очи блясват.

— О, аз последен бих ви създал пречки да упражнявате професията си... — казва той.

След като е пуснал стрелата си, се засмива, за да притъпи удара ѝ.

— Спирали ли сте миналата седмица някаква фамилиграма?

— Не.

— Мога ли да кажа това на Бруар?

— Изпратете го при мен и аз ще му го кажа.

Разбира се, Пикар вече знае всичко или почти всичко. Аз продължавам:

— Колко ще му струва историята с вилицата?

— Десет дена арест на борда.

— И какво прави арестуваният на борда?

— Нормалната си работа.

— Значи наказанието е само символично.

— А вие какво предлагате? — изведнъж става съвсем сериозен той. — Да го оставя цяла нощ на върха на гротмачтата или да го тикна две седмици в трюма с вериги на краката? Или да накарам главния боцман да му удари сто удара с камшик?

— Може да го вържете на подводната антена за двайсет и четири часа — добавям аз.

— Какво говорите, док, едно денонощие без съобщения!

И той пуска своя силен отривист смях, хвърля ми проницателен поглед и казва:

— Хайде!

— Какво „хайде“?

— Чакам третия въпрос!

Това ме обърква. Той отгатва точно какво мисля.

— Добре — отговарям аз, — той е последният: възможно ли е да се намери за Бруар работа в някоя работилница на Ил Лонг?

— Не само е възможно, но е и препоръчително.

— Как така „препоръчително“?

— Отбелязвам, че вашият предишен въпрос се оказа не последен, а предпоследен — казва Пикар.

— Печелите!

— И така отговарям ви: Бруар е отличен механик, но нервите му са твърде слаби, за да бъде добър подводничар. Последната случка го

доказва. И...

Хваща ме за лакътя и го стисва.

— Задръжте за себе си тази оценка, док. Благодаря ви, благодаря ви за всичко!

Чудя се дали и този път не се надсмива.

— Не мислите ли, че превишавам правата си?

— Ни най-малко. И ако ми кажете защо Бруар така яростно критикува цензурирането на фамилиграмите, ще ми направите голяма услуга.

Обяснявам му причините. Той ме слуша с наведена настрадана глава и живите му проницателни очи гледат право в мен.

— Всичко става ясно — казва той замислено.

Тъй като замълчава, аз нападам:

— Питали ли сте се дали цензурата носи повече вреда или полза?

Той реагира мигновено.

— Първо, ние не цензурираме фамилиграмите. Ние само забавяме известието за смъртта на някой близък, за да спестим на човека излишно душевно страдание, защото той така или иначе е затворен тук с нас под водата и не може да отиде при роднините си. Освен това забавянето не е автоматично. С капитана разглеждаме всеки отделен случай. И, разбира се, преди всеки рейс питаме момчетата дали някой техен близък не е тежко болен и дали се страхуват от най-лошото. В такива случаи не забавяме фамилиграмата. Искаме да избегнем шока от една неочеквана смърт и трагичното му въздействие върху психическото състояние на човека.

— И следователно — казвам аз — върху състоянието на целия екипаж.

— Естествено — отговаря Пикар, — мислим и за подводницата. Това учудва ли ви?

— Ни най-малко. Разбирам, че поддържането на духа е важно. Толкова важно всъщност, колкото и поддържането на материалната част.

— Чудесно го казахте, док — казва Пикар с отривистия си кратък смях.

Ако смехът му е кратък, това не означава и че е тих. Пикар се смее силно, гръмко и открито, но спира рязко.

— Чудесно го казахте! — повтаря Пикар. — Ако някой ден решава да напиша учебник за подводници, непременно ще включва и вашия израз.

— А аз ще си искам авторски права.

Разделяме се доволни един от друг с тази изтъркана шега, която обаче, както и другите подобни, върши добра работа в отношенията между хората. И аз се връщам в лазарета, за да кажа на Бруар, че помощник-капитанът го очаква.

— Не се притеснявайте — успокоявам го аз. — Мисля, че всичко ще мине благополучно.

Той промърморва: „Благодаря, докторе“, и тръгва, а Лъгийу не пропуска да направи следния благоприятен за себе си извод от случилото се:

— Нали виждате, докторе, колко е добре, че вие покровителствате лавката и че аз продавам. Ако Бруар не идваше всеки ден да купува от мен по 100 грама бонбони, никога нямаше да разбера, че нещо му тежи на душата.

Накратко Лъгийу, Бруар, помощник-капитанът и аз — всички сме доволни. А Роклор ще се разхожда още известно време пред възхитените погледи на колегите си с превързана ръка като символ едновременно на почтеност, подводничарско другарство и сдържаност, особено достойна за уважение.

— Благодаря, че ни помогнахте, док — казва пашата по време на следобедния чай.

И ме поглежда един-единичък път с топлите си сини очи. Не казва нищо повече и съсредоточено пие чая си на малки гълътки.

Любителите на чая се разделят според мен на две категории: „условни“, на които им е почти безразлично какво пият, и „aficionados“^[3] — те вдъхват уханието на димящата чаша, преди да отпият с наслада първата гълътка.

Ценителите на чая си личат по неоспорими белези: те чакат чаят им да изстине, преди да го поднесат към устните си, за да не опарят чувствителното връхче на езика си. Отпиват на малки сладостни гълътки и най-вече не пушат, за да не развалият нито вкуса, нито обонянието си.

Любимото животно на ценителите е котката, а любимият им поет е Купър^[4], който пръв прослави „The cups that cheer but not inebriate“^[5].

А защо котката? Разбира се, защото от всички домашни животни тя именно най-силно буди чувството за тих, спокоен и несмущаван уют, сред които aficionados възстановяват силите си, пиейки чай.

Бих могъл безспорно да изпитвам известно състрадание към „условните“, но не и да уважавам тяхното аматърство. А всеки aficionado е мой брат. След двайсет, дори след трийсет години, когато се сетя за пашата, ще виждам сините очи и късата черна брада, а до тази дива растителност една крехка чаша чай, която той вдъхва и пие, както върши всяко нещо на кораба — изискано и компетентно.

Пашата поставя чашата си на ниската малка масичка между нашите две кресла, взема една бисквита, удобно се обляга на една страна, отпуска се приятно и започва да я хрупа. Виждате, че не е от онези невежи, които ядат, докато пият. Той не смесва вкусовете. Наслаждава им се последователно.

— Нали виждате, док — казва той след малко, — удар с вилица... връзка, която поддава... всичко е важно тук на борда, всичко може много бързо да доведе до неочеквани последици.

Казва това и поема чашата си. Малко след него и аз вземам моята. Възцарява се спокойна тишина. Заедно отпиваме малки сладостни гълтки. Е, няма чак да кажа, че мъркаме от удоволствие. Но всъщност почти.

[1] Обилно хапване (итал.). — Б.пр. ↑

[2] Марсел Паньол (1895–1974) — френски писател, свързан с Прованс и Марсилия. — Б.пр. ↑

[3] Ценители (исп.). — Б.пр. ↑

[4] Уилям Купър (1731–1800) — английски поет на пасторални мотиви. — Б.пр. ↑

[5] Чашите, които ободряват, без да напиват. — Б.а. ↑

ПЕТА ГЛАВА

Безкрайната седмица, която изтече (всъщност те всички са безкрайни), най-после стигна до края си. Странно е да се говори за уикенд в нашия железен сандък, където нямаме и най-малка възможност за почивка, за отпътуване или за бягство, а извършваме обичайните си задължения, без ни на йота да променяме нещо от всекидневната си работа.

Например моите книжа. Стоя прав пред операционната и се опитвам да наваксам закъснението с химикалка в ръка. Описвам в регистъра всеки пациент. После нанасям случая в съответния медицински картон. И най-сетне, ако се наложи да предпиша на някого лечение на легло, трябва да попълня още един документ *ad hoc*. Драга читателко, сигурно ще ви бъде интересно да научите, че когато някой моряк бъде освободен от вахта, се казва, че е „на сухо“ — дори и на борда на подводницата, където никога не е мокро. Много съм предпазлив, когато трябва да освободя някого от дежурство. За всички случаи, освен когато става дума за нараняване, се съветвам с помощник-капитана, защото отсъствието на едни натоварва прекалено другите и те започват да недоволстват, ако сметнат, че причината за отсъствието не е сериозна.

Разбирам, че всичко, което пиша, се прилага към архивите и задължението да драща не е лишено от основания. Неразумният съм аз. Ще трябва да се контролирам повече, да не мърморя срещу това дребно задължение, което става по-тежко, когато го вършим против волята си.

Докато пиша, светлината придобива червеникав оттенък. Това ни известява, че на повърхността е настъпила нощ за щастливиците, за които утре ще изгрее слънцето.

Хвърлям поглед към часовника. Шест часът. За тези, които не са на вахта като мен, е излишно да поглеждат часовниците си, особено на подводница, защото единствената разлика между деня и нощта е цветът на неоновото осветление.

За кой ли път неподвижността и тишината на АРПЛ, с които би трябвало да съм свикнал вече, ме учудват. Температурата тук не е нито висока, нито ниска — просто незабележима. По най-естествен начин дишаме нашия изкуствен въздух. И сега, когато вече съм „лепнал“ към моята нова подводница, доверието ми в нея става по-голямо: чувствам се сигурно в утробата ѝ.

Единственото нещо, с което не съм се оправил още, е времето. Като си помисля как се оплаквах на сушата, че лети прекалено бързо! Колко е тежко тук! Колко са дълги дните! Може би ви се е случвало да видите как в спокоен ден натежалите от водорасли вълни се търкалят бавно до брега. Човек има чувството, че толкова са натежали, че никога няма да стигнат до нас. Такова е и нашето време на борда: изтъкано от плътно очакване.

Понякога съвсем за кратко отново ме обзема желание да отворя прозорец. Но дори и да беше възможно, какво щях да видя? Черната вода на големите дълбини, където, незашитен от скафандър, човек би бил смазан начаса. По-често ми се случва да се съмнявам, че някъде още има синьо небе, зора, блестящо от росата стръкче трева, усмивка на жена. Ако не беше работата и приятелството, човек би трябвало да се обеси! Сартр греши в „При затворени врати“. Адът не са другите, те са по-скоро нашият рай — тук-там с по малко от чистилището.

Освен когато съм болен или вкиснат, не обичам да съм сам. Стремя се към близките си. Особено тук. Ставам със сутрешния сигнал, без да съм длъжен, само и само да закуся в каюткомпанията със себеподобните си. Вилхелм, чийто офис е до моята стая, ми донесе един-два пъти закуската в леглото. Това внимание ме трогна, но не го поощрих. Не обичам да се храня сам.

Между другото, трябва да отбележа, че Вилхелм обслужва офицерите не само с усърдие и сръчност. Той ги ръководи и ограничава. Когато иска да се освободи по-рано, за да гледа филм в бюфета, едваоловимо ускорява сервирането. А когато някой от младите офицери започва да става прекалено взискателен, Вилхелм го поставя на мястото му спокойно, но твърдо.

След английската закуска (тя е толкова богата, че наистина заслужава името си) се връщам в лазарета, където Лъгийу пренарежда подреденото и ми препредава подробно съобщенията от „арабския телефон“ — така на нашия жаргон наричаме слуховете от коридора.

Това са незначителни новини, чиято достоверност трудно се проверява. Например истина ли е, че готвачът Тетатюи се сдърпал с пека, защото той си опекъл хляба и оставил кухнята в невъобразимо състояние?

Така или иначе не задавам повече въпроси и след като напразно чаках някой пациент, решавам да мина през кълката, правейки както обикновено комплимент на готвачите за снощното угощение. Пекът все още не е отишъл да спи и отношението му към Тетатюи и помощник-готвача Жегу ми изглежда съвсем нормално. За сметка на това забелязвам известно напрежение между пека и артелчика Марсияк.

Поглеждам ръцете им. Те са чисти и аз присъствам на отварянето на една кутия козя брада^[1]. Капакът е махнат и Тетатюи вдига кутията до носа си, помириসва я и прави физиономия. Жегу помирисва също, след това Марсияк и най-накрая аз.

— Отворете и другите кутии! — казвам аз.

Отварят ги. Същата процедура.

— Всичко на боклука — нареждам аз.

Марсияк прекарва ръка по своята четка и казва смутено:

— Ако правят така в някой ресторант, отдавна да са фалирали.

— Но при нас, Марсияк, целта не е да се печелят пари.

— Много правилно — обажда се пекарят, като че ли вместо него аз съм запушил устата на Марсияк.

Но като знам колко чувствителен е Марсияк, усмихвам се и го питам:

— Как е? Имате ли добри новини от Лангдок?

— Отлични, докторе!

Връщам се в лазарета, където под ръководството на Лъгийу Морван работи с прахосмукачката. Не виждам какво може да изсмуче горкият уред: Лъгийу измете всичко сутринта и избърса пода с парцал. Паркетът блести.

— Видяхте ли, докторе — казва Лъгийу, — прахосмукачката проработи!

— Кой я поправи?

— Двамата с Морван.

— Браво! А сега гледайте да не ви я отмъкнат отново!

— А, този път няма опасност — отговаря Лъгийу. — Заключвам я в шкафа, ключът — в джоба.

Лъгийу гледа с умиление усърдната работа на Морван над идеално чистия паркет. Както се вижда, мояте помощници изживяват щастливи мигове в лазарета на подводницата: прахосмукачката е изтръгната от лапите на злото, отново работи и ни е още по-скъпа, тъй като ни я бяха отмъкнали.

Един след друг пристигат трима пациенти. Нищо особено. Десет минути за прегледа, двайсет за разговора след това и петнайсет за попълването на книжата. Лъгийу участва и в прегледа, и в бъбренето. А великанът Морван, който стърчи с една глава над останалите, слуша със скръстени на широките си гърди ръце, без да каже дума. Лъгийу твърди, че самото му присъствие влияе благотворно върху болните поради душевното спокойствие, което се излъчва от него.

Поглеждам часовника си: имам предостатъчно време преди закуска да повъртя петнайсет минути статичното колело в ракетния отсек, да взема душ, да си направя фрикции с тоалетна вода и да сменя бельото си. След всичко това вече като нов човек с друга кожа поглеждам купа с бельото: да не забравя да си купя от лавката две-три фланелки с къс ръкав, тъй като от пералнята не успяват бързо да ми върнат бельото. „Докторът не замърсява много, но сменя често“ — отбелязва примирено перачът.

Влизането ми в каюткомпанията, както съм лъснат, не остава незабелязано и ме посрещат убийствени забележки. От четиридесет капитани само Форже е тук. Всички се нахвърлят върху мен.

— Ето го нашия плейбой! — провиква се Анжел.

— Нашия lady-killer^[2] — казва Верду, — но за съжаление тук няма кого да убива.

— На него му е достатъчно собственото му лице — добавя Вердьоле. — Той обича себе си. Както казваше някой, да се влюбим в себе си означава да поставим началото на една вечна любов.

— Помиришете само — обажда се Калонек, — май един карамфил е поникнал сред нас.

— Ами, аз съм си! — заявявам скромно.

Дюдюкания.

— Шефе — провиква се Анжел към Форже в другия край на масата, — отбележете, ако обичате, че докторът увеличава процента на

спирт във въздуха.

— Не е само той — отговаря Форже меко и прекарва ръка по плешивото си теме, притеснен, че го въвличат в тази атака.

— Не виждам нищо скандално — казвам аз, — всеки ден съм си такава тупалка.

— Демагогия! — провиква се Верду. — Докторът се слага на Анжел — нали в неговото Военноморско казват „тупалка“.

— А, не! — възразява Анжел. — Само слоновете се парфюмират като фусти.

— Недей, ще стреснеш благочестивия Бекер — продължава Верду. — Ще си помисли, че „фуста“ означава „куртизанка“.

— Нищо подобно няма да си помисля — отговаря мрачно Бекер.

— Не ви слушах.

— Мирмон, знаеш ли какво е „фуста“? — пита Верньоле.

— Естествено, че знае — казва Анжел, — и Мирмон е от „старите вълци“ на Морското.

— Светът за Анжел се дели на възпитаници на Морското и останалите — казва Верду.

Мирмон мълчи. Не се смее, дори не се усмихва. Той е математик. За него всичко, което не може да се изчисли, е без значение. Това обяснява защо често е прицел на подигравки, а освен това като отговорник за мокрия бюфет с неудоволствие отпуска по някоя бутилка шампанско, така желана от младите офицери.

— Мирмон, попитах те нещо — повтаря Верньоле. — Какво значи „фуста“?

— „Жена“ на морски жаргон — отговаря Мирмон, без да вдигне глава от чинията си.

— Капитане — провиква се Верду с възмущение, — Мирмон произнесе думата „жена“! Това е неприлично! Забранихме му да произнася тази дума в каюткомпанията. Глоба за този сластолюбец!

Капитане Форже е объркан. Той се усмихва, кашля, прекарва ръка по темето си.

Всички хорово започват да скандират: „Глоба, глоба“, като се подразбира, че глобата ще бъде бутилка шампанско. Мирмон не казва дума, но е твърд като скала в мълчаливия си отказ. Брадатият любител на бродерията Бекер остава също безучастен и чужд на тези

простосмъртни вълнения. А шефът Форже ни гледа притеснено с бащинска усмивка.

Случаят бе предаден за разглеждане на капитана по време на неделния обяд. След като изслуша двете страни и показанията на Форже, той направи своето заключение. Първо: забраната да се произнася думата „жена“ в трапезарията е самоволна и тиранична. Второ: освен това Мирмон е произнесъл думата само защото му е била подложена езикова клопка. В резултат на което нашиятиск е отхвърлен.

В един часа, веднага след обяда, тръгвам към лавката, за да си купя фланелки, както вече споменах. Сигурно ще ви разочаровам, но нашата кооперативна лавка няма нищо общо със супермаркет. Това е едно килерче до бюфета с дупка във вратата.

Зад това гише величествено царува Лъгийу, който съхранява и продава съкровището на Али Баба. В лазарета той е блестящ помощник. А тук, въпреки че по принцип аз оглавявам лавката, той е истински цар. И кой може да го укори? Лъгийу обича да бъде пръв навсякъде. Бил е най-щастлив, когато в началото служил на малка подводница и по липсата на лекар бил единственият господар на медицинската служба.

Аз също имам ключ от лавката и когато Лъгийу е зает, бих могъл да продавам. Нищо не пречи, освен дето Лъгийу ще го сметне за нарушаване на неговата територия.

Лъгийу сам е решил да отваря лавката в един часа, което показва неговия тънък търговски усет. Знае, че в този час на деня има най-много клиенти. Той е опитен търговец, знае как да предложи онази стока, която може и да залежи. Знае и какво ще се хареса на борда и точно това купува преди отплаване. А не забравя и духа. Научава всички новини от коридора, всички тайни и неприятности. Бди над морала.

Драга читателко, не си мислете, че нашата малка лавка е зле снабдена и търговията не върви. За шейсет и пет дни плаване и с клиента от 130 человека направихме 160 000 франка стокооборот. Извън контрола на своите съпруги мъжете обичат да харчат...

Тук няма привлекателни витрини и примамливи щандове и въпреки това лавката е много ценено място за развлечение. Хората идват с охота. Срещат се. Приказват си. Тук е нещо като салон, където

се стои прав, и според мен единственото място, където мъжете нямат нищо против да стоят на опашка. И още — в деня, когато е направил покупка, човек има чувството (като изключим работата), че е свършил нещо през деня. Покупката е важен обществен акт, който нарушава еднообразието на живота.

Аз самият съм добър клиент на лавката. Купувам най-често тоалетни принадлежности, както всички. Между другото ще отбележа, че парфюмите тук се продават без такса, както в самолетите. Обичам и онова, което Лъгийу нарича „престижни стоки“, всъщност туристически сувенири: ключодържатели и купички с името и емблемата на нашата подводница. Най-ценна от всички тези дрънкулки е т. нар. тапа — метална запушалка за дулото на оръдие, която при нас е чисто символична. Върху нея релефно е гравиран рицар в доспехи и с украсен шлем. С две ръце размахва тежък меч. Щит, украсен с цветовете на лилия, пази лявото му рамо, на колана му виси по-къс меч. Героичната му фигура изпъква върху фона на огромна морска котва, а отзад се вижда силуетът на нашата АРПЛ. Този търсен анахронизъм има за цел да покаже, че модерният вариант на меча е ядрената ракета.

Тази запушалка си има дървена поставка. Може да стои на маса или да се окачи на стена. Купих си две, едната — за по-малкия ми брат, а другата — за племенника ми. Купих за родителите си две купички със същата гравюра, но по-малка, а за приятелите взех ключодържатели.

Тук има и голям избор на мъжко бельо, а разнообразието от захарни изделия е смайващо. Избягвам да купувам лакомства, колкото и съблазнителни да са. Учудвам се на изобилието от бонбони и шоколади и Лъгийу ми обяснява:

— Не се беспокойте, докторе. Нали се връщаме през септември, всичко ще се изкупи. Е, ако се връщахме през юли, е съвсем друга работа. Тогава бих поръчал двойно по-малко...

— Защо, каква е разликата?

— Защото мъжете гледат да са стройни за лятото.

Пристигам пред гишето на Лъгийу, а отпред вече се е събрала тълпа, която в такова тясно пространство не е в състояние да се подреди един след друг.

Така че да застанеш на опашка пред лавката не означава да си след някого, а най-често до него, но досега не съм чул да е възникнал спор за предимство: подводницата е място, където хората не бързат през свободното си време. Ние дори сме доволни да стоим така един до друг и да си приказваме.

Казвам „Добър ден“ или разменям по някоя дума с присъстващите, като „разменянето на някоя дума“ е по-висша форма на общуване, ако, разбира се, е придружена с конкретно обръщение. Но това не е лесно, ако попадна на човек, който никога не е идвал в лазарета и не знам дали какво работи на борда. Затова пък става естествено, когато до мен е някой от моите пациенти: „Пинарел, приключихме с палеца, нали! Няма да се налага да го режа.“ „Виньорон, вече не ви боли кракът, надявам се?“ „Държи ли още пломбата ви, стопанин?“ Понякога се шегувам: „Бишон, пак сте си забравили пуловера! Виждам как държите на обещанията си!“

Естествено при общуването си със стопанина и „президента“ — влиятелни и уважавани старшини — влагам допълнително старание. Това не е никак трудно с приказлив парижанин като стопанина, но с другия работата е по-деликатна: той е затворен по характер бретонец. И понеже знам (тук всичко се знае), че е много привързан към семейството си и получава най-редовно фамилиграми, най-често го питам за близките му. Баща му е вече възрастен и той ходи през отпуските да му помага в стопанството. Има и три деца, най-малкото е момиченце на четири години.

— Другите са вече големи. Свикнали са с моите занимания — казва той. — А малката не. Когато тръгвах, тя се разплака и досега всеки ден пита за мен. Аз съм на служба от двайсет и една години — продължава той след кратко мълчание. — Това е осмият ми рейс. Много е. На трийсет и седем години станах и ми се ще да получа някая работа на брега, за да съм близко до моите хора и да се порадвам на семейния живот.

Пред себе си виждам и чувам Роклор, който не ме забелязва, иначе вече да е дошъл да ме заприказва. Той размахва превързаната си ръка и говори на всеослушание на хората наоколо, които го слушат търпеливо. А търпение наистина е необходимо, защото обяснява с най-малки подробности — и вероятно не за пръв път — какво му се е случило.

— Когато му казах: „Слушай, Бруар, ти или мълчиш като ням, или си отваряш устата само да критикуваш“ — тогава той се разсърди. Момчета, като сега го виждам! Лявата ми ръка лежеше на масата, а неговата вилица беше до чинията му. Изведнъж стисна вилицата, но здраво, както се стиска нож. Нали така? И ми я заби в ръката. Бам! С всички сили! Зъбците на вилицата продупчиха горката ми ръка и се забиха в масата! Честно!

Тази версия, по-драматизирана от първоначалния вариант, който Роклор вече е разказал на другарите си, се посреща с всеобщ скептицизъм.

— Хайде де, чак пък толкова! — обажда се едно русо момче с живи очи. — Ти се изкара Христос, прикован на кръста!

— Посмали малко! — не вярва друг. — Вилицата не ти е пробила ръката!

— Как да не е! — убедено заявява Роклор. — Че аз едва я отковах от масата. Кълна се в светата майка!

— И коя е тази твоя света майка? — пита дребното русо момче.

— Марсилската света Богородица, разбира се! Ти си голям невежа! — Роклор набързо се възползва от културните си познания.

— Е, щом е марсилка твоята света майка, няма начин и тя да не раздува — казва русият.

Всички се смеят и когато русият се завърта в кръг, за да се наслади на успеха си, ме вижда:

— Я виж ти. Ето го лекаря — казва той коварно. — Той ще ни каже дали вилицата е пробила ръката.

Всички погледи се обръщат към мен, включително и на Роклор, който явно не е въодушевен. Но в никакъв случай не искам да го изложа пред толкова хора.

— Лекарска тайна — отговарям бързо аз. — Но истина е, че раната беше много лоша и Роклор извади голям късмет, че костите не бяха засегнати.

— Нали ви казах! — ликува Роклор.

Някой се обажда:

— Е, не ни каза точно това.

Роклор се прави, че не чува.

— Не е важна раната, приятел. Аз ще ти обясня кое е най-важното. Само два дни след като ми продупчи ръката, Бруар си получи

фамилиграмата и всичко му мина — виж го сега как върви от доволен по-доволен. Схвана ли сега, момчето ми? Загря ли причинно-следствената връзка?

Тази учена фраза го очарова и той прави малка пауза, за да ни даде възможност да се насладим на красотата ѝ. И след това заключава:

— Значи ударът с вилицата избърза с два дена!

— И вместо да ти дупчи ръката, щеше да ти я целува — казва русият.

Всички се смеят.

— Колко си отвратителен! — отговаря му Роклор, но без злоба.

Той е добряк, не се сърди, когато го закачат, и обикновено се доверява на красноречието си, за да има последната дума.

Но този път това не му се удава, защото се появява Бишон, висок, възпълен, дори тълстичък — с габарити, които изненадват на борда на подводница, и „поема щафетата в говорилнята“, както би се изразил Роклор.

— Здрасти, момчета! — поздравява той жизнерадостно. — Знаете ли какво? Днес е неделя! Забравихте, нали? Като даваме дежурства и в неделя, така става. Този път обаче ще е другояче. Капитанът е решил да положи подводницата на дъното, да спре машините и да ни даде почивка.

— Я стига! — казва някой. — Младите моряци ще вземат да ти повярват!

— Като си помислиш само! — продължаваше Бишон с престорено възмущение. — Цели два месеца без събота и неделя! Изработваме си надбавките над заплатата! Трийсет и девет часовата работна седмица не е за нас. Помислете само, да бачкаш и в неделя? Дори дядо господ си е почивал на седмия ден.

* * *

Сещам се, че съвсем в началото на разказа си, когато говорих за командирите на борда, забравих да спомена един от тях. И за да бъде всичко ясно, ще ги изброя наново всичките, като уточня чина на всеки и съответстващите названия в сухопътните войски.

Нашият „паша“, капитан Русле, е капитан първи ранг, което отговаря на полковник в сухопътните войски.

Пикар, помощник-капитанът, е капитан втори ранг — подполковник в сухопътните войски.

Началникът на поста за бойни операции, Алкие, и шефът на отдел „Енергетика“, Форже, са капитани трети ранг, т.е. майори във войската.

Капитан трети ранг е и началникът на торпедата, въпреки че тази длъжност обикновено се заема от капитан-лейтенант. Става дума за Моше — именно него съм пропуснал да спомена, — който след този рейс ще ни напусне, за да поеме командването на една малка подводница в Тулон.

С изключение на младия и жизнерадостен възпитаник на Морското училище Анжел и на запасния офицер на действителна служба Бекер, които са лейтенанти (лейтенанти и във войската), всички останали офицери са капитан-лейтенанти (капитани във войската). И както вече знаете, ги наричат „чираци“.

— Пфу — заявява един ден Анжел, като гледа Мирмон и Калонек, — като си помисля само, че рано или късно някой ден ще стана чирак, зле ми става! Тогава ще съм на 30 години! Ще бъда стар глупак — и аз като вас.

— Момче — връща му Калонек, — може би искаш направо да станеш капитан трети ранг!

Има офицерски каюти от лявата страна на подводницата, от дясната и в средата, които са „без изглед към морето“, както казва Вердьоле. Кръгообразен коридор свързва тези каюти и се нарича по различен начин в зависимост от това, дали минава през лявата част на кораба, където живеят младите и шумни офицери — тогава тя се казва „Веселата улица“. А когато минава през дясната част на кораба, обитавана от капитаните, го наричаме „Алеята на Военното училище“. Странно е, че стаята на Бекер се намира от тази страна, въпреки че чинът му е доста скромен. Твърде възможно е капитанът нарочно да го е настанил тук, за да го спаси от попълзвовенията на бандата от „Веселата улица“, чиито инициатори са двамата курсанти, Анжел, Калонек и моя милост. Искам да подчертая все пак, че макар и тяхно доверено лице и при случай техен съучастник, аз се стремя да ги вразумявам.

Сетих се тази неделна сутрин, че съм забравил да спомена капитан Мосе, когато го сварих сам в каюткомпанията да пие чай. Не, той не принадлежи към aficionados, но затова пък обожава горещ шоколад. Изпива две-три чаши към 5 часа. И може да си го позволи: той е слаб като силф. Щастливи са тези, които могат всеки божи ден да закусват с una cioccolata^[3] и 5–6 кифлички, без да трупнат нито грам.

Слабото му и гладко избръснато лице, което ми напомня портрета на Наполеон на Арколския мост, подхожда идеално на тънката фигура, на ясния му начин на изразяване и на прямотата в разговора. Мосе има и друга особеност. Това е единственият старши офицер към когото чираците се обръщат на „ти“ и с когото си позволяват да се шегуват. Причината е, че той самият доскоро е бил капитан-лейтенант: четвъртата му нашивка е още много новичка, за да сплашва подчинените.

Когато го питам дали не иска да се върне в Тулон, където е служил на малките подводници, той възклика:

— Разбира се, че искам! Малката подводница, това е истината! Тя плава непрекъснато, не спира! И непрекъснато има учения. Докато служех на „Диана“, съм изстрелял петдесет учебни торпеда. А тук за четири години само четири... Естествено предназначението на АРПЛ не са торпедата, а невидимото следване на таен маршрут, стратегията на прикриване и секретност.

Тук му задавам слонския си въпрос:

— А защо са ни тогава торпедата?

Мосе се усмихва:

— Има едно военно правило, според което не трябва да си без оръжие в безизходни ситуации. По силата на това правило бомбардировачите имат оръдия, на танкистите дават пистолети, а на борда на АРПЛ има торпеда.

— И кога трябва да ги използвате?

— Когато по време на войната ни открие вражеска подводница и започне да ни преследва. Представи си една огромна мишка, преследвана от съвсем малка котка. Мишката гледа да избяга, но когато е притисната, не ѝ остава друго, освен да драска с нокти и да хапе.

— И зъбите, това са торпедата, така ли?

— Точно така. Но перспективите в такъв случай не са много оптимистични, защото врагът няма дълго да действува сам. Скоро по петите ни ще тръгне цяла глутница.

— А двете ракети „Ексосет“ на борда на „Енфлексибл“?

— О, док, това е съвсем друго! Торпедото е подводно оръжие. А ракетите „Ексосет“ излизат над водната повърхност и могат да унищожат само надводни кораби.

— За какво са ни те тогава?

— Защото току-виж някой надводен кораб също решил да ни попоши! — отговаря Мое.

— Чудесна метафора!

— И в този случай „Ексосет“ е много ефикасен, ако, разбира се, целта се намира в нашия обсег. Бих казал дори, че на сегашния етап той е незаменим.

— Незаменим ли?

— Тези ракети имат огромна скорост. Изминават четирийсет километра за по-малко от минута.

— За по-малко от минута? Това е изумително. Ти стрелял ли си?

— Да, два пъти, естествено без заряд. И двата пъти целта беше поразена.

— Капитане — казвам аз с усмивка, — ти ми изглеждаш печен артилерист. Сега вече не се учудвам, че скучаеш на борда на АРПЛ.

По слабото и гладко избръснато лице на Мое се изписва учудване:

— Но аз изобщо не скучая! — отговаря той живо. — Нито за минута. Най-напред един рейс е интересен от човешка гледна точка: всички тези хора, които са затворени заедно в железния сандък, и то за толкова дълго време... И освен това на борда на АРПЛ сме в ситуация, много близка до истинската. Непрекъснато в положение на война, с пръст на спусъка, готови всеки миг за стрелба.

— Но ако се получи заповед, не ти, а ракетчикът ще стреля.

— Съвсем правилно, док. На борда на АРПЛ, освен в случаите за които стана дума, задачата ми не е да стрелям. Тук аз само слушам. Слушам биологичните звуци: скариди или делфини. Слушам шумовете на другите кораби и се опитвам да определя техния пеленг и местонахождение. И, разбира се, слушам и себе си.

— Сам себе си ли слушаш?

— Шегувам се, така е думата. Слушам шумовете, които произвежда нашата подводница.

— Защо?

— За да ги намалим или напълно да ги отстраним. В името на пресвятата скритост.

— Не ми е ясно как може да се отстрани или дори да се намали шумът на корабното витло.

— Англичаните успяват. Те са изобретили корабно витло, което се върти по-бавно, но придава на кораба същата скорост и е по-безшумно.

— Верду би извикал: „Hear! Hear!“

— И с право! Но не само витлото вдига шум. Всяко нещо, което се върти на борда, създава вибрации и ги предава на корпуса, който резонира като кожа на барабан.

— Всичко, което се върти на борда?

— Да, турбините, турбогенераторите, допълнителните електрически мотори и господ знае какво още.

— А защо вибрират машините, които се въртят?

— Заради лоша центровка.

— Моля ви, не забравяйте, че обяснявате на един смирен слон!

— За една машина се казва, че е разцентрована, когато не е добре уравновесена.

— Това може ли да се поправи?

— Да, по различни начини. Например машините могат да се монтират върху амортизор. Но не само моторите издават шум. Канализацията, тръбите също могат да ни изدادат.

— Накратко казано, на малката подводница си артилерист, а тук, на АРПЛ, отговаряш за тишината.

— Точно така — отвръща Моse доволен. — Абсолютно точно.

Той мълчи и пие шоколада си, но не както аз моя чай на малки гълтъки, а жадно. Като си помисля само, че по стрелбищата хората се радват, ако с пет пистолетни куршума улучат едно картонче! А Моse се упражнява с торпеда и екзосети! Страшничко! И все пак в разказа му друго ме смущава.

— Капитане — казвам аз, — ако добре съм те разbral, скритостта, на която се дължи неуязвимостта на АРПЛ и следователно нейната ефикасност като възпиращо оръжие, зависи, от една страна, от

безшумното придвижване, а от друга — от способността ѝ да открива всичко съмнително.

— Не само — казва Моце. — Невидимостта ѝ зависи и от безшумното движение на вражеската подводница, и от наблюдателността на този враг.

— Значи, ако някоя чужда подводница е по-безшумна от нашите АРПЛ и притежава по-съвършена апаратура за откриване на противника, би могла да ни засече първа и да ни унищожи необезпокоявана.

Моце ме гледа и се мръщи:

— Перспективите, които рисуваш, не са много приятни, но това е истината.

— От всичко това правя заключение, че нашата възпираща сила ще бъде ефикасна само ако технологията ни, от която зависят безшумността и наблюдението, е най-малкото равна на технологията на вероятния противник. Така ли е?

— Питам се има ли изобщо някой, който би могъл да отговори на този въпрос — казва Моце.

Настъпва пауза, която става тягостна и за двама ни, и аз изпитвам нужда да я разведря:

— Е, ако един ден стана министър-председател, което е твърде съмнително — казвам аз с усмивка, — ще увеличи 10 пъти броя на нашите инженери и ще отпусна 20 пъти повече средства за научни изследвания.

— Не се беспокой — усмихва се и Моце, — вече активно се работи над второ поколение атомни подводници.

* * *

След чая се връщам в лазарета, където Лъгийу ме посреща с новина:

— Имаме болен.

— Нещо спешно ли?

— Не.

— Нали знаете, Лъгийу, в случай на спешност...

— О, докторе, трябва някой от момчетата съвсем да е на умирачка, за да ви откъсна от чая!

— Благодаря. Кой е болният?

— Мичман Ломбар, ракетчик.

— Какво му е?

— Както изглежда, двустренен ишиас.

— По дяволите! Къде е?

— Сложих го да легне на койката на Морван, а той отиде на неговото място.

— Добре сте направил.

Отивам в изолационното, преглеждам го и диагнозата на Льогийу се потвърждава. Предписвам съответно лечение и никакво ставане.

— Дълго ли ще лежа? — пита Ломбар.

Гледам го. Той е едър брюнет, трийсетинагодишен, със сенки под очите, неспокойни устни и уплашен вид.

— Трябва да имате търпение, Ломбар. И в никакъв случай не ставайте и не правете усилия.

— И без това е толкова скучно, а сега и да лежа... Докторе, ще ви затрудни ли да предупредите господин Дъо Сент-Енян? Да не си помисли, че кръшкам.

— Не се притеснявайте. Отивам да му кажа. Знаете ли къде мога да го намеря?

— Дежурен е в главния команден пункт.

— Тръгвам.

Главният команден пункт, който се намира до лавката, в отсека с каютите на офицерите, е мозъкът на АРПЛ. В него има извънредно много табла. Отляво са вахтените по слушането, а отдясно — рулевите. Точно пред мен на една платформа са разположени перископите. А в дъното са устройствата на инерциалната система.

Току-що споменах за рулеви, но не си ги представяйте как въртят театрално и със замах голямото кормило от акажу като на кино. Често управлението е автоматично и няма рулеви, а само контролър. Понякога е един, в трудни моменти са двама.

Те не стоят прави, а удобно разположени в двойни фотьойли, както пилотите в самолета, с ръце върху лост с две дръжки.

С тези лостове се задвижва кормилото, което отклонява подводницата наляво или надясно. С тях се управляват и хоризонталните рули (вече знаем, че са разположени от двета борда на подводницата под мостика), които потапят подводницата надолу и я изкарват на повърхността. Всичко това може да бъде управлявано с един лост или разделено между два в зависимост от това, дали има нужда от един или от двама рулеви.

Зад рулевите, перпендикулярно на фотьойлите им, се открива внушителна редица от бордови табла, на които чрез малки светлинки се изписва всичко необходимо за сигурността на потапянето. Например ако в момента на подготовката за потапяне — предхождащ етап — някой люк остане отворен, незабавно ще се появи сигнал, както и за евентуален теч.

Драга читателко, навярно ви се струва, че непрекъснато призовавам вашето въображение. И въпреки това ми се иска да потреперите малко от простицката дума „теч“ (но не толкова, че да престанете да четете нататък). Течът на всеки плавателен съд е нещо много сериозно, защото, ако не бъде спрян, корабът ще потъне. Но когато става дума за потопена подводница, опасността се увеличава от необходимостта корабът да се изкачи на повърхността, преди теглото на водата да я повлече в дълбините, където корпусът ще бъде смазан.

Зад рулевите стоят трима души: старшината, капитан-лейтенант Дьо Сент-Енян, който е на вахта, и капитанът, който не дава вахта, но често се явява тук, за да огледа всичко, или както казва помощник-капитанът, „да предотврати бурята“ — парадоксален израз, тъй като подводницата не е заплашена от светкавици, ураган или силно вълнение. Капитанът се страхува от отпускане сред компетентните и съвестни офицери, от чувството за измамна сигурност. Неговата бдителност трябва да засилва тяхната. Той се опасява от невниманието и небрежността, породени от удобството на навика и опознатите опасности. Чувах го да казва на анализаторите: „Внимавайте, «биологичните шумове» — скариди, делфини и tutti quanti — могат да се окажат нещо друго...“

— Мен ли търсите, док? — пита ме той.

— Не, капитане! Искам да говоря със Сент-Енян.

— Имаш нещо да ми кажеш ли? — приближава се Сент-Енян.

Той произнася по особен начин своето „ти“, без ни най-малка фамилиарност.

— Ти си ракетчикът на борда, нали?

— Да! И то не какъв да е, а „мисум“.

— Какво значи мисум?

— Ракетчик на подводница. Сигурно знаеш, че не само на борда на АРПЛ има балистични ракети.

— Ще го запомня. А на теб ще кажа, че ще загубиш един от твоите мисуми и по-точно Ломбар, който ще лежи за неопределено време с двустранен ишиас при мен в лазарета.

— Нямаме шанс! — казва той.

Някой друг би възкликал: „Язък!“, но подобен израз не влиза в неговия речник.

— Добре — отговаря Сент-Енян, — ще съобщя на Периньон.

— Защо на него?

— Защото той е ракетчик номер едно. Аз съм вторият.

— С една дума, ти е началник.

— Да, в известен смисъл — казва той с усмивка.

Отвръщам му и аз с усмивка и си тръгвам. Недейте да мислите, че не харесвам Дъо Сент-Енян. Точно обратното, харесва ми, но понякога ме дразни.

Сент-Енян е със светла кожа, сини очи, правилни черти и лицето му изльчва някаква изтънченост. Казвам „някаква“, защото не мога точно да я определя. Онази от двете ми баби, която имаше известни буржоазни претенции, би казала, че е „расов“. Но аз не употребявам тази дума. Предпочитам да кажа, че от Сент-Енян се изльчва достойнство, че притежава елегантна външност, че е елегантен и в обносите, и в поведението си, и то без каквато и да е поза.

Той произхожда от старо семейство от централна Франция и както знаете, благородниците винаги са се стремили неудържимо към флота, а и той към благородниците — но сега вече, ако овладеят математика и завършат Морското училище.

Отдавна е отминало времето, когато Анри IV назначил за вицеадмирал господин Дъо Вик, който никога не бил стъпвал на кораб, следвайки разпространената в Европа традиция, според която начело на морските ескадри се назначавали благородници без ни най-малка представа за морето. Всичко се променило, когато Елизабет I

Английска изпратила един стар и не особено изискан морски вълк с бързи кораби срещу наконтения херцог Дьо Медина-Сидония и неговата Непобедима Армада. С победата на пирата над херцога се ражда модерният флот.

Така поне твърди помощник-капитанът, от когото научих тази поучителна история.

Поглеждам часовника си и тъй като е още рано да облека униформата си за неделната вечеря, отивам в каюткомпанията и вземам една книга от библиотеката. Не наслуки, защото Вердъоле вече ми я бе препоръчал. Разполагам се в едно от креслата и се зачитам.

Книгата се нарича „Студ и мрак“. Това са материалите от един симпозиум, съbral учени от 30 страни, за да обсъдят последиците от война, в която ще се използва ядрено оръжие с мощност пет хиляди мегатона.

Тръпки ви полавват по гърба. Учените предсказват, че след война от този тип ще има петстотин милиона жертви — едни ще се изпарят от горещината, други ще бъдат убити от ударната вълна, а трети ще бъдат обречени на бавна смърт от радиацията.

Това е чудовищно. Но не е най-страшното. Според същите тези учени изхвърляните в атмосферата огромни количества прах, сажди и пушек (предизвикано не само от самите взрывове, но и от огромните пожари) ще затъмнят слънцето и земята ще потъне в „студ и мрак“ най-малко за една година.

Според тях температурата дори и през лятото ще спадне доста под нулата и цялата растителност ще измръзне. Освен това фотосинтезата ще стане невъзможна поради постоянния мрак и така източникът на храна за хората и животните ще бъде силно засегнат, ако не и унищожен.

От глад ще загинат по всяка вероятност два милиарда и половина души, към него трябва да се прибави още едно бедствие: огромното количество азотен окис, получен от огнените кълба на атомната война, ще унищожи защитния озонен слой, вследствие на което многократно ще се увеличи ултравиолетовото облъчване на земята. Хора и животни ще бъдат застрашени от слепота, а отслабената им имунна система няма да се справя с болестите.

Почти не е за вярване, че след тази грандиозна катастрофа на нашата цивилизация, в която ще загинат общо три милиарда души, ще

има и оживели — към милион и половина, почти всички в южното полукулбо. Най-слабо засегнати ще бъдат Австралия и Нова Зеландия.

Не чета книгата, само я прелиствам. На много места нещата се повтарят, тъй като учените чертаят с ужасяващо единодушие същата картина. Това ми прави още по-силно впечатление, тъй като не откривам и капка политически умисъл в твърденията им нито като общо впечатление, нито в подробностите.

Отново хвърлям поглед към часовника. Време е да се преоблека. Пред каюткомпанията се сблъсквам с Верду.

— Какво четеш? „Студ и мрак“? — питат той, щом вижда книгата в ръцете ми.

— Да! Страшно е!

— Генерал Галоа твърди, че описанието на Земята след ядрената катастрофа е преувеличено и неправдоподобно. Заяви го по телевизията.

— Не знаех, че той е физик.

— Не, не е физик. Той гледа на нещата от друг ъгъл. Смята, че всеки ядрен конфликт е убийствен за страната, която би го започнала, и никой държавен глава няма да се реши на такава стъпка.

— А ти какво мислиш?

— Твърде е наивно, господин генерал! — застава мирно Верду и се подсмива под мустак.

После продължава:

— Можем ли и за миг да се усъмним, че Хитлер щеше да започне атомна война, ако имаше тази възможност.

— Да, възможно е!

— А Хитлер не е изолирано явление в историята. За съжаление мъдростта не е главното достойнство на владетелите, които управляват света. Точно сега чета книгата „Безумният ход на историята“ от Барбара Тачман. С много съвестно подбрани примери тя доказва, че редица правителства — от Троянската война до Виетнамската — са провеждали абсурдна политика, понякога самоубийствена и във всички случаи дълбоко противоречаща на интересите на техните страни.

— След това ще ми я дадеш ли да я прочета?

— Вече я обещах на Верньоле.

— Значи съм след него.

— Подобна жажда за знания е учудваща, особено у един доктор — казва Верду с престорено високомерие.

— Кой знае? — отговаря аз. — Може би притежавам по-малко идиотизъм от мнозинството.

— И самонадеян на всичкото отгоре! — заключава Верду и се отдалечава с разперени ръце.

Прибирам се в стаята и обличам униформа за официалната вечеря. Докато пиша това, се сещам, че направих грешка първия път, когато описах представянето на менюто от курсант Вердьоле: всъщност ритуалът е неделен, в началото на официалната вечеря.

Бяла риза с пагони, връзка, панталон с моркосин цвят: приятно е в края на седмицата да хвърлиш фланелката и джинсите и да се издокараши. Приятно е и в същото време доста тъжно, защото това ми напомня времето — така отдалечено днес, — когато се бръснах, решех и се обличах грижливо, за да изляза вечерта с едно момиче.

Вече всички сме насядали около масата, с изключение на нещастниците, които са на вахта. Чувства се известно неудобство, защото курсант Вердьоле, който трябва да представи менюто, все още го няма.

— Бихме могли да започнем и без него — прошепва Моse.

— Какво? Пак ли си гладен? — обажда се Анжел. — След толкова литри шоколад, които поглъщаш всеки ден!

— Какво да правя? — отговаря Моse.

— Изглежда, шоколадът стимулира интелекта — казва Сент-Енян.

— За жалост — не се стърпява Верду — в най-тежките случаи е безсилен.

Всички се смеят. Моse също.

— Аз поддържам предложението на Моse! — също тихо казва Калонек.

— Когато е гладен — отвръща Анжел, — Калонек е неудържим!

— А аз поддържам предложението на Калонек! — засмива се Моse.

— Поддръжниците се поддържат!

Тези шеги целят да запълнят паузата, а не да убедят капитана да започне вечерята без Вердьоле. Защото за никого не е тайна, че капитанът държи извънредно много на ритуала по представянето на

менюто и че няма да го жертва заради самонадеяните млади офицери. Впрочем той се преструва, че не чува нищо, и разговаря с помощник-капитана. По тази причина размяната на шеги става *sotto voce*^[4].

Но винаги жизненият и енергичен помощник-капитан губи на свой ред търпение и казва:

— Къде се бави това петле?

— Вилхелм, идете да видите какво прави още в стаята си! — казва капитанът.

Вилхелм се връща след малко целият сияещ:

— Разкрасява се, капитане, и идва веднага.

— Разкрасява ли се? — питат капитанът.

— Разкрасява се или се приготвя? — питат помощник-капитанът.

Вилхелм не отговаря нищо.

— Сега се сещам — обажда се Верду, — че на Вердьоле понякога му е трудно с обиците.

Мирмон вдига учуден вежди, но не казва нищо. Той започва да приема с недоверие шагите на курсантите.

— Да почакаме още малко — казва капитанът спокойно.

— И да се надяваме, че ще си струва — казва Анжел.

— Вилхелм крие нещо от нас — обажда се Калонек.

Вилхелм се усмихва, но не казва нищо.

— Ясно: ключ на устата — заявява Калонек.

— Е, усмихва се все пак — вметвам аз.

— Какво ще ядем тази вечер, Вилхелм? — питат капитанът.

— Вечерята ще бъде екзотична, капитане.

— И това ако е определение — казва Верду. — Всичко, което не е френска кухня, е екзотично. Например: английската кухня е екзотична.

— А, не! — ужасява се Моце.

В този момент тържествено се появява Вердьоле, облечен като китайка. Китайка, висока метър и осемдесет и пет. Той е чудесно маскиран с перука, с дръпнати очи, боядисано в жълто лице и бяла пудра. Прави лек вежлив поклон пред капитана и пред всеки от офицерите със склучени под брадичката ръце, после подхваща с креслив и гъгнеш глас:

— Почитаеми повелители на войната (поклон) и вие, многоуважаеми господине, командир на голямата джонка под водата

(нов поклон), ще бъде ли угодно на вашите почитаеми уши да чуят списъка на ястията, които ще бъдат поднесени тази вечер:

Императорски пастет по китайски.

Кантонски ориз.

Пиле с бадеми.

Китайски плодове по избор.

Жасминов чай.

И като допълнение (50 франка):

Печено куче сукалче.

Изпълнението се посреща със смехове и възгласи и Вердьоле получава от всички страни комплименти, които завършват с весел спор: хората се питат дали да му дадат най-високата оценка за неговото представяне.

— Сега ще видим — казва Верду. — Дъще на небето — продължава той, като се обръща към Вердьоле, — искам допълнението.

— Безкрайно съжалявам, уважаеми господине — отвръща китайката с носовия си креслив глас, — вече свърши.

— Тогава ще гласувам против максималната оценка — казва Верду. — Така ми се хапваше тази вечер куче сукалче.

Смехове и възражения.

— Какво ще каже капитанът? — пита Калонек.

— Беше чудесно! — отговаря капитанът. — Имам само една малка забележка.

Всички замълчават.

— Струва ми се, че Вердьоле е малко нисък за китайка.

Всеобщ смях и компанията гласува единодушно за най-високата оценка. Когато се възцарява относително затишие, Вилхелм се приближава до капитана и казва:

— С ваше позволение, капитане, бих искал да направя едно предложение.

— Слушам ви, Вилхелм.

— Екипажът също разбра, че курсант Вердьоле се е маскирал...

— Така ли? Как са научили?

Вилхелм се изчервява, а китайката отговаря бързо:

— От мен, капитане. Помислих си, че хората от екипажа ще се зарадват, ако този път и на тях представим менюто, още повече че и те

ще вечерят същото като нас.

Капитанът се колебае и аз почти виждам какво става в главата му: представянето на менюто е ритуал на каюткомпанията и пренасянето му в бюфета си е посегателство. Но, от друга страна, Вердьоле толкова се е старал да се маскира (донесъл си е костюма на борда, когато е разбрал от Четката, че е предвидена и китайска кухня) и не би било много любезно да му откаже да представи номера си още веднъж. Всяко, макар и най-незначителното нещо, което нарушава затъпяващата monotонност на живота в подводницата, е събитие за екипажа и офицерите и укрепва духа им.

— Ето как ще постъпим — живо и решително казва пашата: — Анжел ще обяви в бюфета, че на борда сме хванали една китайка, която се е качила тайно, и капитанът ѝ разрешава по изключение да представи менюто пред екипажа.

Слушам с удоволствие: решението е деликатно и находчиво. Вилхелм сервира императорския пастет и той е вече почти изяден, когато голямата китайка се връща от бюфета, следвана от Анжел, който изглежда съвсем нисък до нея.

— Триумф! — съобщава Анжел. — Едва я изтръгнах от ръцете на обожателите ѝ.

А Верду, ревнив заради този успех, вади от джоба си лист хартия и казва:

— Капитане, тъй като знам, че обичате цитатите, преписах един от лекциите на философа Ален, който, струва ми се, има отношение към вас.

— Към мен? — учудва се капитанът.

— По-точно към професията ви. Чуйте: „На своя кораб капитанът е единственият господар след бога. Това категорично твърдение създава представата за непреклонен и вдъхващ страх човек. Аз по-скоро мисля за дипломат, способен да прикрива намеренията си, да изчаква и дори да понася много.“

— Това твърдение доказва — отвръща пашата, — че философите не говорят само глупости, противно на общото мнение.

— Че за кого важи това общо мнение? — пита Верду.

— За мен — отговаря Мирмон.

Колко е непредпазлив Мирмон! Какво говори? Един път ще си отвори устата!

— Нещастни математико — провиква се Верду, — ти току-що обиди Минерва, богинята на мъдростта. Ще отмъстя за нея, заклевам се!

— И аз се заклевам! — казва китайката и поглежда яростно Мирмон. След това му показва отдалеч пръстите си с изкуствени и остри като игли нокти и добавя: — Ще паднеш ти в ръцете ни ужасни!

— Но това е Александрин — казва капитанът.

— Расин, „Сънят на Атали“ — отговаря Верду.

Пашата се усмихва:

— Това е хубавото с питомците на Националната административна школа! Нямат грешка в цитатите!

— Не ревнувайте, капитане! — отвръща му Верду. — Културата е за всички.

— Чувате ли го тоя сополанко! — възклика пашата.

Но той в никакъв случай не се обижда. Дързостите на Верду са обредни и следователно позволени. Ако той престане да ни ги поднася, нещо ще липсва на борда.

— Но какво виждам? — продължава капитанът. — Между нас има дама, а е седнала в края на масата! Док, ще бъдете ли така любезен да й отстъпите мястото си от дясната ми страна?

— С удоволствие.

Ставаме едновременно с китайката и тя прави поклони на ляво и на дясно със сключени под брадичката ръце.

— Поднасям ви моите скромни благодарности и съм поласкана от вниманието на капитана на голямата подводна джонка.

Тя продължава да раздава поклони и сяда от дясната страна на капитана.

— Архаичната нотка е преувеличена! — казва помощник-капитанът. — Китайците също имат подводници.

Шегите се сипят непрекъснато и Вердъоле играе отлично ролята си. А всички ние обсипваме китайката с комплименти и с любезно внимание. Но дали се отдаваме сериозно на играта? Или тя ни увлича? Имам чувството, че не сме съвсем безучастни в цялата тази комедия — нито аз, нито останалите. Въпреки смеховете и закачките очите ни не се откъсват от китайката до такава степен, че въпреки въодушевлението си Вердъоле ми изглежда на моменти леко притеснен. Той обаче бързо се съвзема и се справя професионално с

ролята си на съблазнителка. Превъзходен е в нея. Нито е двусмислен, нито карикатурен. И всички сме му признателни, че играе така добре, толкова тънко, без да преминава границата и без да разрушава илюзията, която тази вечер — с появата на този женски образ — ни възвръща вкуса към живота.

[1] Растение, което се отглежда заради вкусните си корени. — Б.пр. ↑

[2] Убиец на жени; тук — съблазнител (англ.). — Б.пр. ↑

[3] Чаша течен шоколад (итал.) — Б.пр. ↑

[4] Полугласно (итал.). — Б.пр. ↑

ШЕСТА ГЛАВА

Два-три дни след вечерята на китайката кълката ми разказа за плановете си и имах сериозно спречкане с Льогийу заради пека.

Искам тук да отбележа, че „кълка“ означава едновременно три неща: 1) помещението, където се приготвят ястията; 2) готвача, заместника му и пека; 3) само готвача. Тук ще стане дума за готвача, тъй като плановете за бъдещето никога не са колективни.

Тетатюи рядко има възможност да води дълги разговори, защото от шест и половина сутринта до осем и половина вечерта заедно с помощника си Жегу е най-заетият човек на борда. И все пак той може да си позволи да поспи след 2 часа следобед, а и нощите му са свободни.

— Много съм доволен, че нощем не работя, много обичам да си поспивам — казва Тетатюи.

Дойде при мен заради едно дребно разтягане на дясното рамо и след прегледа седи опрян на операционната маса, гледа ме и въздиша дълбоко. Той е дребен, набит и як, с широко лице и големи очи. Предполагам, че големината на очите зависи от количеството слънце, което трябва да поемат. А Тетатюи, който е роден на остров Рикитеа от архипелага Гамбие, не може да се оплаче от липсата на широки и светли хоризонти.

Той въздъхва отново:

— На трийсет и три години станах, още три и напускам флота.

— Вече мечтаете за оставка, така ли, Тетатюи?

— Мечтая си преди всичко за почивка. Разбирате ли, докторе, французите във Франция мислят само за работа. Работа, работа! Откачени хора!

— Маамаа...

— Не, докторе, маамаа е на таитянски. А в Гамбие викат на лудите *поковеливели*.

— Повечето готвачи от флота отварят собствени ресторани, когато излязат в оставка.

— А, без мен! — възклика Тетатюи. — Когато се уволня, няма да пипна тенджера в къщи! Жена ми да готови!

— Тя обича ли да готови?

— Ще не ще, ще готови!

— А няма ли да ви е скучно в Рикитеа, когато напуснете?

— Ами! Ще произвеждам изкуствени перли, докторе. Ще хвана някой японец да ми покаже. Има си номер. Пъхат в мидите малки пластмасови зрънца и мидата ги обвива със седеф. Тези перли се търсят в Папеете от туристите. Каквото науча от японеца, ще го кажа на момчетата от моето село. Те ще работят. Аз не.

— Но нали трябва крайбрежие, за да се отглеждат мидите?

— Земя си имам. Една четвърт от острова е моя собственост.

— Притежавате четвъртинката от Рикитеа?

— Е, малко по-малко — отговаря скромно Тетатюи. — Да кажем двайсет процента. Дядо ми беше мирови съдия. Знаеше да чете и да пише. Другите не можеха. Той ги караше да подписват договори за продажба на земя и за разни дребни услуги се сдоби с една четвърт от острова. Стар мошеник!

Думите са осъдителни. Но не и тонът. В края на краищата, правото си е право. Дори когато е придобито по несправедлив път.

— А вие какво ще правите, Тетатюи, докато работниците ви се трудят?

— Ще ловя риба.

— В лагуната ли?

— Не, не, там не си струва. Ще излизам в открито море с моята моторница.

— Доколкото разбирам — усмихвам се аз, — вашите работници ще произвеждат изкуствени перли, перлите ще ви носят доходи, жена ви ще готови и ще работи в къщи, а през това време вие ще си ловите риба. Но риболовът също е работа, Тетатюи...

— Но не и с мрежа, както ще правя аз. Пускам мотора на бавни обороти, разкарвам се насам-натам, а рибата сама влиза в мрежата. Няма нужда и стръв да се поставя, нали влача капана след себе си.

Този път ме напушва неудържим смях:

— Представям си ви как седите в лодката удобно облегнат на планшира, побутвате с пръст кормилото, гол до кръста...

— А, не може винаги да съм гол — въздъхва отново той. — В Гамбие е по-студено, отколкото в Тайти. Има дни, когато човек трябва да си метне някое пуловерче...

С една дума, нищо не е съвършено. И щастието си има граници. Нищо, ако след четири-пет години съдбата отново ме отведе до островите в южните морета, ще се отбия в Рикитеа, за да видя дали са се събудили мечтите на Тетатюи за блажено *farniente*^[1], многократно прехвърляни през десетте часа, докато той се поти край пещите, затворен като всички нас в този железен сандък под водата.

Проблемите на Тетатюи и пека идват от тяхното съжителство. Работят в едно и също помещение. Когато Тетатюи свършва в девет часа вечерта, в кухнята влиза пекът, който я превръща във фурна, а в шест и половина сутринта тя отново трябва да стане кухня. Тези смени не минават без известни сблъсъци.

— Въпрос на територия — обяснява ми пекът, който е един висок, с черни очи и дебели вежди. — Готовчът иска да бъде единствен господар в кухнята. И аз искам да съм си господар в моята фурна.

Пекът дойде при мен, защото го болят ходилата.

— Трябва повече да седите.

— Няма начин, докторе! — отговаря той разпалено. — Пекарят работи прав!

— Да не искате да ми кажете, че месите на ръка?

— Не, за месенето си имам мотор. Но нали ръчно оформям тестото. По двайсет франзели на пещ.

— Е, не са много.

— Имам четири електрически пещи и всяка от тях събира само по пет хляба. На ден правя по двеста франзели, това значи десет фурни хляб.

— А между фурните не можете ли да поседнете?

— Абсолютно невъзможно, докторе! Докато втаса тестото за първата фурна, аз подготвям втората. А освен това междувременно трябва да замеся курабиите, шоколадовите кифлички и сладкишите.

— Поне през деня спите, нали?

— Спя отлично.

— Едно не мога да разбера: как можете да спите на дневно осветление в каюта за шест човека, които непрекъснато влизат и излизат.

— Няма страшно. Слагам си запушалки в ушите, а нали знаете, че всяка койка си има перденца — дискретната завеса. Така им викаме. Напълно достатъчна, а аз пускам и едно ютено платно. Така в моята дупка става тъмно и си спя чудесно. Няма нужда никой да ме приспива. Ставам на обяд, за да хапна и малко да се поразтъпча. Не искам да губя ритъма от две хранения на ден.

— С една дума, при вас всичко е наред, с изключение на краката.

— Точно така.

— Купете си кецове от кооперативната лавка. Те предпазват ходилата по-добре от обувките.

Той се вслушва в съвета ми, защото след една седмица, когато го срещам в коридора, докато „се разтъпква“, той не ми споменава нищо за краката си, а ми говори за брадата си.

— Докторе, не можете ли да отворите лавката? Свършиха ми ножчетата за бръснене. А ми се иска да се обръсна преди работа.

— Браво на вас! Бръснене в 8 часа вечерта! — казвам аз и поглеждам часовника си.

— Но за мен вечерта е сутрин! — отговаря ми пекът. — И обичам да съм прясно обръснат, когато започвам работа.

— Елате, ще ви отворя. Още ли печете по двеста франзели на ден?

— Вече не, докторе. Консумацията намаля. Сега пека по сто и четирийсет, а към края на рейса ще са само сто. Момчетата вече си мислят какво ще кажат жените им, като ги видят.

Отварям лавката, давам на пека ножчетата за бръснене, прибирам му парите, затварям и след тази незначителна търговска сделка се връщам в стаята си без нищо да подозирам. Но на другия ден ще си имам неприятности.

И ноцта не беше добра, въпреки че заспах лесно. Както пише Марсел Пруст: „Една жена се ражда в съня ми от неудобното положение на бедрото ми.“ Въпреки тясната койка усещането би било прекрасно, ако самата му осезателност не ме бе събудила и захвърлила на пясъчния бряг, ядосан и измамен като нещастен рак, изхвърлен от вълните по гръб с шаващи във въздуха ненужни щипци.

Заспивам отново и се озовавам в Прага, където в предишния кошмар загубих куфара си. Този път сънят започва по-обещаващо. Разположил съм се удобно пред една масичка в хола на хотел „Алкрон“

и пия чай. На съседната маса седят четири хубави млади жени, които чешките шегаджии наричат „госпожици Тузекс“ по името на валутните магазини... „Тузекс“ се наричат държавните магазини, където се продава — предимно на чуждестранните туристи срещу тяхната безценна валута — прочутият бохемски кристал. Не е трудно да се отгатне какво продават също за валута госпожиците Тузекс в такъв голям хотел, посещаван от западни бизнесмени. Да не повярва човек, като види изисканите им маниери и тоалети, тихия говор, дискретния грим, премерения жест, скромните погледи и типично чешката им красота.

Драга читателко, какво ли ще си помислите за мен, ако си призная, че както бях тъжен и самотен, се поддадох на изкушението. Но не забравяйте, че това е само сън. Ставам от масата, подрънквам с ключовете от стаята си и се насочвам към госпожиците Тузекс, като запитвам най-очарователната от трите как се казва:

— София — отговаря ми тя с тих и нежен глас.

Показвам ѝ номера на стаята си, изписан върху ключа, и се отдалечавам с разтуптяно сърце. Естествено тя не тръгва след мен. Колко пъти, наведен над чашата чай, съм наблюдавал скришом този изключителен по своята дискретност ритуал.

След петнайсет минути някой драска по вратата ми. Отварям. Тя е, красавицата, с полусведени клепачи над хубавите зелени очи и с леко наведена глава, с тежка, дълга, черна коса, събрана на кок както у романтичните героини. Носи тясна рокля от бял сатен с избродирана на гърдите голяма златна птица. Никакви украшения, само едно кръстче на тънка верижка проблясва на шията ѝ в полумрака. Напомня младо девойче на своя първи бал. Вратата е затворена и заключена, но тъй като тя мълчи и не мръдва, аз не без стеснение се осмелявам след време да протегна ръка, за да я съблека. Тя не се съпротивлява, стои, свела поглед, едва-едва засмяна с ъгълчето на устните и усмивката ѝ поразително напомня за лукавия и мил ангел от входа на Реймската катедрала. Това е единственият усмихнат откровено женски ангел в християнския свят.

Отвеждам я до леглото и я оставям да легне. Тя се сгушва бързо под завивките и виждам само разпуснатите ѝ дълги черни коси. Треперещ от нетърпение, се обръщам, за да се съблека, и когато

дръпвам завивките, виждам в леглото скелет с перука върху ужасния си череп.

Ужасът ми отстъпва пред безумен гняв. Вдигам слушалката и с разярен тон търся администрацията. След това се обличам. На вратата се чука. Отварям и виждам двама господа в черно, които ме гледат строго и подозително:

— Господа — обръщам се аз към тях, — това е скандално! Мислех, че „Алкрон“ е първокласно заведение. А тук си позволяват с туристите зловещи шеги! Настоявам да се проучи случаят и виновникът за този отвратителен фарс да бъде наказан! В леглото си намерих женски скелет!

— Господин докторе — обръща се към мен по-високият от двамата с такъв тон, сякаш ме е хванал на местопрестъплението, — откъде знаете, че скелетът е женски?

— Нищо не знам! Да не мислите, че съм го разглеждал? — отговарям раздразнен аз. — И това няма никакво значение! Все ми е едно дали е мъжки или женски, фактът е, че в леглото ми има скелет и някой го е поставил там.

— Господин докторе — казва вторият от облечените в черно господа. Той е риж, с пъстри очи. — „Алкрон“ е първокласен хотел. И дали този скелет, мъжки или женски, сам е влязъл в леглото ви, или вие сте го довели, няма никакво значение. Надяваме се, че сте се държали благоприлично с него — това е важно както за вашата репутация, така и за репутацията на хотела.

— Какво значи благоприлично държание със скелет? — крещя аз от гняв. — Аз не съм го пипнал! Веднага щом го видях в леглото си, се облякох и ви извиках!

— Облякохте се, така ли, господин докторе? — пита по-високият и ме гледа с широко отворени очи. — Това означава, че сте били гол! Гол със скелет в леглото?

Той се споглежда с рижия си колега и двамата със съкрушен вид поклащат глава.

— Господа — казвам аз, треперещ от гняв, — да прекратим този разговор! Вземете си скелета и го пратете по дяволите, ако искате. Аз нямам нужда от него!

След това отивам бързо до леглото и вдигам с рязко движение завивките. Няма нищо. Чувам хихикане зад гърба си.

— Господин докторе — казва рижият дребоськ и се покашля в дланта си, — не трябва да прекалявате с нашия чешки алкохол! Много е коварен!

Аз изкрешявам:

— Но аз съм пил само чай.

Напразно! Те ми се покланят вдървено и тръгват, аз грабвам ключа си и хуквам след тях, но вратата на асансьора хлопва под носа ми и тогава се спускам по огромното стълбище, където биха могли да слизат десет души, наредени един до друг. Прекосявам огромния хол и се насочвам право към масата на госпожиците Тузекс. Моята хубавица седи невъзмутимо. Но сега не е с девствено бялата си рокля, а с черна, цепната отстрани. И ми се струва по-силно гримирана.

— Госпожице — обръщам се аз към нея с треперещ глас, — вие София ли сте?

— Аз съм Олга — отвръща ми тя с дрезгав глас (сигурно пуши доста).

Тя ме оглежда от горе до долу, без ни най-малко стеснение и когато забелязва в ръката ми ключа от стаята, се усмихва, но в усмивката ѝ няма нищо, абсолютно нищо от усмивката на реймския ангел. Скривам ключа в шепата си, обръщам се, изкачвам през две стъпала внушителната стълба и се събуждам целият облян в пот, а сърцето ми ще изхвръкне от гърдите.

Запалвам лампата и съвсем се разбуждам. Превъртявам още един път лентата на съня и ме хваща яд на моето подсъзнание. Приемам, че е измъчено от лишенията, но да ми го показва по този жесток, пессимистичен и презиращ тялото аскетизъм, това не мога да приема. Този сън като че ли е излязъл от ада на Йеронимус Бос. Това е художник, от когото се възхищавам, но, от друга страна, го намирам по-извратен от нещастните грешници, които садистичната му четка обрича на най-жестоки мъки. Поглеждам часовника: четири часът сутринта. Чувствувам две взаимно допълващи се желания: изпитвам глад, но също и глад за общуване със себеподобните си.

Слизам в бюфета. Готовачът има грижата всяка нощ да реди на две маси сардини, скумпия, нарязана на малки парченца риба тон, пастет и, разбира се, франзели. Всеки, който идва или отива на вахта и е малко огладнял (според мен това е повече от нерви, защото на борда се храним царски), може да хапне преди сън или преди работа. А в

същото време до тях пекът пече хляба в електрическите пещи. Чува се бръмченето на месачната машина, а когато пещите са отворени, лъхва на топъл хляб и на уют.

Добре ни е така — прави един до друг, да чупим на две франзелите и да редим отгоре някои от delikatessen на готвача. Рядко си разменяме по някоя полуизмърморена и мързелива дума: „Здрасти, здрасти!“, „Бърже в леглото!“, „Щастливец, и се оплакваш!“ Но всички усещат животинско задоволство от съвместното пълнене на stomasите, от близостта на другите... Случва се някой по-наперен или по-лаком да отиде до тезгяха, който отделя бюфета от кухнята, и тихо да помоли:

— Ей, пек, нямаш ли някоя прясна франзела за мен?

„Прясна“ не е най-точната дума — франзелите са горещи, току-що извадени от пещта. Пекът ръмжи и мърмори, такава му е ролята. В този миг той е господарят на кораба, главното божество, бащата хранител.

— Какви ги дрънкаш! Ако всеки дойде тук да мрънка за хляб, преди да съм го изпекъл, никога няма да свърша!

Когато все пак се съгласи да даде една „прясна“ франзела, това е висше благоволение към щастливеца, който, едва поел хляба, започва да го подхвърля от ръка на ръка — толкова е горещ. И, разбира се, го разделя с другарите си. И на мен предлага, но аз отказвам, за да не претоварвам стомаха си.

Малко след това, вече похапнал, изоставям моето подводно семейство. Връщам се в стаята и си лягам. Този път не сънувам и спя непробудно чак до сигнала за ставане.

Събуждането е мъчително. Без да съм гладен, изгълтвам закуската и се отправям към лазарета. Когато влизам, Лъгийу навежда глава над работата си и продължава да лъска старателно, без да ме поздрави. Този прием ми действа като леден душ. Овладявам се и без да кажа дума, влизам в изолационното, където спи Ломбар. Връщам се отново в лазарета. И второто ми влизане не предизвиква реакция у Лъгийу. Дори да бях невидим и стъпките ми да бяха съвсем безшумни Лъгийу пак би ме усетил! Добре, решавам да срежа абсцеса. Внимателно, разбира се.

— Ще ми кажете ли какво има, Лъгийу?

Той вдига глава: червените му коси червенеят, а зелените му очи зеленеят, студени като лед.

— Има това, господине, че съм ядосан! Ако аз съм отказал на някого да отворя специално за него лавката, няма защо вие да я отваряте зад гърба ми! Подливате ми вода!

— Чакайте малко, Лъгийу — казвам сухо, но без да повишавам тон. — Кажете ми първо за кого става дума!

— За пека.

— И той ви е помолил да отворите лавката, така ли? Вчера вечерта? За ножчета за бръснене, нали? И вие сте му отказали?

— Точно така.

— А мога ли да знам защо сте му отказали?

— Защо да получава от мен гювеч, когато аз не получавам от него?

— Ясно. А сега ме изслушайте, Лъгийу, искам всичко да е ясно помежду ни. Аз ръководя лавката, имам ключ от нея и когато се наложи, мога да я отворя. И въпреки това, ако знаех, че вие вече сте отказали на пека да му отключите специално лавката, естествено и аз нямаше да отворя, а щях да го пратя при вас.

— Е, ако не сте знаели, че съм му отказал, докторе — казва Лъгийу, вече омекнал, — това е вече друга работа!

— Разбира се, че не съм знаел! Мислите ли, че се е похвалил вече?

— Е, тогава нещата съвсем се променят — повтаря Лъгийу вече леко смутен.

— Хайде да не го правим на въпрос — предлагам аз. — Това беше недоразумение и сега го изяснихме. Но има една малка подробност, която искам да уточним. Каква услуга ви е отказал пекът?

— А, не че е толкова важно — вдига рамене Лъгийу, — но все пак е обидно да ти откажат, и то пред хора. Не мислете, че съм злопаметен.

— Мъничко все пак...

— Когато има за какво — да, мъничко. Ще ви кажа каква беше работата, докторе! Една нощ ми закуркаха червата. Станах и отидох в бюфета да хапна нещо. Искам му една прясна франзела. Не е за вярване, докторе, но този задник, с всичките му нашивки, ми отказа.

Поклащам с разбиране глава. Унизително е, разбира се. Особено когато самият ти си мичман. И освен това старши фелдшер. И още продавач в лавката. С една дума, не кой да е.

Решавам да спомена при случай на пека. С една капка оцет и повече олио, както се изразява помощник-капитанът. Вече се обръщам мислено към него: „Разумно ли беше това, пек? Ако се разболеете, сигурно и вие ще поискате услуга от Лъгийу. И не е ли по-добре за кораба, ако всеки отстъпва по малко? Аз се разбирам много добре с Лъгийу.“

Накратко — човек не се различава много от другите бозайници. Той се стреми към властта: над самките, над другите самци, над определена територия. Въпреки че няма нищо ново в тази истина, тя ме удивлява още повече след случая с Лъгийу. Тук е изключена надпреварата за липсващите на борда жени, но ето че фелдшерът се чувства дълбоко обиден, тъй като пекът е засегнал неговия авторитет (и при това отказвайки му не право, а благоволение), сърди се и на мен, защото съм поsegнал на територията му (въпреки че аз ръководя лавката и имам ключ от нея). Това потвърждава, че властта е изключително чувствителна и трудно приема ограничения, независимо от степента и дори може би още повече на по-ниското стъпало.

Забелязал съм, че спречкването между двама мъже, ако е умело насочвано от онзи, който има превъзходство, бързо завършва с мълчалив мирен договор, и то често траен. За сметка на това е съвсем различно при скарване между мъж и жена — тогава нещата се проточват, без никога да намерят разрешение именно защото всеки от двамата притежава над другия авторитет, неясен по принцип и оспорван в приложението си.

Два-три дни след това недоразумение между Лъгийу и мен със Сент-Енян сме сами на закуска. Аз казвам:

— Ако добре съм разbral, двамата е Периньон сте специалистите по ракетите.

Той току-що е предал дежурството, гладен е, изморен е, очите му мигат на парцали, брадясал е, но въпреки това е учтив и стегнат, като че ли сега започва деня си.

— Не по всички — отговаря той. — Аз съм специалист по М-20, но не и по М-4. Както знаеш, „Енфлексибл“ е съоръжен именно с М-4, най-modерните в нашите АРПЛ.

— И каква е разликата между тях?

— M-4 са с по-голяма ударна сила от M-20. Те са и с по-голям радиус на действие и най-важното — имат по 6 ядрени бойни глави.

— Чакай малко! — казвам аз. — Шестнайсет ракети с по шест бойни глави всяка това прави почти стотина бойни глави! Защо са ни толкова?

— Колкото повече бойни глави имаме — отговаря Сент-Енян невъзмутимо, — толкова по-голяма е вероятността ни за точно попадение във вражеската страна. Не трябва да забравяш, че някои от тях ще бъдат унищожени, преди да стигнат целта. Освен това бойните глави на M-4 са по-добре защитени от противоракетната отбрана на противника.

Зяпвам, докато слушам как това добро и възпитано момче излага пред мен с мек спокоен глас хода на операция, която би имала за резултат унищожаването на една голяма страна. Наистина той тръгва от предположението, че тя първа ще се опита да изтрие от лицето на земята нашата родина.

— А да предположим, че ти полудееш и натиснеш бутона! — казвам аз.

Сент-Енян се засмива и изведнъж изглежда много по-млад.

— Първо — започва той, — преди да се качи на борда, всеки подводничар минава през психолог и аз мога да те увери, че у мен не са открити никакви човекоубийствени наклонности. Освен това не съществува никакъв бутона. Има табло с десетина бутона, с които се команда изстрелването.

— А какво му пречи на лудия да натисне всички бутони?

— Нищо няма да направи — отговаря Сент-Енян, — таблото е блокирано. Може да бъде освободено само от капитана и от помощника му, и то действайки двамата едновременно.

— Представи си, че и двамата полудеят.

— И двамата наведнъж?

— Естествено това е малко вероятно — признавам аз. — Добре, да предположим, че само капитанът откачи и с оръжие в ръка принуди помощника да освободи таблото.

— Невъзможно! Ти би трявало да знаеш, нали си присъствал на учебно изстрелване! Капитанът може да освободи таблото само със специално устройство, което се намира в главния команден пункт, и то

само ако в същия миг първият помощник пусне същото устройство, разположено нания етаж.

— Да, вярно, че беше така! Спомням си! Как хитро само е измислено! Ако писател съчини подобно нещо, никой няма да му повярва. Значи са взети всички предпазни мерки, за да не може капитанът да действа сам.

— Освен това — продължава Сент-Енян — капитанът може да действа само ако получи заповед от президента на републиката, която идва като шифрована радиограма на свръхдълги вълни.

— И тя трябва да се разшифрова.

— Да, но това не става току-така. На борда има два кода, които се пазят в различни сейфове. Когато получат правителствената радиограма, капитанът и помощникът се затварят всеки в своята стая и я разшифроват. След това всеки вкарва данните в компютри, разположени в различни помещения — капитанът в главния команден пункт, а помощник-капитанът — нания етаж. Ако резултатите съвпадат, таблото се освобождава.

— Какво става тогава?

— Установяваме местоположението си. Естествено трябва да знаем къде точно се намира подводницата, за да изчислим разстоянието до целите.

— Целите ли? Те много ли са?

— Да. По всяка вероятност. След това трябва да се програмира всяка ракета.

— Как става това?

— Добре, и това ще ти обясня — казва с ангелско търпение Сент-Енян, който е съвсем изморен и сънен, но продължава да отговаря на безкрайните ми въпроси. — Всяка ракета е снабдена с изчислително устройство и инерциална система, осигуряващи автоматичното насочване. Подготовката е доста сложна, защото изисква голяма точност.

— Ти ли се занимаваш с това?

— Главният ракетчик и аз!

— Известни ли са ви целите?

Сент-Енян премигва, намръща се и казва:

— Не знаем нищо за целите. Техните географски координати са изписани на магнитен диск, който само изчислителното устройство

може да разчете.

Слагам захар в чашата си и с лъжичката предизвиквам миниатюрна буря, която съзерцавам разсеяно. Думите на Сент-Енян ме навеждат на размисъл: значи изстреля ракетата, без да знае къде точно ще се изсипе нейният „огън и жупел“. В известен смисъл така е по-добре за него. Едно е да изстреляш ракета по абстрактна цел, а съвсем друго да стреляш по град, чието име знаеш. Има моменти, когато човек е заинтересован да замени чувствата с математика.

Продължавам с въпросите си:

— И когато ракетите са програмирани, как точно става изстрелянето? Излиза ли подводницата на повърхността?

— Не, няма нужда. Само се приближаваме до повърхността.

— На колко метра?

— Това е тайна — усмихва се Сент-Енян.

— Още една тайна! Значи изстреляваме ракета във водата. Как става това?

— Забелязала ли на палубата зад мостика двойна редица от големи кръгли люкове? Шестнайсет на брой.

— Нищо не видях, закъснявах и много бързах.

— Тези люкове се отварят.

— Всички наведнъж?

— Не, един по един.

— А как се отварят?

Сент-Енян се усмихва.

— Автоматично. Всичко се управлява от компютър.

— Добре де — засягам се малко аз, — люкът се отваря автоматично, водата навлиза в шахтата, мокри ракетата и „Троянската война няма да се състои“^[2].

— Уви! Ще се състои! — казва Сент-Енян. — Под люка има каучукова мембрана, която пречи на водата да нахлуе. Ракетата се изхвърля от шахтата.

— Как?

— Със сгъстен въздух.

— Каква допотопна техника! — възклика аз. — Парна машина движи витлото, тук пък сгъстеният въздух изхвърля ракетата. Сгъстен въздух — като едно време в детските ни пищовчета!

— Само че много по-мощен, многократно повече — ракетата тежи осемнайсет тона! И въпреки това внушително тегло сгъстеният въздух я изтласква, тя пробива каучуковата мембра на обвита във въздушен мехур, излиза на повърхността.

— Как така във въздушен мехур? — прекъсвам го аз. — Искаш да кажеш, че тя не се мокри?

— Това би било катастрофа!

За Сент-Енян въпросът за въздушната обвивка някога е бил проблем. Но след като веднъж е решен, няма смисъл повече да се връща към него, нито пък да се учудва. Разбирам, че моето удивление се дължи на невежеството ми. А също и на чувствата. Тъй като се питам докъде ли ще стигне изумителната смъртоносна изобретателност на *homo sapiens*.

— Добре, ракетата излиза на повърхността. После?

— После влиза в действие собственият й двигател. По-точно двигателят на първата степен, защото това са двустепенни ракети. Тяхната цел е да изведат главата на нужната траектория, която ще й позволи да достигне земната повърхност в точката, където се намира целта.

Казано е математически безупречно: след като е преминала три хиляди километра, ракетата (става дума за М-20) започва да се спуска и „достига точката, където се намира целта“. Не влагам ирония. Аз съм твърдо за възпиращите сили. Разбирам необходимостта. Приемам и свързаните с тях неудобства. Но цялото ми тяло изстива от тези думи. Мисля си, че в същото време противниковата ракета *достига точката*, където се намират моите близки.

— Добре, ракетата е изстреляна. След това какво става?

— Изстреваме целия залп.

— И шестнайсетте ракети?

— Да.

— Всичките наведнъж?

— Не, последователно. След като излети една ракета, трябва първо да се изчака, докато водата нахлуе в шахтата, от която тя е излязла, и едва тогава се пуска следващата.

— Това пък защо?

— Защото с изстряването само на една ракета подводницата олеква с осемнайсет тона. Необходимо е да се компенсира тази загуба,

за да се запази равновесието.

— Бих ти задал още две въпросчета, но се страхувам, че злоупотребявам с търпението ти...

— Казвай! — съгласява се той добродушно. — Изобщо не ми досаждаш, а и още не съм свършил закуската.

— Не ти ли се спи?

— Не. С мен е така. След нощна смяна никога не ми се спи. Само се чувствам изморен.

— Откъде знаеш, че в момента, когато получите заповедта, ракетите ще тръгнат?

— А, бъди спокоен — неволно влага в думите си хумор Сент-Енян, — всичко е без грешка. След всяко почистване задължително правим тренировки по макети.

— Ето и втория въпрос: какво правиш по време на рейса, след като не изстреляваш ракети?

Сент-Енян се засмива от все сърце:

— Няма никаква тайна. Беше ли в ракетния отсек? Видя ли колко е огромен и колко е сложен? Всичко това трябва да се поддържа, да се контролира, да се проверява. Освен ракетчика и аз с това се занимава сума народ. Девет души отговарят за шахтите и още шест за самите ракети. И както навсякъде в подводницата, това са висококвалифициирани специалисти.

— Ти изглеждаш много доволен от работата си тук.

— Така е. На сушата се занимавах с далеч не толкова интересни неща. Откакто съм на АРПЛ, имам чувството, че открих истинската си професия. Струва ми се, че тук участвам в нещо благородно и значимо.

— Случва ли ти се да помисляш, че някой ден може да пристигне заповед за стрелба?

Мълчание. После Сент-Енян произнася хладно:

— Предпочитам да не мисля за това.

Отново мълкваме и аз казвам:

— Разбирам, ти обичаш работата си и я вършиш съвестно, компетентно и с преданост. И все пак има някакъв парадокс: денем и нощем наглеждаш шахтите и ракетите си, поддържаш ги, контролираш ги. Винаги си в пълна бойна готовност. А в дъното на душата си се надяваш никога да не ти се наложи да стреляш.

Сент-Енян едва ме изчаква да свърша и казва бързо:

— Разбира се! Разбира се, че е така!

И за пръв път ми се струва, че долавям в гласа му нотка на раздразнение.

Сещам се, че съм пропуснал да разкажа за „купона“ — значително събитие в нашия подводничарски живот, наричано още „средата на рейса“, или както казват моряците, „средата на прилива“. Готовачът взема най-дейно участие, почти цяла седмица подготвя студения бюфет, който според Четката би бил гордост и за „най-изкусните доставчици“. Но голямото лапане е само прелюдия към гвоздея на вечерта: вариететна програма, подгответа от офицерите и екипажа, с водещ на програмата, оркестър, скечове и песни. Празникът се провежда в единственото подходящо място — бюфета, десет на шест метра, пред една весела, но твърде притеснена публика, голямата част от която е принудена да стои права поради липса на място.

За подготовката на „купона“ е мислено още преди отплаването от Ил Лонг, защото нито музикалните инструменти, нито аксесоарите, нито костюмите могат да се импровизират. Видях невероятни женски рокли, артистично изработени от найлонови торби за боклук.

И аз участвах в празника по настоятелната молба на Вердьоле. Той, Верду, стопанинът и аз изпяхме и изтанцувахме един номер, облечени като таитянки, който за мое щастие беше много кратък, но затова пък бурно аплодиран. Бяхме взели на мушка дебелия Бишон, когото възхвалявахме с една къса песничка, изпълнена с най-нежен шепнешът глас между два леки грациозни подскока:

Бишон е too much.

*Бишон е много,
много, страшно много!*^[3]

Въпросният Бишон, наричан заради огромните си размери Шишкавеца, беше преоблечен като един от прочутите любимци на Анри III, с плисирана яка и панталони буфан. В паметта ми са останали простичките и непрекъснато повтарящи се думи на песента „Малкият земен червей“, която той изпълни.

*Кой видя във облака
малкия земен червей? (2)
Жеравът видя в облака
малкия земен червей. (2)
И поиска да изяде суров
малкия земен червей. (2)
Но в една голяма разлистена салата избяга
малкият земен червей. (2)
И жеравът не успя да изяде суров
малкия земен червей. (2)*

Припевът може да се повтаря, както и стана, така че и най-нечъобразителните да схванат тънкия неприличен намек в песента. Нямам нищо против него, но при все това съжалявам, че и тук тираничната рима (от която още Верлен се оплакваше) влияе грубо върху темата, пращайки земния червей из облаците.

А Лъгийу от своя страна пожъна изключителен успех с „Причини ми болка, Джони!“^[4]. И докато пееше, Морван се преструваше, че гошиба с камшик, за да задоволи мазохистичната му страст. Възможно е нестихващите аплодисменти след този парадоксален номер да не са били съвсем невинни, тъй като Лъгийу е известен на борда със своя доста властен характер.

Но това е вече история. Останаха само споменът за „купон“ и няколко филма, които ще се проявят на сушата. Изпитах същото чувство, както някога след края на театралните представления в гимназията, които давахме в училищната зала с лоша акустика. Толкова труд за една-единичка вечер! А на сутринта дните пак започват своя еднообразен ход. Естествено имаме утехата, че сме оставили зад гърба си половината от рейса! Но аз знам — а и как да се съмнявам, след като по-старите моряци от мен ми го повтарят непрекъснато, — че втората половина е по-трудна.

Горкият Ломбар продължава да си почива в изолационното, ако може да се нарече почивка лежането върху дюшек с дъска под него. Тъй като не чете, единственото му развлечение е видеото и Лъгийу непрекъснато му носи нови касети. Не може да се оплаче, че е изоставен. Два пъти на ден минавам да го видя. Лъгийу често си

говори с него. Морван му прави мълчаливо компания. А момчетата от неговата каюта — все мичмани — поред идват на свидане.

Обикновено вечер, след като се нахраня, се заемам с книжата. Точно тогава идва Лъгийу да си поговорим, тъй като знае, че няма да ми пречи.

— Докторе, знаете ли, че някои от старшините си пускат порнофилми?

— Не знаех, но щом е така, както би казал Дъо Гол, не се учудвам. Капитанът знае ли?

— И ние това се питаме.

— А стопанинът?

— Според мен не иска да знае. Но е по-скоро против. Цитира думите на адмирал Дъониц.

— На адмирал Дъониц ли? Командирът на немския подводен флот през войната?

— Да, той казва: „По-добре да не се показва отрупана с храна маса на хора, които няма да седнат на нея.“ Вие как мислите?

— Е, максими колкото щеш! — отговарям аз. — Винаги ще се намери някоя, точно обратна на предишната. Ето например една такава: „На лисицата винаги ѝ е приятно да види някоя кокошка, дори и да не може да я хване.“

— Не можах да разбера вие за ли сте или против порнофилмите?

— Против съм — казвам аз — или най-малкото против съм онези два-три, които съм гледал, защото са технически, скучни, без чувства, без хumor и без човечност. И освен това представлят жената по много унизилен начин.

— Ако бяхте капитан, щяхте ли да ги забраните?

— Не — отговарям аз, — мисля, че не.

— Защо? — пита той учуден.

— Защото не се знае кое ще причини повече беда: гледането на един порнофилм или забраната да се гледа.

— Точно исках да ви кажа — започва Лъгийу, — че някои от старшините искат днес да се видят с Ломбар и да изгледат заедно едно порно.

— Ломбар доволен ли ще бъде?

— Не, не много. Не е нищо особено. Но за него е важно доброто намерение. Какво ще кажете?

— Хм, доброто намерение! Тези старшини са на нашата възраст, така ли?

— Да.

— Значи не са деца. Съгласен съм, но при две условия. Първо, филмът да се пусне само веднъж, не повече. И, второ, старшините могат да го гледат, но не и младите матроси.

— Ще предам условията ви — казва Лъгийу. — Благодаря за разбирането.

Лъгийу прави пауза и продължава:

— Докторе, ще доловите ли на помощник-капитана?

— Ако спазите условията ми, не виждам защо.

— А вие ще гледате ли филма?

— Не.

— И аз няма да го гледам — целомъдрено заявява Лъгийу.

— А Морван?

— Морван, слава богу, ще спи като заклан по това време в койката на Ломбар. Иначе щеше да бъде трудно...

На другия ден сутринта сме на масата за закуска с Моше, или с „отговорника по тишината“, както сам обича да се нарича. До скромната ми чаша чай достига уханието на топъл шоколад, от който Моше всеки божи ден пие най-малко по две-три големи чаши, и аз се възхищавам на лакомията, с която „ненаситният търбух“ (Анжел dixit^[5]) погълъща кифлички и курабии. Аз ще се изразя по-възпитано: наричам го силф. И се питам как Моше остава с този хълтнал корем и изпito лице, щом още със събуждането си поема толкова калории.

И пашата е на масата, но се е барикадирал зад закрепената на каната книга, което при него е неоспорим знак, че сутрешното му мълчание е свещено. Затова разговаряме с Моше шепнешком, и то точно за тишина, но не в каюткомпанията, а в подводницата.

— Тази нощ чух много ясно плискането на водата в корпуса — казвам аз. — И си казах, че този шум няма как да бъде избягнат.

— Това наистина е проблем. Или по-точно, два проблема — шумът и скоростта. Въпросът е да премахнем турбулентността.

— Турбулентност ли? Какво е това?

— Всяко тяло, което се движи във вода, създава малки водовъртещи. Именно те предизвикват шума, който си чул. А от друга страна, намаляват скоростта. Ето го проблема.

— И какво?

Мосе мърква, за да сдъвче половин кифла, която е натъпкал в устата си, и отпива няколко гълтки. След това въздъхва, изтрява си устните със салфетката и казва:

— Делфините вече са разрешили този проблем. Ние още не.

— Защо делфините?

— Те развиват невероятна скорост под водата: трийсет възела.

— Но делфините се чуват. Дори много добре.

— Защото се събират да играят, въртят се и се преобръщат във водата, мятат се и издават свистящи звуци. Но когато плуват, не създават почти никаква турбулентност.

— Знае ли се защо?

— Вече се знае. Преди няколко години американският физик, специалист по ракетите, Макс Крамер се заинтересувал от делфините и ето какво разбрал: делфините всъщност притежават две кожи. Долната обвива мастния слой. Горната, повърхностната кожа, е цялата с малки канали, пълни с пореста тъкан и насытени с вода. Тази кожа е много еластична и чувствителна на най-малкия натиск. Тя се нагъва при допира с водата, когато делфинът плува.

— С други думи — казвам аз, — кожата на делфина се нагажда от само себе си към водния поток. Така търкането и шумът изчезват.

— Почти. А скоростта се увеличава значително. Една АРПЛ с подобна обвивка би била цар на океаните.

— Защо тогава не възпроизведем природата?

Мосе гълтва на един дъх останалия в чашата шоколад, избърсва си устата и става.

— Човекът не е господ всемогъщ — вдига рамене Мосе.

Капитанът нарушава мълчанието си и казва:

— И добре, че е така, може би.

[1] Безделие (итал.). — Б.пр. ↑

[2] Заглавие на пиеса от Жан Жироду. — Б.пр. ↑

[3] Пародия на известна песничка от популярното предаване на Френската телевизия „Кокорико бой“ (1985–1986 г.). — Б.пр. ↑

[4] Песен на Борис Виан. — Б.пр. ↑

[5] Казва (лат.). — Б.пр. ↑

СЕДМА ГЛАВА

Тази неделя на тържествената вечеря говорим за статистика. Така научавам, че средната възраст на екипажа — офицери, старшини и матроси — е 27 години.

— Без мен средната възраст щеше да е още по-младежка — казва пашата.

— И без мен — обажда се помощник-капитанът.

— И без мен — допълва Форже.

— И без мен — казва Алкие.

Капитан Мосе не казва нищо: той е само на 35 години. И може би смята, че за капитан трети ранг е още млад.

— Има и други интересни данни — казва Форже и прекарва ръка по плещивото си теме. — На борда се употребява средно по десет тона вода на ден, понякога по три найсет.

— Откъде идва разликата? Знаете ли? — пита помощник-капитанът.

— Да, най-много вода отива, когато стопанинът се кани да инспектира някой отсек...

Всички се смеят.

— Но има и минимум — продължава Форже, доволен от успеха си.

— Минимуми — поправя го Верду.

— Моля? — казва Форже.

— Един минимум, много минимуми.

— Шефе, не обръщайте внимание на този непоносим турист — обажда се Вердьоле. — Продължавайте, много е интересно. Кажете ни до колко стигат тези минимуми и кога са.

— В неделя консумацията на вода рязко спада. Само осем тона.

Отново избухва смях.

— Потресаващо! Вярващите не се мият в неделя.

— Не, не, причината е съвсем друга — обяснява Форже. — Просто пералнята не работи.

— Интересно — казва капитанът, — Пикар, вие знаехте ли това?

— Не, капитане — отговаря помощник-капитанът.

— Много интересно — продължава пашата. — Излиза, че перачът единствен на борда си почива всяка божа неделя...

Смехът продължава и капитанът пак пита Пикар:

— А мислите ли, че той сам се е удостоил с тази привилегия?

— Не вярвам, капитане. Едва ли би посмял. Той е млад моряк.

— Тогава е някаква традиция на перачите — разсъждава капитанът. — А щом е традиция — добавя той и сините му очи блъсват изпод черната растителност, — няма да я пипаме.

— Hear! Hear! — крещи Верду.

— Шефе, а знаете ли колко тона храна товари интендантството в подводницата преди всеки рейс? — пита Калонек.

— Не — отговаря Форже.

— Аз знам — обажда се помощник-капитанът. — Трийсет и два тона хранителни запаси.

— Почакайте! — казва Анжел. — Трийсет и два или трийсет и три. Трийсет и три, когато капитан Моse е на борда.

Всеобщ смях.

— Трийсет и два тона — казвам аз — за сто и трийсет души за седемдесет дни, това не е много. А какво става, ако реакторът се повреди?

— Реакторът никога досега не се е повреждал — казва обиден Мирмон и вдига глава.

Верньоле се загръща като съдия с невидима тога и заявила:

— В името на реактора енергията се събуди...

— Още един александрин — казва пашата.

— Да, но този път си е мой.

— Кой ще ми отговори? — питам аз.

— Аз! — обажда се Верньоле. — Но преди това, господа, позволете ми да си направя малко реклама. Утре в тринайсет и трийсет в бюфета ще рецитирам стихове от Виктор Юго с присъщия ми талант.

— На тази подводница изтезават екипажа — казва Верду.

Пашата се усмихва:

— Ще дойда да хвърля едно око, курсант Верньоле!

— Или по-точно едно ухо, капитане — обажда се отново Верду.

— И ухото ви ще пострада.

— Ето отговора на вашия въпрос, док — продължава Вердьоле, — освен храната за седемдесет дни, което е максималната продължителност за един рейс, на подводницата се товарят консерви за още две седмици, наречени авариен запас.

— Точно така! — прекъсва го помощник-капитанът. — Освен това...

— О, капитане — казва Вердьоле, — не ми теглете чергата изпод краката.

— Добре, добре, продължавайте...

— А за съвсем краен случай е предвиден свръхвариен индивидуален запас за още една седмица: сухари, кутия риба тон с отварачка, шишенце алкохол. Освен това таблетка за обезсоляване на морската вода. Шоколад...

— За Мосе два... — обажда се Анжел.

— И още четири-пет листа тоалетна хартия — допълва Вердьоле.

Всички се засмиват, но добродушно, тъй като по-старите моряци явно отдавна са наясно с тези подробности.

— И след като си изядем дажбата — казва Калонек, — рибите изляждат нас.

— Все пак имаме една утеша — обажда се Мосе сериозно. — Базата се е погрижила да умрем с чисти задници.

Продължителен смях.

— Вилхелм — казва капитанът, когато всички се успокояват, — какво чакате, че не сервирате десерта?

— Чакам смеха да стихне, капитане, десертът е течен.

— Както забелязвате, господа, в каюткомпанията дори стюардът има чувство за хумор — казва помощник-капитанът.

— Благодаря, капитане! — безучастно отвръща Вилхелм.

Десертът се оказва само наполовина течен — шарлота с кокосово брашно и сметана. Възцарява се тишина, докато бързо и с наслада се справяме с него.

— Често съм си мислил — започва пашата, — че ако имахме възможностите и познанията да правим всекидневни анкети, щяхме да имаме ако не статистика, то поне интересни диаграми; в кой момент от рейса духът на екипажа достига най-ниската си точка, след като знаем,

че е най-висок първата седмица от пътуването и естествено последната, преди завръщането в Брест?

— Според мен спада най-много веднага след „куpona“ — казва капитан Алкие.

Драга читателко, тъй като се опасявам, че не различавате достатъчно Алкие от Бекер, искам още един път да уточня приликата и разликата между тях. И двамата са родом от източните ни провинции, с тъмна коса и от заклетите брадати (не само по време на рейса). И двамата са много високи: Бекер е 1,90 м, а Алкие — 1,94. И двамата са сериозни и мълчаливи, дори на пръв поглед студени по характер. Но Алкие е възпитаник на Военноморското, капитан трети ранг, началник на поста за бойни операции. Бекер е по-млад и е с доста по-скромен чин — капитан-лейтенант, запасен офицер на действителна служба. Алкие чете много. Бекер се занимава с неделната молитва в лазарета и с още нещо, което сигурно ви е затрогнало, драга читателко — през свободното си време бродира салфетки за съпругата си. Не знам защо ви напомням тази подробност. Тя едва ли ви е убягнала.

Два дни след тържествената вечеря Бекер чука на вратата на каютата ми. Нещо му тежи на сърцето.

— Док, ти познаваш всички на борда. Мога ли да те попитам нещо?

— Разбира се.

— Но е доста деликатно.

Гледам го. Има красиво лице, красиви черни очи зад очилата, говори с плътен и спокоен глас, а и брадата много му отива.

— Кажи. Стига да мога, с удоволствие ще ти отговоря.

— Добре — решава се той. — Вчера един ми каза: „Ти организираш молитвата, но това не ти пречи в службата да бъдеш темерут.“ Точно така каза, темерут. Смятат ли ме на борда за темерут?

Не отговарям веднага, тъй като чувствам известно неудобство. Истина е, че службите на Бекер пречат, но не защото хората се молят, а защото се предават по радиоуребдата. Но не е и „fair play“^[1] да се укорява за това Бекер със заобикалки, нападайки го за държанието му.

— Никога не съм чувал да те наричат темерут — отговарям най-сетне аз. — Но съм чувал да казват, че си студен. Минаваш за малко студен.

— Не съм студен — промълвява той с нещастен вид, — само така изглежда. Не знам, може би така се изявявам. Когато дойдох във флота, вече си бях създал представа за офицер. За мен офицерът е праволинеен човек, точен, съвестен, който не издава чувствата си.

И двамата замълчаваме, след това аз казвам:

— Аз не си представям точно така един офицер на атомна подводница.

— А как?

— Извънредно компетентен инженер, който има висококвалифициран технически персонал за сътрудници. Работните отношения са по-важни от иерархическите.

Бекер накланя красивата си едра глава:

— Да, сега вече и аз така мисля. В края на краищата заповеди могат да се дават и с усмивка.

Тази самокритика ме кара да се чувствам малко неудобно и набързо сменям темата:

— Имаш ли деца, Бекер?

— Да, да, две дъщери — щастливо се усмихва той. — Голямата е на две години, а малката — на два месеца.

— Имаш ли снимки?

Разбира се! Носи у себе си снимката им! Подава ми я. Това му дава възможност да я разгледа през моите очи.

— Момичетата са чудесии, а жена ти е наистина очарователна! А твоето настроение как е? — питам усмихнат аз. — На коя точка от диаграмата е?

— Малко спадна след „купона“, но сега вече се оправя. Ето вече три седмици ми е добре.

Така Бекер, макар и със закъснение, потвърждава правотата на капитан Алкие, който на масата твърдеше, че духът е в най-ниската си точка веднага след „купона“.

Но тогава не всички бяха на неговото мнение.

— Според мен — казва помощник-капитанът — духът пада рязко през шестата седмица. Тогава идва онова, което аз наричам „синдрома на шестата седмица“. Всичко се струпва тогава: изчерпването на физическите сили, самотата, продължителната липса на истинската светлина и движение, монотонността на дежурствата, както и това, че

сме още далеч от завръщането, за да можем да черпим от тази мисъл допълнителна енергия.

— Дали е петата или шестата седмица, можем да спорим — казва капитанът, — но именно тогава трябва да удвояваме бдителността, за да избегнем отпускането, отслабването на вниманието, незначителните спречквания и дребните сдърпвания, които биха могли да се разраснат до големи свади, ако не вземем мерки.

Изтегнат на койката след обяд, продължавам да разсъждавам върху този разговор. Не спя, но въпреки че съм обществено животно, и аз обичам през деня да се откъсна малко от заобикалящата среда и да се отдам на мислите или на въображението си.

Спомням си, че когато бях петнайсетгодишен, селският свещеник неизменно ме питаше в края на изповедта дали не съм съгрешил „мислено“. Колкото и да бях млад, приемах този въпрос за несправедливо мъчение. Според мен свещеникът би трябвало да стига само до действителните грехове, които му изповядвах, без да се рови в мислите ми. Аз ровех ли се в неговите? А би трябвало освен това да знае, че често човек нарушава мислено едно табу само за да не го престъпи в действителност.

Очевидно предимството на мечтите в будно състояние пред съня е, че се подчиняват на нашата воля. Днес на обяд си мисля за блажения месец, който прекарах миналата година в Полинезия, и си представям, че съм в Бора-Бора. Къпя се в бледолилавите плитки води на лагуната и стигам чак до пясъчния бряг на малък остров, където безпомощно лежи една сирена. Тя не може сама да се върне във водата, защото вместо крака има рибешка опашка. Помагам ѝ да се гмурне отново, ставаме добри приятели и се прегръщаме. Но не всичко е наред. Сирената може да поиска например, както при Одисей, да ме увлече към дъното на лагуната и да ме удави. При друго развитие на нещата особената ѝ анатомия, пък и тези дращещи люспи, няма да ни позволяят сливане. И тогава ме очаква същият мъчителен кошмар като с госпожица Тузекс, превърната в скелет. Слава богу, този път съзнанието ми е будно и с усилие на волята успявам навреме да превърна сирената в жена, а опашката ѝ в крака.

Приемам, че подобен род въображаеми образи издават чрез своята повторяемост натрапчива мисъл, колкото и невинна да е. И все

пак представата ми носи известно успокоение, защото веднага след нея се озовавам в Таити, но не на плажа или в лодка сред лагуната, а навътре в сушата, с напълно освободена мисъл.

С каква радост например съзирям на някои крайпътни кокосови палми табели с надпис „Тапю“. Не се сещам веднага, че това е местният автентичен правопис на една дума, която отдавна е получила своето място в западната цивилизация. Таитянското „ю“ се произнася като „у“ и „п-то“ е много близко до „б“. Така се получава „табу“. Не е ли странно, че сме заимствали тази дума, която означава (а понякога и заклеймява) моралните забрани, от езика на един остров, където те въщност почти не съществуват?...

„Тапю“ означава там преди всичко правото на собственост. „Не докосвайте тази кокосова палма не защото не бива да правите това, а защото е моя.“ Навсякъде в Таити могат да се видят малките табелки с думата „тапю“ и ако не висят на вратовете на таитяните, то е защото понятието за вярност на острова почти не съществува.

На запад обаче „тапю“ е категорична забрана, понякога дори да се засягат известни проблеми и да се задават въпроси. Идва ми на ум, че такива табели като по кокосовите палми в Таити могат да се окочат навред из подводницацата.

— При колко градуса температурата на реактора става опасна?

— *Тапю!*

— До каква най-голяма дълбочина може да слезе АРПЛ?

— *Тапю!*

— Каква максимална скорост развива АРПЛ?

— *Тапю!*

— Колко време е необходимо, за да се изстрелят шестнайсетте ракети?

— *Тапю!*

— Какво става, след като се изстрелят всички ракети?

— *Тапю!*

— На какво разстояние от повърхността се изстрелят?

— *Тапю!*

— Какъв е маршрутът ни?

— *Тапю!*

Ако искаме да сме съвсем точни, маршрутът на настоящия рейс е *тапю* само до известна степен. По принцип само капитанът знае

маршрута, но не е уведомен за деня, в който Йона ще напусне своето бетонно ложе в Ил Лонг. Едва в морето, чрез специално съобщение на свръхдълги вълни, капитанът научава деня на завръщането. Очевидно тази процедура, при която денят на отплаването и завръщането са неизвестни, има за цел опазването на тайната.

И все пак вътре в подводницата маршрутът не може да остане дълго скрит, най-малкото за палубните офицери, които носят вахта и трябва да следят рулевия да поддържа курса; а и екипажът се досеща из кои морета плава по колебанията в температурата на водата, която обгръща подводницата и се предава вътре в нея. Доста неясен показател впрочем.

Какво съвпадение: точно в този момент на вратата ми чука помощникът на Вилхелм Жакие и ми дава последния брой на „Подводничарски вести“. Разлиствам го и погледът ми се спира на карикатури, изобразяващи нашата подводница, нарисувана като човек, без да е ясно дали е мъж или жена. Тези фигурки са пръснати по целия свят — от ледовете на Северния полюс до сянката на кокосовите палми. Отдолу пише: „Къде сме ние?“ И за да е по-ясно, в левия ъгъл на страницата е поместена изрезка от вестник.

Чета с изумление:

„Нашият отговор на СС-20. Построяването на нова морска база в Нова Каледония, способна да приеме френските атомни подводници, е начало на нов етап на нашата ядрена стратегия. Сега три подводници постоянно кръстосват моретата. Едната обхожда бреговете на Норвегия и заплашва Москва и околностите ѝ. Другата е в дълбините на Егейско море: нейната мисия е унищожаването на Крим. А третата плава из Индийския океан: след като прелетят Пакистан, ракетите ѝ трябва да унищожат Киев и да отрежат Централна Азия от СССР. Върховното командване смята, че именно тя има най-голям шанс да изпълни поставените ѝ задачи. В свръхсекретното изказване на министъра на от branата се подчертава, че с една подводница в Тихия океан която и да е точка в Съветския съюз става достъпна. Това е нашият отговор на техните СС-20.“

Поглеждам часовника си и се надигам. Време е да видя какво става в лазарета. Но преди това минавам покрай офицерските стаи — от Веселата улица до Булеварда на Военноморското, — виждам през отворената врата, че капитанът стои пред бюрото си.

— Не преча ли, капитане?

— Ни най-малко.

— Видяхте ли статията в бордовия вестник?

— Да, видях я! Това са глупости! Чудя се откъде ли вестниците вземат тези дивотии! Как пък не — министърът да съобщи на някакъв журналист маршрутите на нашите подводници? И на всичкото отгоре „свръхсекретно“! Чак да се просълзим! Не само че маршрутите на АРПЛ са секретни, но те остават в абсолютна тайна, докато подводницата не бъде извадена от състава на флота.

Гледам го с широко отворени очи:

— Искате да кажете, че първият маршрут на „Редутабл“ преди 14 години още се държи в тайна?

— Разбира се.

— Защо?

— Да предположим, че през януари 1972 г. неприятелската подводница е засякла и разшифровала акустичната характеристика на „Редутабл“. Ако днес ние обявим маршрута през този първи рейс, същият неприятел може без всякакви трудности да идентифицира подводницата, защото освен данни за акустичната характеристика притежава вече и координатите на първата си среща с нея...

* * *

Усещам се, че говоря много за Льогийу и твърде малко за Морван, колкото и да е добър като фелдшер. Вината е в изключителната му мълчаливост. Но ако Морван съвсем не стига далече в словесното общуване със себеподобните си, това не значи, че не създава чудесна връзка с тях.

Погледът му е топъл, усмивката слънчева, той умеет да изслушва търпеливо и се смее от все сърце. Затова мълчанието му не се възприема от другарите му по стая като израз на необщителност, а като особеност, която буди смях и умилява.

Морван се отнася много внимателно с пациентите и още по-мило, дори майчински, с болните, при това не като Льогийу — властно и с превъзходство, — а с почти женска нежност, учудваща за този брадат и космат здравеняк.

Морван много съвестно си гледа службата, но извън нея не прави нищо. Не чете, не играе карти, не гледа филми, не се включва в групичките в бюфета, където се разказват разни истории. Той спи. Не го ли видите в лазарета или на масата в бюфета, значи е в койката си, и то никога с книга, списание, комикс или със слушалка на ухото. Спи като заклан и хърка, свил ръце. Че хърка, хърка. „Това е неговият начин за изразяване!“ — казва Лъгийу.

Лъгийу и Морван се разбират прекрасно. Причината е проста. За всяко нещо Морван отстъпва мързеливо на Лъгийу. От своя страна Лъгийу се въздържа да говори против свещениците, католическото училище и департамента Кот дю Нор, откъдето е родом Морван. Похвална сдържаност, като се има предвид колко краен е Лъгийу в схващанията си.

Сигурно се питате умен ли е Морван. Моят отговор ще ви учуди. Да, умен е. Дори е изтънчен. Често съм зървал в големите му черни очи лукаво снизходително пламъче, когато Лъгийу започне прекалено да важничи.

И ако това пламъче не преминава и в хаплива реплика, то е, защото Морван е прекалено добродушен и отпуснат, за да премине от мисъл към членоразделна реч. Не бих искал да останете с впечатлението, че смяtam Морван за нищо и не разговарям с него. Точно обратното. Не минава ден, без да си поприказваме. И въпреки това е трудно да възпроизведа нашите разговори заради едносричните му отговори.

Днес следобед Морван е в лазарета, а Лъгийу сигурно е отворил лавката.

— Е, Морван — закачам го аз, — друго си е на собствената койка, след като Ломбар оздравя, нали?

— Ъхъ, докторе.

— Имате ли добри новини от дома си?

Нямаше да се осмеля да му задам подобен въпрос, ако от Лъгийу не знаех, че получава редовно фамилиграми.

— Ъхъ, докторе.

— А настроението как е?

— Ъхъ, докторе.

Три различни въпроса — за койката, за дома и за настроението — и трите пъти един и същ отговор: „Ъхъ!“ Толкоз. Няма да го питам

как върви службата. Зная го. Може би и по-добре от него.

За щастие, след като е затворил лавката, се появява Лъгийу, натоварен с куп листа, и бърза да ни предаде новите ключи от коридора, но не забравя и да ни осведоми кой какво е купил, кой какво е казал — по-специално за пека. Нашият пек пече сладкиши през ден, а пекът на синия екипаж всеки ден! Вече бях чувал тези обвинения:

— Няма да ми повярвате, докторе, но има момчета, които са ходили да се оплакват на помощник-капитана по този повод — пали се Лъгийу.

— А той какво им е отговорил?

— Каквото трябва! Казал им е: „Вие сте разглезени! Малко ли е през ден да ядете сладкиши? Знаете ли колко французи имат тази привилегия?“ С една дума, отрязал ги! Знаете го как умее.

Зная. По-точно, разпознавам стила му. Но когато вечерта преразказвам на Пикар думите на Лъгийу, той разперва изумен ръце. Никой не му се е оплаквал от пека и той никога не е казвал подобно нещо...

Зная отлично, че историите на Лъгийу са достоверни, и съм сигурен, че нищо не е измислил, той само е повторил. В края на краищата той осъждва разглезените — не пека.

— Как се разбирате с пека, Лъгийу?

— Много добре, докторе — усмихва се леко той. — За мен има винаги прясна франзелка нощем, когато поискам. Има си обеща на ухото от мен.

Или по-скоро от мен. В този момент влиза стюардът Лъорузик, който почти влачи за яката своя помощник Лангоне — моряк със свръхсрочен договор, бретонец като него.

— Извинявайте, докторе — започва Лъорузик, — но ако го оставя, никога няма да дойде сам. Нещо не му е добре, но чака да мине от само себе си.

— Добре сте направили, Лъорузик, сега ще го погледна.

— И какво сега, младок, татенцето да те води на доктор, така ли — почва Лъгийу, щом стюардът си тръгва.

— Нищо ми няма — навежда глава Лангоне и гледа навъсено. — Само малко ме боли коремът. Не през цялото време и дори не всеки ден.

Той е сламенорус, със светлокашки очи и трапчинка на брадичката, а вирнатият му нос е целият в лунички. Като го гледам, не мога да му дам повече от 20 години. Доскоро е живял при майка си, сигурно е роден на село. Докато се съблича, наблюдавам движенията му: те са бавни и несръчни, като че ли трябва да си помисли, за да се сети как да свали фланелката си.

Опитвам се да го разговоря, за да се отпусне, понеже е и стеснителен, и разтревожен.

— Значи помагате на Льорузик в бюфета?

— Да, докторе, обслужвам старшините, но работя и в пералнята.

— А, вие ли ни перете? Май сте много зает, без неделата.

— Да, но в неделя сервирам в бюфета. А през седмицата машините се въртят по двайсет и четири часа на денонощие, и сушилнята също. Със сушилнята трябва много да внимавам, защото се разваля, ако я претоваря.

— В пералнята ли ви носят прането?

— Не, аз минавам по стаите и го събирам.

— И никога ли не го обърквате, когато го връщате изпрано?

— Не, докторе, няма начин — дрехите и саковете са надписани.

Лангоне произнася „*drei*“, като смотолевя „х-то“.

— Никога ли не става грешка?

— Никога. Щото знам как. Момчетата оставят на койките мръсните *drei* и аз ги тъпча всичките в един и същ сак. След това пера отделно всеки сак, всяка каюта. Изпраните *drei* връщам отново в сакадока.

— Моля?

— В сакадока! Сакът, който отговаря на стаята.

— Сак *ad hoc*, докторе — пояснява Льогийу.

— Ясно! И после?

— Отнасям сака в съответната стая и момчетата сами си разпределят дрехите.

— А какво предпочитате, Лангоне, работата в пералнята или сервирането?

— О, сервирането, докторе. И сравнение не може да става! В пералнята ми е толкова самотно, а в бюфета се виждам с хора. Да си стюард е много приятно, особено при офицерите. Вече три пъти ми се случва да сервирам на офицерите.

— Я виж, значи е по-приятно да обслужваш офицерите, отколкото старшините? Защо?

— Ами защото — изчервява се той — старшините хич не си поплюват да ми подвикват: „Лангоне, туткаш се! Влачиш си краката! Размърдай се малко, младок!“ и т.н. А офицерите нищо не казват, дори и да се забавя със сервирането.

— Старшините те пришпорват за твоето добро, момче — казва Льогийу. — Ако отидеш в училището в Рошфор, докато станеш стюард, много има още да чуеш! Отсега трябва да свикваш със занаята.

Лангоне не обелва дума. Той и сам е убеден в педагогическата ефикасност на навикването.

— А сега ми разкажете какво ви е?

— Ами малко не ми е добре.

— Какво по-точно?

— Нямам апетит.

— Гади ли ви се?

— Как да ми се гади? — повтаря въпроса ми той и ме гледа простодушно.

— Искам да кажа, повръща ли ви се?

— А, да!

— А по голяма нужда?

— Изобщо не ходя.

— Да видим езика!

Езикът му е обложен, но видът му не е лош. Естествено е малко блед, но не повече от останалите.

— Боли ли ви отстрани, когато се навеждате?

— Не. А, да, един път ме заболя, онъ ден, докато въртях педалите.

— Добре, не правете нищо повече до второ нареждане.

Поставям Лангоне в decubitus dorsal, както пише в учебниците, т.е. карам го да легне по гръб. На какъв жаргон разговаряме! Вместо език с налепи казваме обложен език. Анорексия означава липса на апетит, а вместо главоболие казваме цефалея. Колко модерен е Молиер!

Включвам електрическия барабан за изваряване на инструментите и го обхващам с дланите си, за да ги стопля. Лангоне се

притеснява от голотата си и държи големите си лапи отпред.

— Остави пишлето си на мира — казва Лъгийу, — никъде няма да ти избяга.

Лангоне се изчервява и отпуска ръце покрай бедрата. Започвам да опипвам корема отляво и малко по малко отивам към дясната страна.

— Ще ми кажете, когато ви заболи!

— Добре, докторе.

Коремът е мек, едва-едва усещам леко стягане, когато притискам дясната слабинна кухина.

— Усещате ли нещо тук?

— Не — отговаря той.

Но май не е много сигурен. Търпеливо започвам отново опипването на корема и когато стигам до дясната страна, на същото място, дебна израза на лицето му. Никаква гримаса.

— Тук?

— Малко.

Отново не изглежда много сигурен. Поставям го да легне на лявата страна, така слабинната вдълбнатина се открива по-добре. Притискам я втори път и пак усещам слабо напрежение, както преди. Отново едва-едва. И когато притискам, макар и много внимателно, то ми се изпълзва.

— Усещали ли сте вече болка на това място?

— Не знам. А, да! Сега си спомням!

— По-силно или по-слабо, отколкото сега?

— Като че ли по-силно.

— Отдавна ли беше?

— Не си спомням, докторе!

— Преди рейса ли беше? Един месец преди това? Или два?

— Като че ли два.

— Ходихте ли на лекар?

— Не, докторе, за такова нещо?!

Обратното би ме учудило. На лекар се ходи, когато човек е „болен“. Значи, когато изгаря от температура. Но така, когато „малко не му е добре“ — в никакъв случай!

— Тресе ли ви?

— Не, докторе.

— Лъгийу, термометъра!

Докато Лъгийу се занимава с термометъра, измервам пулса му. Той е нормален, равен и силен. Лъгийу ми подава термометъра: 37,5°. Лангоне гледа стреснато, но не защото нещо го боли, а защото е уплашен. И започва да се притеснява още повече, когато казвам на Лъгийу да му вземе кръв. Страхувам се да не му прилоши при вида на собствената му кръв в спринцовката и заставам зад него, като леко обръщам главата му малко наляво, докато Лъгийу стяга дясната му ръка.

— Ще усетите само едно боцване и нищо повече, Лангоне.

Но вместо едно усеща три, защото Лъгийу не успява да намери веднага тънката вена. Вероятно ръката ми върху бузата на Лангоне му вдъхва увереност, защото той не реагира.

Лъгийу отнася епруветката и аз прислушвам внимателно дробовете на Лангоне, без да намеря нещо обезпокояващо. Задавам му няколко незначителни въпроса, за да го успокоя.

— Пушите ли?

— Не, докторе.

— А пиете ли?

— Както всички.

Добре, но колко пият тези „всички“? Каква е дневната доза отрова, която един бретонец на неговата възраст приема за нормална?

Лангоне ме гледа, събира кураж и пита тревожно:

— Опасно ли е, докторе?

— Засега все още не. Но може и да стане. Имали ли сте досега камъни в бъбреците?

— Как така камъни? — поглежда ме Лангоне с широко отворените си светлокафяви очи.

— Никога ли не си пикал пясък? — не се стърпява Лъгийу.

— Не знам! — стреснато отговаря Лангоне.

— Ако ти се беше случвало, щеше да знаеш — засмива се Лъгийу.

Колкото и странно да е, но този смях успокоява Лангоне и той най-после се усмихва. Има детска усмивка, трапчинката на брадичката му става още по-дълбока.

— Лангоне, ще идвate сутрин и вечер в лазарета, за да ви меря температурата — казвам аз.

— И ако забравиш, аз няма да забравял — произнася Лъгийу с донякъде заплашителен тон.

— Няма, няма да забравя — отговаря Лангоне, който вече се чувства виновен.

— В твой интерес е! — казва Лъгийу.

— Хайде, можете вече да се обличате — усмихвам му се аз и го тупвам приятелски по рамото.

Толкова е млад. Откакто „малко не му е добре“, сигурно тъгувава за своите. И въпреки всичко ние ще се погрижим по-добре за него. На село никой не ходи при доктора само защото леко го наболява коремът и има температура. А и температурата там рядко се мери. Хората на село се страхуват от термометъра, ако въобще имат такова нещо в къщи. Да си премериш температурата, означава да признаеш, че си болен. Кой знае дали така няма да докараш сам болестта?

Когато Лангоне си тръгва, усещам, гледайки как Лъгийу се върти из лазарета, че гори от желание да ми зададе въпроси, на които аз горя от желание да не отговоря.

Започва коварно:

— Какво да правя с кръвта, докторе?

— Пребройте кръвните телца!

— Белите кръвни телца ли ви интересуват?

— Естествено.

Замълчава за малко, след това казва:

— Температурата е много дискретна, докторе.

За разлика от него самия. И както винаги в подобни случаи, тонът му е изпълнен с уважение и от устата му не излиза „докторе“.

— Ако температурата се вдигне — казвам аз с леко раздразнение, — ще вземем втори път кръв и пак ще преброим кръвните телца. Сравнението може да ни е полезно.

Отново кратко мълчание и Лъгийу продължава:

— Какво мислите, че може да е, докторе?

— Цял куп болести — отговарям рязко.

Но веднага съжалявам, че се сопвам с един толкова усърден помощник, и добавям:

— Локалните признания са недостатъчни, температурата не е като при треска, общите признания не са достатъчно откроени. Може да е

какво ли не. Например плевробелодробно възпаление, начало на хепатит, камък в бъбреците, гастроентерит...

— Или хроничен апандисит? — заявява Лъгийу.

Ни най-малко не съм му благодарен, че произнася тази диагноза, и остро възразявам:

— Хроничен апандисит не съществува, Лъгийу. И откъде накъде следва, че болката, от която Лангоне се е оплаквал преди месец, е било криза от апандисит, преминала от само себе си, а не стомашно неразположение например.

* * *

На следобедния чай не откривам в каюткомпанията капитана, с когото исках да споделя опасенията си относно Лангоне. Но виждам двамата курсанти, които са се разположили удобно в кожените кресла и разговарят за книгата на генерал Копел. Не съм я чел и внимателно се заслушвам.

— Не можеш да не признаеш, че човекът струва — казва Вердьоле. — Да си жертва блестяща кариера, да си даде оставката на 48 години, когато е станал заместник-началник щаб на Военновъздушните сили, с единствената цел да публикува книга, която е в разрез с официалното становище! Това свидетелства за голяма смелост и е постыпка, достойна за уважение, още повече че се среща толкова рядко.

— Съгласен съм — отвръща му Верду. — Много малко генерали и адмирали се отказват от звездите си, за да защитят идеите си.

— Сещам се за поне още един — намесвам се аз. — Генерал Дъла Болардиер, който навремето се обяви против прилагането на изтезания в Алжир.

— Така е! — съгласява се Вердьоле. — Този достоен човек заслужава уважение! Но да се върнем на Копел.

— Наистина ми е симпатичен, но прогнозите му са налудничави — казва Верду.

— Какви прогнози? — питам аз.

— Питай Вердьоле, той ще ти каже. Той си пада по поетически бълнувания.

— Копел изхожда от предположението, че СССР — започва Вердьоле — ще предизвика голям военен конфликт в Европа и ще се нахвърли върху Германия.

— Защо?

— Как защо? — учудва се Вердьоле.

— Защо е необходимо това на СССР? Той и без това е огромна империя. Защо ще залага всичко на карта, за да увеличава територията си?

— Копел смята — продължава Вердьоле, — че комунистическият свят е разклатен. Предсказва, че един ден неговата младеж ще го разтърси още по-силно. Тогава съветската власт ще стане опасна. Цитирам: „Всеки силен звяр, ранен в сърцето, става опасен.“

— Да, но сравнението не е доказателство! — възразява Верду. — С изключение на дисидентите, които съставляват незначителна част, голямата част от населението подкрепя съветския режим, макар и само заради това, че не познава друг. А освен това ще отбележа, че през 1941 г. Германия беше сигурна, че този режим ще рухне само след няколко седмици война...

— Не съм много убеден — намесвам се отново аз — нито в близкото, нито в далечното „разклащане“ на съветската власт, а още по-невероятно ми се струва твърдението, че една обречена власт предизвика голям военен конфликт... Но да приемем предпоставките на Копел. В края на краишата кой, ако не един генерал, трябва да предвижда хода на военните действия.

— Вердьоле е отново на твоите услуги — казва Верду. — Хайде, продължавай.

— През нощта на 22 срещу 23 май съветските танкове, подкрепени от авиацията, масирано настъпват в територията на Западна Германия.

— И естествено — прекъсва го Верду — силите на НАТО са изненадани: нито един спътник не ги е предупредил за струпването на танковите дивизии по границата.

— Прогнозата за това нищо не споменава. Продължавам нататък: на 24 май силите на Варшавския договор започват масова газова атака, в резултат на което силите на НАТО понасят огромни загуби и се оттеглят. Главнокомандуващият на НАТО иска разрешение от

президента на САЩ да употреби срещу противника тактическо ядрено оръжие. Президентът на Съединените щати отказва.

— И тук започват бълнуванията — не се стърпява Верду. — Копел изобщо не е историк. В противен случай щеше да знае, че САЩ винаги са реагирали мълниеносно на внезапните атаки. Например в края на XIX в. Америка обявила война на Испания, защото един от нейните броненосци, „Майн“, се взривил при твърде загадъчни обстоятелства в пристанището на Хавана. Торпедирането на „Лузитания“, при което загинали 125 американци, е една от причините за влизането през 1917 г. на Щатите в Първата световна война, а Пърл Харбър предопредели влизането ѝ през 1941 г. във Втората.

— А защо президентът на САЩ да не разреши употребата на тактическо ядрено оръжие срещу противника? — питам аз.

— Според прогнозите на Копел американското обществено мнение ще се възпротиви срещу употребата на ядрено оръжие в Европа.

— Не е вярно! — казва Верду. — Нима американското обществено мнение ще остане безучастно към смъртта на стотици хиляди boys, задушени с газ. Подобна безчувственост би била безprecedентна в историята на САЩ.

— А какво ще стане с Германия? — питам аз.

— Ще бъде завладяна.

— А с Франция?

— И тя — обажда се саркастично Верду, — тъй като и френският президент ще откаже да използва тактическо ядрено оръжие.

— А стратегическите ракети?

— Още по-малко.

— Питам се тогава защо служим? А какво ще стане с Великобритания?

— За това не се казва нито дума в прогнозите... Накратко, за една седмица СССР ще стане господар на континентална Европа.

— И за да сме справедливи към Копел, ще припомня думите му, че неговите прогнози нямат „пророчески“ характер.

— Но това е само стилистическа уговорка — остро възразява Верду. — Нали според Копел сценарият „взема под внимание настоящата военна обстановка“. Всъщност слабостта и

неправдоподобността му се дължат на факта, че не взима предвид конкретното политическо и историческо положение.

— Струва ми се също — казвам аз след кратка пауза, — че хипотезата издава една носталгия, може би несъзнателна, по Втората световна война: война, в която царе бяха танковете и самолетите...

— Да, и аз съм на същото мнение — съгласява се Верду. — Прогнозите на Копел са обърнати към миналото.

— Но Копел е и хуманист — казва Вердюле. — Той ненавижда атомната война.

— А кой я обича? — пита Верду. — За съжаление невъзможно е голям военен конфликт в Европа да не прерасне в атомна война. Копел забравя, че в обкръжението на Рейгън има „ястреби“ като Карлучи или Джонс, които твърдят, че „една атомна война може да се спечели“.

— Възможно е да има такива и в Кремъл — казвам аз.

В този миг влиза пашата и сяда на единствения свободен фотьойл.

— За какво разговаряте, младежи? — пита ни той.

— За книгата на генерал Копел.

— Аха!

Нищо повече от това „Аха“.

— Чаят ви, господин капитан — появява се Вилхелм и носи чашата и каничката.

— Вилхелм, откъде винаги знаете кога точно ще дойда?

— Инстинкт, капитане! — отговаря той.

Настъпва мълчание и се проточва. Капитанът пипа каничката, после я хваща и сипва съвсем малко в чашата си. Но явно още не е доволен от цвета на чая и поставя с нетърпелив жест каничката на мястото ѝ. Не поглежда към никого от нас тримата.

— Капитане — нарушава тишината Верду, — съгласен ли сте с тезите на генерал Копел?

— С коя по-точно? Има много.

— Със сценария на съветската атака срещу Западна Европа.

— Сега вече май чаят е готов — казва капитанът.

Той хваща отново каничката и си сипва съвсем бавно. И въпреки че върши това много внимателно, през цедката (защото той не употребява пликчета) се плъзва едно листенце и пада в чашата. Той го хваща с малката си лъжичка и внимателно го поставя в чинийката.

След това счупва бучка захар на две и пуска едната половинка в чашата си, като разбърква бавно, без да докосва захарта.

— Лошото при подобни прогнози е, че всички искат да докажат нещо. А то е твърде невероятно, защото се основава на неопределени и непредсказуеми данни. В най-добрия случай поредица от предположения.

След като казва това, той поднася чашата към брадата си, вдъхва аромата ѝ и едва тогава докосва ръба с долната си устна. Но аз, както и двамата курсанти знаем, че няма да отпие, ако чаят е още горещ. Страхува се да не опари чувствителния си език. И наистина оставя чашата. Дори Верду не би се осмелил да смути този бавен и свещен ритуал. Впрочем двамата курсанти застъпват на вахта и набързо си тръгват.

Вилхелм ми донася втора каничка чай и я поставя на ниската стъклена масичка пред мен. Пием безмълвно.

— Док — казва след малко капитанът, — изглеждате ми угрожен.

— Вярно е, капитане. Страхувам се, че едно от момчетата може да направи криза от апандисит.

— Кой?

— Лангоне.

— А, перачът ли? — питат капитанът.

И се усмихва.

— Как? Познавате ли го, капитане?

— Разбира се, и знам защо не работи в неделя...

Сините му очи ме гледат лукаво над чашата.

— Естествено — продължава той — не сте особено очарован от перспективата да го оперирате?

— Да ви призная, така е. Разбира се, вече съм оперирал апандисит десетина пъти. В едно хирургическо отделение по време на стаж в Шербургската болница.

— Добре ли се справихте?

— Твърде.

— Какво значи това „твърде“?

— Случайте бяха най-обикновени, без усложнения. А когато е без усложнения, операцията от апандисит не е проблем.

— Да предположим, че при Лангоне симптомите се изяснят и че вие сте стопроцентово сигурен в диагнозата.

— За съжаление, капитане, можем да бъдем стопроцентово сигурни само когато отворим корема.

— По дяволите!

— Но дори и осемдесет процента да съм сигурен, пак оперирам. Защото иначе рискувам перитонит.

— А при перитонит трябва да качим болния на хеликоптер — казва капитанът. — С други думи, край на скритостта.

— Това вече се е случвало, струва ми се.

— Два пъти. Първият заради криза от апандисит, и то на бордовия лекар, а вторият поради перитонит на един от офицерите.

— Аз не бих рискувал перитонит. Ще оперирам, ако диагнозата се потвърди.

Мълчание, после пашата питат.

— Страх ли ви е, док?

— Малко. Едно е да оперираш в хирургическо отделение с компетентни помощници наоколо, с всичките удобства на една голяма болница и съвсем друго на подводница, без съветник, който да се притече, ако операцията се усложни. С една дума, ще се чувствам малко сам. Но не се беспокойте, капитане. Страхът е преди операцията. Започна ли, минава.

— Не се беспокоя. Ще гледам корабът да е стабилен. Ще задържим в удобна дълбочина.

— Благодаря ви, капитане. Всъщност повече ме беспокои не самата операция, а условията. Имам анестезиолог: Лъгийу. Имам и фелдшер да ми подава инструментите — Морван. Но нямам човек да държи щипците.

— Говорете за това с помощник-капитана — отговаря ми пашата и става.

И с приятелска усмивка, която му връщам, той излиза. Но не съм убеден, че разбра до каква степен щипците ми създават затруднения. Необходимо е да има отлично съгласуване между хирурга и помощника му, който държи разреза отворен с щипците. Помощникът трябва да разтваря или да отпуска, когато е необходимо. А това не може да се импровизира. Влизам в стаята си, затварям вратата и се хвърлям на койката. Думата „койка“ е очарователна. Много ми харесва.

От женски род е. И колко жалко, че върху нея човек се чувства така самотен. Колко далечни ми изглеждат сега мечтите ми за блажена почивка.

Изведнъж си спомням един разговор от преди два дни с мичман Кергъонек — „Президента“, както го наричат офицерите, или „Прези“ — екипажът. Той отговаря за поддържането на шахтите в ракетния отсек и когато го попитах дали веднага ще разбере, ако има повреда, той се усмихна и замълча, преди да ми отговори.

Наближава четиридесетте — „старец“ за екипажа. Гледа изпитателно зад телените си очила и създава впечатление на изключително сериозен и солиден човек.

— Нали затова контролираме — ми каза той.

— Но да предположим, че има някаква голяма повреда. Не знам каква точно, да речем...

— Изпускане на въздух от някой клапан?

— Да, например. Предполагам, че е нещо сериозно.

— Доста — казва Президента флегматично. — Без въздух не можем да изстреляваме ракетите. А за какво е тогава АРПЛ?

— И можете ли да го поправите?

Той ме погледна и натърти:

— Трябва да се поправи! Винаги сме се справяли...

След това добави усмихнат:

— Няма как да звъннеш на приятелчето и да го питаш какво да правиш.

Излегнат на койката, се стряскам от тази мисъл. Аз също няма да мога да се обадя по телефона. Аз също, ако се случи най-лошото, ще трябва да ремонтирам Лангоне сам с подръчните средства на борда.

[1] Честно, честна игра (англ.) — Б.пр. ↑

ОСМА ГЛАВА

Три дни по-късно рано сутринта Лъгийу ме чака пред вратата на лазарета. Щом ме вижда, тръгва към мен и ми казва тихично:

— Лангоне е тук, докторе. Има $38,5^{\circ}$ и симптомите май вече са ясни: пълна непроходимост на червата и газове.

— Лъорузик ли го доведе?

— А, не! Този път дойде сам. Съвсем си е гълтнало езика момчето.

Намръщвам се. Но в изолационното влизам с най- успокояващата си усмивка. Лангоне лежи на операционната маса, лицето му е издължено от уплаха и гледа тревожно.

— Е, Лангоне — обръщам се аз към него, — идвате пак да ви поглезим, така ли?

Вземам ръката му и меря пулса, като продължавам да се усмихвам: 95. Слава бого, пулсът съответства на температурата. Ако не беше така, щях да се опасявам от най-лошото.

Опипвам корема, като поставям Лангоне по гръб, след това на лявата страна. Този път признанияте са налице: когато притискам дясната слабинна кухина, усещам под пръстите си стягане и лицето на Лангоне се сгърчва от болка. А при опипване отляво Лангоне реагира на натиска.

— Ръкавица, Лъгийу!

Казвам на Лангоне да се отпусне, което очевидно не е много лесно, както е скован от страх, и правя преглед през правото черво. Откривам непостоянна болка високо вдясно.

Завивам Лангоне с чаршафа и отново му се усмихвам.

— Още малко ще ви задържим. Но бъдете спокоен, няма да боли. Яли ли сте?

— Не.

— Гладен ли сте?

— Никак, докторе — опитва се да се усмихне той. — По-скоро обратното.

И прави красноречив жест.

— Ако ви се доповръща, повикайте Лъгийу.

Връщам се в лазарета и правя знак на Лъгийу да затвори вратата.

— Снимка на корема. Снимка на белите дробове. Анализ на урината и кръвна картина за левкоцити.

— Ще оперирате ли, докторе?

— Да.

Едва произнасям тази дума и гърлото ми изсъхва. Не зная дали моята вътрешна уплаха се е предала и на Лъгийу, но и той изглежда объркан.

— Извинете, че ви задавам този въпрос, докторе, но защо не опитате първо с антибиотици?

— Не. Такава глупост не трябва да допускаме. Отначало има подобрение, но през това време инфекцията се разпространява тихомълком. А когато температурата и смущенията отново се появят, перитонитът не ни мърда.

Изричам думата и се стряскам от нея. При перитонит трябва да се действа мигновено. А нямам оборудване. В най-лошия случай изходът е фатален. В по-добрния — болният ще замине с хеликоптер, но това ще бъде катастрофално за рейса: свършено е с тайната.

Опомням се и виждам, че сме само двамата с Лъгийу в лазарета.

— Къде е Морван?

— Спи, докторе — казва поусмихнат Лъгийу.

Поглеждам часовника си:

— Събудете го!

Лъгийу изглежда учуден от тона ми, но не казва нищо. Не мога да не призная, че винаги усеща психологическия момент, когато е по-добре да замълчи.

И аз май трябваше да си замълча и да не си го изкарвам на Морван. В момента няма никаква спешна работа в лазарета, дори не се нуждаем от почистване. Всичко блести от чистота като във flamandski дом. И няма никакво значение дали Морван ще поспи още пет минути. Е, да, дисциплината. Но какъв абсурд е формалната дисциплина! Когато заповедта е безсмислена, води до безредие!

— Във всеки случай — казвам аз — той ще трябва да ви помогне и тази нощ ще спи на мястото на Лангоне.

— Нали знаете, докторе, че за Морван всички койки са еднакви.

Макар че резкият тон го е засегнал, както би засегнал и Морван (нали Лъгийу е старши фелдшер и отговорник за лазарета!), той не ми се сърди. Твърде е деликатен и може да ме разбере. И ми помага да се върна към по-спокойния тон. Усмихвам му се леко и той на мен, после излизам. Лъгийу има недостатъци, които се стремя да ограничавам, но и ценни качества. При това качествата са повече от недостатъците. На път към помощник-капитана си казвам, че ако понякога Лъгийу ме дразни, то е, защото самият аз не съм съвършен...

Капитан Пикар е истински живак, той е като духа на бащата на Хамлет: явява се там, където най-малко го очакват, и като че ли се движи под земята със скоростта на земен трус. Прекосявам цялата подводница, минавам през всички отсеки и навсякъде ми отговарят: „Ей сега мина.“ Стигам чак до машинния отсек, едва ли не надничам под валолинията — няма го. Извървявам обратно сто и трийсетте метра на подводницата до отсека с торпедата и въпреки че отново отвсякъде чувам „ей сега мина“, не откривам и най-малка следа. След упорито търсене прекратявам гонитбата и се връщам в каюткомпанията, където помощник-капитанът изведенъж се материализира, разположен в един фотьойл, вперил в мен иззад чашата с кафе черните си блестящи очи.

— Търсехте ли ме, докторе?

И се засмива със своя силен, отривист, а може би и малко сатанински смях.

— Нима вече знаете?

— Как да не знам? Разпитвате навсякъде за мен! И толкова усърдно ме търсихте, че минахте на две крачки от мен, без да ме видите! Е, вярно, не съм много едър...

И пак се смее.

— И вие ме оставихте да отмина, без да се обадите! Е, това ако не е проклетия.

— Е, нали вече знаете — казва той, — на подводницата никой не се губи: добре е упътнена...

Това е класическата шега на подводничарите и въпреки това ми доставя огромно удоволствие. Знам, знам. Сент-Енян ми каза вчера, че аз не съм морски, а служител на Военноморското министерство. С една дума, доктор. Въпреки това се чувствам част от подводничарското

братство и на всяка цена ще избягна перитонита. Мисля преди всичко за болния. Но ако не допусна перитонит, ще бъда доволен и за подводницата: пресвятата скритост няма да бъде нарушена по моя вина.

— Исках да поговорим за Лангоне, капитане — обръщам се аз към Пикар.

— Когото ще оперирате утре...

— Но откъде знаете, че ще оперирам утре? — зяпвам аз. — Едва преди десет минути го реших.

— Нали вече знаете, че и верните, и неверните новини се движат със светковична скорост на борда.

— И как приемат хората новината за операцията?

— Сериозно. Разходете се малко и сам ще се убедите. Много е вълнуваща моряшката солидарност. А също и доверието, което имат във вас.

Прегльщам и не казвам нищо. Помощник-капитанът е втренчил в мен черните си очички.

— А вие, док, се притеснявате, че няма кой да ви държи щипците, нали?

— Точно така.

— Не си бълскайте повече главата. Идвам.

— Вие?

Отново се засмива. Не ще описвам отново смеха му. Предполагам, че вече имате представа за това насмешливо цвилене, което секва отведенъж.

Пикар продължава:

— Безспорно вие знаете, че на малките подводници помощник-капитанът е доктор, а негови помощници са фелдшерът и една книжка, която ние наричаме „книжния лекар“, в която пише какво трябва да се прави в такива и такива случаи. Изпълнявал съм тази длъжност и имам диплом за помощник-хирург. Умея да си мия ръцете. Умея да си обличам престилката, без да ги изцапам. Мога да понасям стерилната маска на лицето. Или, както ѝ викате, „лигавчето“...

— Знаете ли да държите щипците?

— Да. Но ще трябва да ми казвате кога да разтягам, да повдигам, да отпускам...

С една дума, всичко. Но все пак чувствам безкрайно облекчение, че той ще ми бъде помощник, макар и немного опитен. Мисля си така с наведен надолу поглед и едва чувам помощник-капитана, когато се извинява, че го викат. Миг след това вдигам очи и като че се учудвам от празния му фотьойл. Но няма никак да се изненадам, ако, след като произнеса няколко магически заклинания, изникне от земята като Мефистофел.

Връщам се в стаята си, затварям се и препочитам описанията на операциите, които вече четох предната вечер. Невероятен е броят на положенията, които може да заема апендиксът. Всички случаи са тук, черно на бяло. Всичко е предвидено. Всички усложнения са описани. Хирургът, който е написал това, е имал огромен опит. Завиждам му. Сега си давам сметка колко незначителен е моят собствен — някакви си десет операции в актива ми.

Жакие ме вика за втората смяна на обяд. Нито капитанът, нито помощник-капитанът са на масата. Събрали са се все мълчаливци: Алкие, Бекер, Мирмон, Форже, Сент-Енян. Вердьоле се опитва да оживи разговора, но не намира отклик и мълкva. Този път и аз не съм разговорлив, а Вердьоле не се и опитва да ме извади от мълчанието. Дори не си спомням какво съм ял.

Връщам се в лазарета и Льогийу ми представя резултатите от изследванията. Белите дробове са чисти. Няма захар в урината. Броят на левкоцитите остава добър: 11000, макар и леко увеличен в сравнение с първата проба.

Отиваме с Льогийу в изолационното. Отново преглеждам Лангоне. Не, чудо не е станало: налице са всички симптоми на остра криза. И забелязвам една особеност, която в никакъв случай няма да улесни операцията. Лангоне е тъпстичък като бебе. Особено около корема. И което е още по-лошо, под мастния слой има здрава мускулна стена. Няма да е много лесно да стигна до перитонеума.

— Докторе, може ли да отворя лавката? — питам Льогийу.

— Да, разбира се. Когато се върнете, ще проверим сметките. Ще оперирам утре в шестнайсет часа. Колко време ни е необходимо според вас, за да превърнем лазарета в операционна, да пригответим инструментите, да сме със стерилно облекло...

— Правили сме репетиция с вашия предшественик и излезе един час и половина.

— Да речем, два часа.

— Колко продължителна упойка ви трябва, докторе?

— Чакайте да помисля! Такава операция в болница отнема един час, ако няма усложнения. Да, но тук не е болница. Нашият лазарет е голям за мащаба на подводницата, но в сравнение с нормална операционна е съвсем малък. Около болния ще сме четирима: вие, аз, Морван и помощник-капитанът. Доста народ. Знаете навсярно, че Пикар ще държи щипците? Ще трябва всичко да му казваме. Така че смятайте два часа за упойката.

— Добре, докторе. А кога да съобщя на Лангоне за операцията?

— Тази вечер в десет, когато приспивателното започне да действа. Много ли е уплашен?

— И да, и не. Изглежда по-скоро доволен, че се грижим за него, и взема изследванията за лечение.

Морван не обелва дума. Той стърчи с една глава над двама ни, огромните му лапи висят на дългите ръце. Толкова е черен и космат, че през широко разтворената яка на ризата се вижда как космите на гърдите му се сливат с брадата. Сигурно ни е слушал, но изглежда на хиляда мили далеч мислено от нас. Може би сега, когато мъкнахме, си мечтае за своите бретонски полета — толкова едър, че напомня потъмнял от вълните огромен менир^[1]. Направих веднъж това сравнение пред Льогийу, но той не го хареса: „Не, докторе, те там, в Кот дьо Нор, май нямат менири. Менирите са при нас, в Морbihan.“

Льогийу тръгва към лавката и аз се опитвам да завържа разговор с Морван просто за да му покажа, че забелязвам неговото съществуване.

— Преброихте ли левкоцитите, Морван?

Идиотски въпрос: аз го знам и той знае, че аз знам.

— Ъхъ, докторе!

— Много пипкава работа е тук, само с пипетка и хематометър.

— Ъхъ, докторе.

— Кой знае, някой ден може да ни отпуснат автоматичен брояч.

— Ъхъ, докторе.

— Тогава ще става много по-бързо.

Изтощен от разговора, мъквам и аз. Няма нищо по-заразително от мълчанието. Попълвам съвестно книжата си, прав пред операционната маса. Предполагам, че външно нищо не ми личи. И

наистина гласът ми е нормален, ръцете ми не треперят, с нищо не издавам вълнението си. Но спокойствието ми е като на студент пред изпит. А то си е и така. С тази разлика, че е по-сериозно, защото става дума за човешки живот. „Като хирург можеш всичко да правиш, само не и да умориш болния“ — ми беше казал главният лекар на Шербургската клиника.

След като приключвам, се сещам, че кремът ми за бръснене е на свършване. Пред лавката има опашка, но вместо веселото оживление, което обикновено цари в този кът на подводницата — нали тук се разказват най-новите шеги и клюките от коридора, — атмосферата е особена, цари напрегнато мълчание, сред което сегиз-тогиз приглушено се обажда някой. Когато се появявам, мълчанието става още по-тягостно и хората са необичайно внимателни с мен.

— Докторе, ако бързате, минете пред мен...

— Не, не, мога да почакам, благодаря. Нямам бърза работа.

Роклор, Бишон и другите веселящи и постоянни клиенти са тук, но и те са напрегнати като останалите — още повече когато се появява Льорузик.

Льорузик е стюардът в бюфета и в това си качество ръководи и обучава строго, но бащински морячетата, които сервират. Той именно, драга читателко, доведе преди три дни *manu militari*^[2] Лангоне. И той е бретонец, много набит, с гърди на орангутан и грубо изсечено лице, толкова червено, че дори и харacterната за подводничарите бледност не може да го обезцвети. И на тази муцуна — чифт невероятно меки, сини като незабравки очи.

— Господин докторе — обръща се той към мен (от „старите“ е и затова се обръща уставно), — извинете, мога ли да ви задам няколко въпросчета?

— За Лангоне ли? Кажете.

Имам чувството, че ушите на цялата опашка щръкват, а очите блъсват и през рамо се насочват крадешком към мен. Само гласът на Льогийу се чува иззад гишето: „Следващият, моля“, защото следващият е толкова заинтересуван от разговора, че забравя за какво е дошъл.

— Апандисит ли има Лангоне, господин докторе?

— Да.

— Разправят, че ще го оперирате.

— Да, утре следобед.

— Извинявайте, ще ви питам още нещо: някои казват, че тази операция била лека. Други пък — че напротив.

— Когато коремът е отворен, няма шега. Но с апандиситите обикновено няма причина за опасения. Освен ако не настъпят усложнения, разбира се.

Лъорузик ме гледа със своите незабравки. Изглежда много объркан.

— А може ли да се появят усложнения при Лангоне? Такова младо момче! И яко!

— Усложненията не зависят от възрастта.

— Чак не е за вярване! — повдига широките си рамене Лъорузик. — Както казваше баща ми: това човекът е нищо работа.

Виж ти какъв песимизъм. Човекът е „нищо работа“, но по отношение на какво? Може би на своите мечти за безсмъртие?

— Не се тревожете! — продължавам аз. — Няма причина с Лангоне да настъпят усложнения. Ако искате, можете да го посетите в лазарета. Но само вие. Или най-много двама души. И не повече от 10 минути. Не му говорете за операцията, още не сме му съобщили.

— Ще ида, разбира се — казва Лъорузик. — Добро момче е Лангоне...

Кимам утвърдително и тупвам леко Лъорузик по рамото. Той си тръгва така развлнуван, че забравя какво беше дошъл да купи.

Това, което Лъорузик каза за Лангоне, се отнася за самия него: услужливостта му е пословична. Мъчи го безсъние и много често става нощем, но вместо да се разхожда по борда, да търси компания или да хапва нещо в бюфета, се е сетил да помага на пека. „Идва му отръки“ — казва за него пекът, скривайки задоволството си зад този хладноват коментар.

Идва редът ми, купувам си крем за бръснене и тъй като чувствам нужда да се раздвижа, обхождам подводницата от единния край до другия. Навсякъде се натъквам на същата напрегната атмосфера, както при лавката. Не липсват приятелски погледи, но поздравите са сдържани, думите оскъдни, а иначе момчетата са така приказливи, винаги готови за шега, дори за приятелска закачка. Днес се задържам по-дълго в ракетния отсек — както вече знаете, най-хубавия, най-осветения и най-кокетния. Познатият ми китарист пак стои облегнат на

унищожителната осемнайсеттонна ракета, но този път не ми каза усмихнат, както обикновено: „Е, докторе, вие май предпочитате колелото пред музиката.“ Роклор ме вижда да въртя педалите, но не се шегува, както обикновено, с мен на своя загладен от съпругата бретонка марсилски диалект: „Пресвета майко, вие съмъквате всяка минута по един грам, докторе. Ако карате така, ще се стопите пред очите ми!“ И свръзката Виньорон, когото срещнах на връщане в Главния команден пункт, не се спря да ми съобщи, както всяка седмица: „Господин докторе, имахте право. Нищо не е станало. Тя ми се отсърди. Получих фамилиграма!“

На път към лазарета срещам помощник-капитана, с когото споделям колко ме трогва тази угрожена атмосфера на борда.

— Вестта, че едно моряче ще бъде оперирано от апандисит в Брест, никога не би предизвикала подобна тревога — казва помощник-капитанът и втренчва в мен живите си очички. — Изглежда, на брега общата на всеки е обсебена от семейството. Не че тук се забравят близките, но другарството се засилва. Човекът е странно животно: обича да обича.

— Особено онези, които са в една подводница с него — казвам аз.

Помощник-капитанът се изсмива отривисто:

— Е, док, на вас ви се иска тази обич да стане всеобща! И на мен също! Но колко време ще трябва да мине дотогава? Още един-два милиона години!

* * *

Сутринта преди операцията Льогийу е в много лошо настроение и споделя с мен опасенията си:

— Забелязахте ли мастния слой на този хубавец! Не знам как ще изглежда, когато чукне петдесетте! Няма по-досадно за анестезиолога от такъв търбух. Дебелите не се упояват по време на операцията, а после заспиват и не можем да ги събудим. Всичко поемат в тъстините, а след това то потъва в кръвта. Защо се смеете, докторе?

— Смея се на това „потъва“. Веднага си личи, че сте флотски фелдшер.

— Гордея се с това — казва Лъгийу.

Братата на изолационното е затворена и ние с Лъгийу сме сами в лазарета, защото Морван спи като пеленаче и похърква в стаята на Лангоне. Откакто е отишъл там, в лавката за един ден продадох 5 кутии тапи за уши. Абсолютен рекорд.

— Знаете ли, Лъгийу — подхваща отново, — и за хирурга тъстините създават затруднения. Като добавите и мускулната стена, едва ще стигам с пръсти до перитонеума. Затова кажете на Морван да се помоли на всевищния да открия лесно апендиекса и да не бъде труден за вадене.

— Да го пита най-вече защо е лепнал на човека такова ненужно нещо, когато го е сътворявал — мърмори Лъгийу. — Побеснявам от мисълта, че милиони хора са измрели заради една недомислици...

Аз мълча. Суеверен съм, няма да придирям на Твореца точно преди операция.

Часът преди началото е непоносим. Краката ми треперят, сърцето ми ще се пръсне, пот се стича по гърба ми. Но когато съм вече с престилка, с лигавчето на устата и ръкавици, паниката ми се изпарява и помен не остава от нея. Знанията и разумът ми се възвръщат. Сега съм спокоен и съсредоточен. Нищо не убягва от погледа ми.

При главата на Лангоне стои Лъгийу. Вдясно от мен Морван ми подава инструментите. От другата страна помощник-капитанът, облечен в стерилна престилка, е готов с хирургическите щипци.

Правя седемсантиметров десен коремен разрез на Мак Бърни, а не петсантиметров, понеже се страхувам, че заради телосложението на моя пациент целите ми пръсти ще хълтнат, докато стигна перитонеума. След това разрязвам големия и малкия двигателен мускул. Стигам до коремната ципа, повдигам я с щипци и се подготвям да разрежа и нея. Трябва да внимавам да не хвана с ципата и някой вътрешен орган.

Готово. Коремът е отворен. Часът на истината настъпи. Мозъкът ми почти автоматично преповтаря правилата за откриване на апендиекса... Намирам го! Слава богу, не е залепен за сляпото черво. Улавям края му с пинцета. Опъвам го, за да освободя началото му, израстващо от сляпото черво. Притискам основата. Овързвам я. После срязвам апендиекса над превръзката. Готово!

Не, още не е готово, не е време да се отпускам. Трябва да се постави всичко това в ред.

— Морван, колко бяха тампоните!

— Осем!

Ужас! Извадил съм само седем! Къде е осмият?

— Отворете малко, капитане.

Оглеждам тревожно. Ето го! Толкова е тънък и се слива, както е напоен с кръв, с тъканта на сляпото черво.

Но това хамелеонско прикритие няма да го отърве. Хващам го с пинцетите. Докато зашивам, Морван още един път проверява дали всички игли, щипци и ножици са налице. Нищо не сме забравили в корема, на нашия пациент. Не бих могъл да твърдя, че когато зарасне, моят външен шев ще може да се мери с естетическите шевове на големите майстори. Но Лангоне не е танцьорка от „Crasy Horse“^[3] или красавица с дълбоко изрязан бански на плажа — едва ли му се случва често на този як селски момък да си показва корема.

В последния миг става нещо, от което ми избива пот по челото. Виждам, че Морван носи шишенце етер в ръката и му изкрешявам:

— Махнете етера! Изключете, изключете!

Той спира със зяпнала уста.

— Изключи електрическия скалпел! — креши Лъгийу.

Той го изключва и аз си отдъхвам. Лангоне не успя да пламне пред ужасените ни погледи.

Морван и Лъгийу го пренасят на койката и го слагат на система. Свалям маската и ръкавиците и поглеждам часовника си.

— Колко време? — ме пита помощник-капитанът, който светкавично се измъква изпод престилката.

— Два часа и десет минути. Не усетих как минаха.

— А аз усетих! — засмива се отривисто помощник-капитанът. —

Не беше много лесно с щипците. Накрая ми изтръпнаха ръцете... Въпреки че ми беше интересно.

— Благодаря ви, капитане!

— Добре ли мина операцията?

— Много добре. Имахме късмет.

Той се усмихва на моето „имахме“ и си тръгва. Не, не си тръгва, изчезва. Винаги ми се струва, че хълтва в някаква дупка.

Целият плувам в пот и въпреки че свършихме относително бързо, се чувствам капнал. Независимо от пессимистичните твърдения на Лъгийу за дебелите пациенти Лангоне бързо заспа и сега се събужда без проблеми. Очите му са широко отворени и той примигва, за да разсее мъглата пред очите си и да види сред нея наведените над него лица. Ето, разпозна ни. Усмихва ни се и трапчинката на брадичката му хлътва. Усмивката му е по детски трогателна и благодарна.

— Момче — казва Лъгийу, — ще има да се хвалиш из твоето село, че апендиксът ти е опериран посред океана на сто метра дълбочина — да не се случва с всеки!

— Не те чува — обажда се Морван.

Цяло изречение от три думи: това е рекорд за Морван. Но ето — първия път, когато се отдава на подобна необуздана словоохотливост, събръква. Лангоне е чул. Защото, когато двайсет и четири часа по-късно идва да го навести Лъорузик, Лангоне повтаря лиричната фраза на Лъгийу, но като своя, без да си спомня произхода ѝ. Лъорузик на свой ред я повтаря в бюфета и тя обикаля целия екипаж, предизвиквайки вълна от радост и умиление към малкия перач, превърнал се в герой на кораба.

— Видяхте ли, док — ми казва капитанът след една седмица, докато пием чай в каюткомпанията. — Подводницата е като стъклена клетка: всичко се вижда, всичко се чува. Освен това е и резонаторна кутия: всичко се усиљва — и доброто, и лошото: мърморенето за храната, сдърпването между пека и готовча, операцията на апендиекса, всичко се разраства до фантастични размери. Тревогата за Лангоне преди операцията беше невероятна. Лавина от човещина. Всеки от тези корави мъжаги се усети баща на Лангоне. И облекчението след това беше неописуемо, Лангоне се превърна в талисман, в галеник, в любим син. А вие, док, се наредихте до архангел Михаил: със скалпел в ръка вместо с копие сразихме дракона апандисит...

— Надявам се — казвам аз през смях, — че статуята ми няма да се сгромоляса преди края на рейса. Добре, че той наближава.

— Аз се надявам, че талисманът на АРПЛ няма да се надуе. Прането е много важна дейност. Кога излиза Лангоне от лазарета?

— Утре сутринта.

— Може ли да се върне на работа?

— Не бива да се пресилва.

— Добре! Ще поговоря с помощник-капитана как да направим, че да има по-малко натоварване.

— А на мен кой ще ми помогне да се възстановя? — засмивам се аз.

Той също се засмива.

— Вие ще си помогнете сам. Умеете много добре! А и така добре обуздавате курсантите...

След тези думи, отправяйки ми един бърз поглед като просветване на фар, той си тръгва и ме оставя, потънал в размисъл. Истина е, че понякога се опитвам да смекча по-разюзданите закачки на Верду и Вердьоле, но според мен без особен успех. Дали пък пашата не иска косвено да ми подскаже да увеличи усилията си, за да не се налага самият той да успокоява топката? Може би си мисли, че в някои случаи тежестта на пагона е твърде голяма, докато моят е по-лекичък и не би засегнал хората, които се налага да „укротявам“.

На другия ден сутринта Лъгийу ми казва:

— Чухте ли, докторе, в бюфета мърморят?

— Пак ли?

— Защо „пак“?

— Не си ли спомняте за боба с наденица. Момчетата бяха недоволни, че една кутия се дели на четири, искаха да бъде за трима. И обвиниха Четката, че ги държал гладни...

— Този път е по-сериозно. Вчера пекът бе приготвил сто и четирийсет тортички. А ние сме сто трийсет и двама души. И не се знае кой е изял останалите...

Засмивам се.

— Ама че история! Тайната на осемте тортички! Ще трябва да извикаме духа на Агата Кристи!

— Но на хората не им е до шега, докторе! Напълно са сериозни! Дори правят вече разследване.

— За да открият кой е излапал осемте липсващи десерта? Най-вероятно е готовчът или Четката.

— В никакъв случай не са те. Цялата кухня е извън всянакво подозрение. Нито пекът, нито Тетатюи, нито Жегу ядат сладко. А Четката пази строга диета преди завръщането на сушата. От две седмици дори отстъпва десерта си на един приятел.

Същия ден, в един и половина, отивам в лавката, понеже Лъгийу ме беше предупредил, че ако искам да купя от „тапите“ за по-малкия ми брат и за племенника ми, ще трябва да побързам, защото към края на рейса сувенирите с емблемата на АРПЛ бързо свършват.

— Не можете ли да ми отделите две?

— Не ми се иска. Момчетата виждат всичко. Ако ви зърнат по коридора с две „тапи“ под мишница, и то една седмица след като съм казал, че са свършили, ще станат разправии...

Накратко — чакам най-търпеливо на опашката. Отпред се е събрала тълпа и веднага ми става ясно, без дори да се заслушвам в разговорите, че вчеращната история с осемте тортички още пали духовете. И кой, мислите, клейми най-яростно похищението им? Роклор естествено.

— И това ако са хора! — кипи той и от възмущение марсилският диалект избива под бретонското му произношение. — Че тук е истинска джунгла! Законът на egoизма! За мен ще е допълнителната порция! Плюя аз на вас! Че и лицемер на всичкото отгоре! Пипа тайничко, без никой да го види! Аз на това му викам кражба! Не че съм умрял за сладко. Повдига ми се от захарта! Обаче не може така! Има ли справедливост, или няма, мамка му! С какво право някой ще се облажва? Хоп и готово! И без да пита. Къде дават така.

Шумни и единодушни одобрения. Дори дребното русоляво момче, чието име винаги забравям и което се лепи за Роклор, за да му възразява — дори и то е съгласно. Роптаят! Изобличават! Заклеймяват! Целите са настръхнали от възмущение! Още не се назовават имена, но по разменените погледи, по това „има ги едни, дето...“ или „нали ме разбиращ“, ми става ясно, че на мушката са „привилегированите“ на борда.

В следващите минути вълнението достига върха си. Не е още революция, но както казваше Де Гол, всичко е злоба, гняв и ропот. И то за никакви си осем парчета торта! Предлогът е смехотворен, но недоволството — истинско! И кой вдига цялата тази врява? Найдостойните мъже на света! Дяволски сантиментални, изключително привързани към семействата си, чудесни моряци, несравними специалисти. Както се казва в учебниците, елит. Ако това е ефектът на нашата резонаторна кутия, той е комичен — а също и малко обезпокояващ.

Когато идва редът ми пред гишето на Лъгийу, купувам двата сувенира, плащам и казвам на Роклор, но достатъчно ясно, та да чуе цялата опашка:

— Роклор, ще ви призная нещо. Аз изядох осемте парчета торта! Да, аз бях! И осемте! Повярвайте на моя лекарски опит, не само на бременните жени им се хапва. И с мъжете може да се случи.

Произнасям тези думи с най-сериозен тон. Думите ми увисват сред пълно мълчание и аз си тръгвам извънредно сериозен, стиснал пред гърдите си двата сувенира. Какво ли ще последва? Дали народният гняв няма да смъкне статуята на архангел Михаил от пиедестала и да я разбие на земята заедно с моя загубен авторитет.

Не, не става така. Лъгийу се връща, натоварен както винаги, ухилен до ушите:

— Много хубаво ги наредихте, докторе!

— Какво стана?

— Не ви вярват. А и Вилхелм, който също чакаше на опашката, им каза, че от две седмици и вие не си ядете десерта.

— И докъде стигнаха?

— Мненията са разделени. Някои разбират хумора и урока, който им дадохте. Но други смятат, че прикривате някого.

— Кого?

— И тук са на различни мнения. Едни мислят, че е вашият пациент...

— Лангоне ли?

— Но те са малко. Такова престъпление от един млад моряк — едва ли...

— А другите?

— Другите подозират офицерите.

— Хубава работа!

Вечерта в каюткомпанията избухва луд смях, когато преразказвам случката, и двете „курсантели“, водени от „вътрешното си убеждение“, обвиняват и осъждат капитан Моце. Но помощник-капитанът се засмива само с половин уста, взема нещата много навътре и отива в бюфета да изнесе една полушеговита, полусериозна лекция на тема „Разглезените деца“ — тема, която вече му бяха приписали. „Това доказва, че слуховете в коридора са пророчески. Доколкото ми е известно, от петнайсет офицери шест вече не ядат

десерт, за да отслабнат, и Вилхелм незабавно носи техните десерти в бюфета. Значи са изчезнали не осем, а четиринайсет тортички. Наистина жалко, защото с тези четиринайсет парчета, разделени на сто трийсет и две, щяхте наистина да преядете...“ (Смях.)

След тази лекция загадката на осемте изчезнали тортички, надигнала се като пяна, се разнася по същия начин, без да остави следа.

— Лек изблик на незлокачествона лудост — се произнася помощник-капитанът, — дължащ се на нервно изтощение.

* * *

След операцията — нашето бойно изпитание, за което вече говорим като стари воини, доста се сближихме с Льогийу и вечер, докато Морван похърква на койката си в изолационното, често си говорим за това-онова, понякога и за сериозни неща, докато аз си попълвам книжата.

— Докторе, вярвате ли в задгробния живот?

— Не.

И се обръщам, за да го погледна.

— А вие?

Льогийу прегльща, от което широките му монголски скули се повдигат до зелените му очи.

— Понякога — с усилие казва той — ми се струва невъзможно да умра съвсем.

— Значи — отговарям аз, — макар да не го приемате, вие сте вярващ и в такъв случай мълъквам.

— Как така мълъквате? — почти враждебно казва Льогийу. — Значи, щом вярвам в задгробния живот, не съм достоен да разговарям с вас!

— Хайде, хайде! — засмивам се аз. — Не се сърдете! Вие ме разбрахте неправилно. Щом вярвате макар и малко в задгробния живот, защо да ви разубеждавам? Дори и да влагам най-добри намерения.

— От любов към истината — отговаря Льогийу.

— Истината не е добра, ако причинява болка някому.

— Вие смятате, че ще страдам, ако престана да вярвам в задгробния живот?

— Разбира се. Вие вярвате в него, защото мисълта за смъртта ви е непоносима.

— А за вас не е ли непоносима?

— Разбира се, че е.

След малко Лъгийу продължава с присъщото му упорство:

— И все пак не ми стана ясно защо не вярвате в безсмъртието на душата.

— Защото тази представа е неразбираема за мен. Със смъртта на человека необратимо се разрушава мозъкът му, а с него интелектът и паметта — всичко, което го определя като личност.

— Не можем ли да предположим, че някакво чудо ще му възвърне живота?

— Извън органичната форма, благодарение на която е съществувал?

— Да, разбира се! — отговаря Лъгийу. — Освен това са необходими милиарди чудеса, за да се превърнат в безсмъртни души милиарди мъртвци. Някой вярващ ще ви каже, че не е невъзможно.

— За вярата няма нищо невъзможно. Това дори е нейната същност.

Понеже той мълчи, аз отново се обаждам:

— Не разказвайте за този наш разговор. Не ми се иска да решат, че се занимавам с атеистична пропаганда.

— А поповете си правят пропаганда, нали! — възвръща изведенъж антлерикализма си Лъгийу.

— Те вярват, че знаят истината.

— А вие не вярвате ли, че знаете истината?

— Малки частици от нея, от време на време огрени от проблясъци на разума.

Лъгийу изглежда доста разочарован: вероятно моята философия не му изглежда много утешителна.

Трябва да се върна дванайсет години назад, когато бях в първи курс, за да си припомня подобен разговор с приятели. Само младите сериозно разискват отвъдния живот. На трийсет години изборът е вече направен. Някои са вярващи, други атеисти. Въпросът вече не се разиска. Ако решава да разговарям на тази тема с някой от офицерите

— изключвам, разбира се, двамата курсанти, — всеки би го приел за лош вкус и ще се измъкне от отговора, независимо дали е вярващ или не.

А всъщност няма по-подходящо място от подводницата, където човек може да разсъждава за смъртта и за безсмъртието. Нашият живот тук е почти манастирски. Има ли някъде по-дебели стени и по-суров устав? След като изпълним задълженията си за деня, какво друго ни остава, освен да се пръснем по килиите си и да се отадем на размисъл за спасението на душите ни? Да, но какво спасение?

Естествено не с пашата бих повел подобен разговор: той е вярващ католик и участва в молитвените събрания на Бекер неделя сутрин.

Но когато го срещам в каюткомпанията на чай, се възползвам от положението си на любознателен слон, за да му задам няколко простодушни и затруднителни въпроса:

— Капитане, откъде сме сигурни, че никоя подводница не ни е засякла през този рейс?

— Не можем да бъдем сигурни. Само се надяваме.

— Представете си, че неприятелят притежава по-безшумна подводница от нашата и средствата й за наблюдение са по-съвършени: тя би могла да се приближи до нас, да идентифицира нашата акустична характеристика и да се измъкне, без дори да я забележим.

— Подобно нещо би ме учудило — отговаря капитанът и сините му очи ме наблюдават над чашата с чай.

— Казват, че новата съветска атомна подводница била с чудовищни размери. Чувал съм, че Франция се сдобила със снимки на това чудовище. А знаем ли техническите й характеристики?

— Док — отговаря пашата благодушно, — ако имате снимката на някоя хубава жена, това не значи, че познавате всичките й прелести.

— Какво сравнение, капитане! — засмивам се аз. — И то във вашата уста!

И той се засмива. Католик е наистина, но не повече от папата. Пием мълчаливо чая си и аз пак подхващам:

— Капитане, нали знаете приказката на Киплинг за любопитното слонче? Искам да ви задам още няколко въпроса, може ли?

— Време е слончето да порасне...

— Това и се опитвам да направя. Говори се, че англичаните са изобретили по-безшумно витло за подводници от нашето.

— Вярно е.

— Казват, че когато една американска подводница дошла в Тулон, един „Бреге–Атлантик“^[4] провел с нея учебно преследване на излизане от пристанището и за по-малко от час ѝ загубил следите.

— Това показва, че имаме добри съюзници, които имат добри инженери. Но и нас си ни бива...

— Какво имате предвид, капитан?

— Френската АРПЛ от новото поколение, която в момента се изпърва, ще бъде по-съвършена и по-безшумна от „Енфлексибл“.

Отхапвам от сухия сладкиш, макар и с известни угризения. В каква странна цивилизация живеем! Яденето не е вече удоволствие, а грях!

— Капитане, ако не се страхувах, че злоупотребявам с вашето търпение, бих ви задал още няколко въпроса...

— Ще ви отговоря, стига да мога!

— По време на война вие получавате заповед за стрелба чрез антената, която влячим след подводницата. Но какво ще стане, ако тя се повреди?

— Имаме още една, прибрана вътре, която можем да пуснем при нужда и да държим на десет метра от повърхността, без да се издаваме.

— Да предположим, че в случай на война президентът умре или бъде отвлечен. И че нашият свързочен център в Роне бъде разрушен?

— Президентът ще бъде веднага заменен. Центърът в Роне също. Всички мерки са взети, за да не бъдат неутрализирани нито даващият заповед, нито центърът за връзка.

— Добре, получаваме заповед от президента и стреляме. После?

— Имаме инструкции — усмихва се пашата, — но те са секретни.

— Добре, ще формулирам въпроса си по друг начин: какво ще стане с подводницата, след като е изстреляла всичките си ракети?

— Това вече няма да има никакво значение...

Поглеждам го слизан. Не мога да повярвам на ушите си и повтарям:

— Няма да има вече никакво значение?

— Разбира се — отговаря нетърпеливо капитанът. — Помислете. Ако ние стреляме, значи възпирането е пропаднало и тогава настъпва хаос! И вече нищо няма значение. Нито подводницата, нито ние...

— Искате да кажете, че с подводницата ще бъде свършено? Че ще има участта на пчелата? Жили и след това умира.

— По всяка вероятност да.

— Но как така?

— Да допуснем, че противникът притежава съвършена система за следене на траекториите, с която безпогрешно ще определи откъде сме изстреляли ракетите, и ще ни унищожи.

— Можем да предположим и друго — казвам аз след кратко мълчание, — че на противника няма да му е до унищожаването на една подводница, която вече не представлява опасност, след като е загубила жилото си. В такъв случай можем да се върнем във Франция.

— И какво ще намерим там? Една изпепелена Франция... Повярвайте ми, док, от момента, когато политиката на възпиране претърпи крах и ние изстреляме ракетите си, всичко се превръща в безумие. Започва апокалипсисът и вече нищо, нищо няма значение!

Настъпва мълчание и аз осъзнавам, че въпреки смайването, което показвах и несъмнено изпитах, винаги смътно съм се досещал за това, което ми каза капитанът, макар че никога не съм смеел да си го призная. Знае се, че обикновено се опитваме да избягаме от мъчителните истини. В противен случай би било непоносимо да живеем ден и нощ, очаквайки неизбежния си край. И все пак от ужасите, с които ни заплашва една атомна война, най-големият е не собствената ни гибел, а смъртта на близките, на децата, на внуките, на страната, на планетата ни. *Homo sapiens* унищожава целия си род и своята земя кърмилница — има ли по-чудовищна мисъл?

— Така е! — казва пашата, сякаш е разгадал мислите ми.

И продължава:

— Истината е, че сме пленници върху ръба на бездната. И в същото време благодарение на ужаса, в който живеем, никога не сме разполагали с повече сили да се борим срещу него.

[1] Отвесни побити каменни стълбове от праисторическата епоха, характерни за Бретан. — Б.пр. ↑

[2] Принудително (лат.). — Б.пр. ↑

[3] Известно кабаре в Париж. — Б.пр. ↑

[4] Френски самолет за борба с подводници. — Б.пр. ↑

ДЕВЕТА ГЛАВА

Според Роклор, в миналото местен шампион по колоездане, тази седмица „излизаме на финалната права“. Всъщност изразът е твърде неподходящ за една атомна подводница, която — както и да го погледнеш — избягва тъкмо праволинейността. Нетърпението обхваща всички ни, а мен особено. Започвам да пиша медицинския рапорт, предназначен за шефовете ми в Брест, като че ли за да ускоря нашето завръщане. Но по силата на обстоятелствата той ще остане незавършен, докато подводницата не излезе на кея. И малко ли неща могат да се случаят до края на рейса!

Вечер, излегнат на койката, обмислям отчета си и се опитвам да направя своя собствена равносметка за плаването. Колкото е положително в човешки и професионален план, толкова отчайващо по отношение на чувствата — имам предвид, разбира се, моята замързала кореспондентка.

Вътрe в подводницата нещата вървят добре, но не и навън. Ще повторя: струва ми се, че ако бях на мястото на Софи и бях решил да скъсам, щях да предупредя человека насреща, а не да го оставя да се надява цели девет седмици на новини, които така и не идват. Необходими ми бяха доста душевни сили, за да превъзмогна жестоките терзания, които ми докараха мълчанията на Софи. Казвам „мълчанията“, защото те бяха много: всяка събота по едно. Идването на всяка събота беше за мен жестоко, въпреки усилията ми всеки път да задуша надеждата, да съм подготвен за липсата на фамилиграмата, да не я посрещна обезоръжен.

Бих искал психолозите да ми обяснят какво трябва да прави човек, когато е „вложил“ чувствата си в някое същество, за да си ги „оттегли“, как да премине от мъката към примирението и от примирението към спокойствието. Аз още не съм го постигнал. Ако нашата човешка машина беше рационално устроена, би трябало да притежава клапан за огорчението, който да действа автоматично в случай на нужда.

Като махнем тези засечки, духът ми се справи с изпитанието. Минах без прословутия „синдром на петата седмица“. Спадовете идваха на равни интервали и не траеха повече от половин ден. Обикновено започвала с мъчителното усещане за нереалност: осъзнавах неведнъж неестествеността на обстановката и това ме изпълваше с изумление и негодувание. Тогава си мислех: „Какво правя тук, господи, затворен в този железен сандък под водата? Без дори да знам в кой океан съм! Трябва на всяка цена да се измъкна! Да видя отново небето!“

След това в продължение на една-две минути бях разкъсван от безумното желание „да отворя прозореца“, а прекрасно знаех, че прозорец няма. После ставаше нещо много интересно: нелепостта на бунта — да отворя прозореца, да изляза и да видя небето — разсейваше малко по малко нелепостта на положението и ме примиряваше с него. Тогава си „надявах хомота“, както казвахме през студентските години за края на ваканцията. Подобно на впрегнато добиче аз си имах бразда, по която отново поемах. Или по-точно зъбчатото колело, наречено „док“, от само себе си заемаше мястото си в машината.

Най-удивителното при подводничаря, на което се натъквах многократно по време на рейса, е чувството за изключителното му значение на борда. При това то съвсем не е илюзия. И важи не само за инженерите и печените техники, отговарящи за основните възли, но и за най-младите юнги. Драга читателко, позволете да ви приведа един твърде приземен пример: ако отговарящият за чистотата на тоалетните млад моряк не си свърши работата както трябва и ги остави да се запушат, в едно училище това би било немарливост, но на борда на подводницата си е цяла катастрофа. И без да навлизам в подробности, ще ви кажа, че ако въпросният юнга не е от най-чевръстите при „шлюзирането“ на „говняния сандък“ на дъното на океана, съдържанието ще замине, но ще остане миризмата, която ще предизвика яростното недоволство на екипажа.

Благодатното усещане, че вършат „важна работа“, че ако не са те, са застрашени сигурността и благополучието на подводницата, се изпитва от всички — то им помага да превъзмогнат най-тягостното лишение, липсата на слънце.

Курсант Вердьоле добре го почувствува в бюфета, когато изнасяше едно от литературните си четения, посветено на Бодлер. В програмата беше включена поемата в проза „Странник“, една от любимите на капитана, който сам даде текста на Вердьоле. Преди да се яви на изпитите в Националната административна школа, Вердьоле изучавал драматично изкуство и не четеше, а рецитираше. Това, че знае стотици стихове наизуст, предопредели от самото начало успеха му. Хората се дивяха на паметта му: „Не му е празна главата на «курсантелата»“ — обобщи Бишон всеобщото възхищение.

Освен това Вердьоле рецитира много добре. Когато стигна до „Странник“ и особено до последното изречение, в което вложи целия си талант: „Обичам облаците... облаците, които плуват там далеч, далеч... дивните облаци“, четирийсет человека замряха от вълнение. След като излязоха от вцепенението си, момчетата заръкопляскаха бурно и извикаха Вердьоле на бис. Вердьоле повтори поемата. След края две от момчетата се приближиха до него и го помолиха да им напише на един лист изречението, което така им легна на сърцата. На другия ден половината екипаж го повтаряше.

Докато си припомням тази случка, откъм „Веселата улица“ се носят шумове, викове и смях. Открехвам вратата много предпазливо — тъй като това е може би само хитрост, за да ме подмамят извън стаята, и надничам навън. Двамата курсанти, Анжел, Калонек и Сент-Енян се обстреляват с водни пищовчета, които Вердьоле е донесъл на борда заедно с други подобни хитроумни играчки. Предпазливостта ми е възнаградена. От само себе си се разбира, че ако се бях показал, двата лагера щяха веднага да се съюзят и да насочат стрелбата си към моя милост.

Драга читателко, колебая се дали да ви разкажа един от най-разхайтените номера на курсантите, тъй като се страхувам, че ще затвърдя у вас съвсем справедливото убеждение, че когато останат сами, мъжете се превръщат в деца. Но трябва да кажа в защита на курсантите, че животът на подводницата не се отличава много от училищните интернати и тук вървят същите стари шеги.

Заедно с другите играчки Вердьоле е донесъл на борда две гумени помпички, свързани с дълъг маркуч. Едната помпичка — плоска, защото в нея няма въздух — се поставя под нечия чиния и се скрива под покривката, а с другата се помпа. Така чинията започва да

подскача. Смешно е, защото човекът, пред когото е поставена чинията, неизменно се стряска.

Но вие много ще подцените въображението на нашите двама курсанти, ако си помислите, че те ще се задоволят с такава плоска шега. Съставен бе цял сценарий, за да се подсили ефектът. Въвлякоха и мен и единственото изменение, което успях да внеса, бе, че ги убедих вместо Бекер да изберат за жертва Мирмон, понеже не е вярващ и едва ли би се обидил така, както благочестивият любител на бродерията.

Настъпва тържествената вечеря и с мълчаливото съучастничество на Вилхелм помпичката е пъхната под чинията на Мирмон, а другата е закрита от покривката пред Верду, който сяда с най-смиреното изражение.

Всички са вече на масата и в промеждутька между предястието и основното ядене в настъпилата тишина двамата курсанти започват поредната безобидна наглед комедия, която сме чували повече от сто пъти от началото на рейса:

— Верду, какво ще правиш тази вечер?

— Мисля да се разходя по Шан з'Елизе. Може да ида и на кино. Ще дойдеш ли с мен?

— Съжалявам, но имам среща в ресторант „Фукетс“.

— Абе зарежи тая среща!

— О, няма начин! Да знаеш с какво гадже имам среща!

— Тогава ще ме запознаеш!

— В никакъв случай! Съперниците — далеч от трона.

— Кажи поне каква е!

— О! — започва Вердьоле сладострастно. — Висока, стройна, с черни коси и зелени очи. Гърдите ѝ са като нарове от градината на аллаха. Бедрата ѝ са гъвкави, стегнати, без грешка. А ако полюшне пред теб малкото си дупе, направо ще ти потекат лигите.

В този момент ръката на Верду изчезна под покривката, чинията на Мирмон започна яростно да подскача и когато всички погледи се насочват към нея, Калонек се провиква възмутено:

— Много те моля, Мирмон! Въздържай се, ако обичаш!

Мирмон се изчервява, всички прихват и аз с облекчение забелязвам, че капитанът също се смее. Страхувах се, че шагата ще му се види прекалено солена.

— Никога не съм виждал такива идиоти! — извиква вбесен Мирмон, измъква помпичката изпод покривката и я хвърля в чинията на Верду.

Горкият — бърка, защото Верду това и чака. Взема помпичката, разглежда я внимателно и казва със съжаление в гласа:

— Какво — протеза! Нещастнико, на твоята възраст вече с протеза? Значи тези подскоци не са били истински...

— Ама че гадост! — казва Вердьоле.

Смеховете се усилват и Мирмон, вече съвсем смутен, отказва като отговорник на мокрия бюфет да отпусне бутилка шампанско глоба за своето „непристойно поведение“ или още по-лошо — за измама, както настояват двамата курсанти.

Верду и Вердьоле естествено неслучайно „еротизираха“ една класическа шега, сама по себе си от най-бездидните. Вечерта в леглото пред очите ми продължават да се въртят подробности от тази празнична вечеря. Светлината е угасена, но не мога да затворя очи. Не че сънят бяга от мен, аз го гоня от себе си.

На подводницата няма жени. Но, от друга страна, те са навред: във филмите, прожектирани в бюфета; в касетите, които моряците слушат след вахта, излегнати на койките със слушалки на ушите; в изтърканите от прелистване комикси; в романите, предавани от моряк на моряк с указание за най-интересните страници; в картичките с разголени хубавици, налепени по вратите или по-дискретно — на пултовете и бордовите табла; в маскирането с женски дрехи на „купони“; в разговорите между момчетата и ергенските хвалби и най-сетне — в съзнанието на целомъдрените и мълчаливите след края на вахтата ѝ напрегнатото бдене около машините.

Забелязах нещо много интересно: колкото повече обича жена си един мъж, толкова по-малко говори за нея, дори на най-близкия си приятел. Но за децата си е словоохотлив. И ако му поискате снимка и той ви я подаде уж небрежно, те непременно ще бъдат снимки със съпругата му, уместно ще е да кажете пътьом добра дума за нея и да отрупате с похвали потомството. Често ми се случваше да играя такава роля в каюткомпанията и към края на рейса вече знаех всички офицери, които силно обичат жените си. Честна дума, завиждам им. Разбирам, че на тръгване от Брест не е никак леко да напуснеш

топлото огнище. Ала връщането трябва стократно да възнаграждава тази мъка.

Атомната подводница бъка от сложна апаратура и е чудно как специалистите, работещи с нея, съумяват да я съчетаят с някакъв женски образ. Но те наистина съумяват.

В главния команден пункт има едно кътче от лявата страна, където се намират трите устройства на инерциалната система. Само АРПЛ и двата ни самолетоносача притежават тези изключително скъпи съоръжения. Те позволяват на рулевия да определя местонахождението с невероятна точност — нещо неоценимо на АРПЛ, където не можеш да се кациш на мостика, за да го определиш, нито пък да насочиш перископ към звездите, все заради скритостта.

Виждат се само три пулта, наредени един до друг (самите устройства са много обемисти и са скрити някъде вътре). Устройствата са три, защото след отплаването от Ил Лонг могат с течение на времето да дадат отклонение. Едно от тях се избира за водещо, другите две контролират.

За тях отговаря дребен брюнет с живи очи. Питам го как действат и той започва, изпълнен предварително със съмнения. Има защо. Не разбирам абсолютно нищо от обясненията му. Докато го слушам все по-разсеяно, погледът му бяга от пулт на пулт и забелязвам, че на всеки от трите пулта е залепена снимка с красиво женско лице.

— Кое от устройствата избрахте за водещо?

— Средното.

— Така ли? И защо точно него?

— Защото е най-красивото — отговаря той с почти нежна усмивка.

* * *

Тази сутрин Лъгийу ме посрещна в лазарета с думите:

— Добър ден, докторе, току-що дойде един пациент. Лонжрон — електротехника. Иска да му направите пълни изследвания.

— Пълни изследвания ли?

— Да, точно така каза!

— И по какъв случай?

— Не пожела да ми каже. Изглеждаше разтревожен.

— Сега пък разтревожен. Странно е, че изпада в такива състояния няколко дни преди завръщането. Кога ще мине пак?

— Всеки миг.

Засядам пред книжата си, но не задълго. Човекът се появява почти веднага. Той е дребен, слаб и наистина изглежда напрегнат.

— Добър ден, Лонжрон. Както разбираам, искате да ви направим пълни изследвания.

— Да, докторе.

— Но нали са ви направили на сушата. Това е задължително. Няма начин да не сте минали. И нищо не са ви открили, щом сте на подводницата. Боли ли ви някъде?

— Не, докторе.

— Тогава какво ви тревожи?

— Ами — започва той и спира. Поглежда към Лъгийу, който, без да покаже, че е разбрал, без дори да погледне към мен, по най-естествен начин и с много зает вид отива в изолационното, където, разбира се, няма никаква работа. Морван навсярно спи, защото не го виждам наоколо.

— Докторе, искам да ви кажа... — започва отново Лонжрон след известно мълчание.

Но пак не може да се реши и остава със затворена уста, мига често, лицето му е пребледняло и изглежда толкова разтревожен, че ме е страх да не припадне.

— Седнете — казвам му аз, — сега ще ви донеса чаша вода.

Той изпива водата на един дъх и си възвръща цвета на лицето. Прегъльща шумно. Когато най-сетне отваря уста, гласът му е глух.

— Докторе, страхувам се, че ставам импотентен, това е.

Усмихвам се.

— Защо мислите така?

— От една седмица нощем нямам ерекции.

— А до преди една седмица имахте, така ли?

— Да.

— Колко?

— Три или четири.

— И какво правехте в такъв случай?

Въпреки че задавам въпроса си възможно най-неутрално и почти разсеяно, той се обърква и повтаря:

— Какво правя ли?

— Да, какво правите?

— Ами — отговаря с мъка той — продължавам я.

Лъгийу има право: Лонжрон се изразява добре. Това „продължаване“ е цяла находка.

— С ръка ли продължавате ерекцията си?

— Да.

— До оргазъм ли?

— Да.

Първото „да“ е тихо, второто е почти като въздишка.

— И къде е проблемът? — питам аз.

Лонжрон ме гледа. Моята безучастност явно му се струва почти скандална:

— Как къде е проблемът? Проблемът е, че се чувствам виновен.

— Защо? — веднага питам аз.

— Как защо? — отново прегъльща той.

— Вижте, Лонжрон, не повтаряйте непрекъснато въпросите ми.

Отговорете.

— Да, докторе. Извинете.

— Няма какво да се извинявате. Обяснете ми по-добре защо се усещате виновен.

— Ами, докторе, онанизмът е перверзно сексуално поведение.

— Католик ли сте?

— Не, докторе.

— Добре, кажете ми честно откъде прочетохте този прекрасен израз.

— В медицинската енциклопедия.

— Съжалявам, че там е написано такова нещо. То е напълно безсмислено за един лекар. Дори звуци идиотски. Медицинската енциклопедия сигурно е причинила зло на доста хора с тази идиотска фраза. Вас например ви е накарала да изпитвате чувство за вина. Женен ли сте, Лонжрон?

— Да.

— И когато се върнете от рейса, се страхувате, че няма да успеете да обладаете жена си, така ли?

— Да, така, така е... Когато се замисля за това, нощем се стряскам целият в студена пот. Голяма паника ме гони.

— И имате угризения?

— Да.

— По отношение на жена си също, нали?

— Да.

— Защо?

— Защото мастурбацията според мен ме унижава в нейните очи.

— Унижава ви, защото в главата ви е влязло, че това е „перверзно сексуално поведение“.

— А не е ли вярно?

— Глупости. Знаете ли какво е перверзия, Лонжрон? Това е вкусът към злото. Да не мислите, че юношите, самотните хора, затворниците и изобщо мъжете, лишени от жена, мастурбират от вкус към злото? Правят го, за да задоволят една необходимост. И толкоз.

— Много ще ми олекне, ако можех и аз да мисля така, докторе.

— Ами мислете. Какво ви пречи? Енциклопедията ли? Тя подобър лекар ли ви се струва от мен? На колко сте години, Лонжрон?

— На трийсет и една.

— И мислите, че човек става импотентен на трийсет и една година просто така, от днес за утре?

— Е, добре де, как човек става импотентен?

— Има физически данни: диабет, болести на кръвоносната система, алкохолизъм, наркомания. Да имате нещо такова?

— Като че ли не.

— Има и психически причини, които водят до временна импотентност. Например дълбоко любовно разочарование.

— А не, няма такова нещо! Нито веднъж не съм оставил без фамилиграма! — пали се Лонжрон. — Нито веднъж!

— Чудесно, Лонжрон! Можете да спите съвсем спокойно. Не сте импотентен. Ще видите, че всичко ще е наред, когато се приберете у дома.

— Ами ако имам диабет, докторе?

Засмивам се:

— Вие наистина сте се уплашили, а и въображението ви работи. Слушайте, Лонжрон, ако бяхте болен от диабет, щяха да го открият на сушата преди рейса.

— Да, но болестта би могла да се развие от последния преглед. Това беше преди шест месеца.

— Добре. Ще помоля Лъгийу да ви направи кръвна картина и изследване на урината, за да се успокоите.

— Благодаря, докторе.

Доволен е. Шаманът ще му вземе малко кръв и малко урина. Той е успокоен още преди да са се получили отрицателните резултати. Ще му дам и най-обикновено лекарство за подсилване: това е друга магия. А най-вече настойчиво, властно ще му повтарям, че му няма нищо, абсолютно нищо.

— Докторе — казва той.

— Да, Лонжрон.

— Извинявайте, но искам това да си остане между нас.

— Разбира се, нали знаете, че има лекарска тайна. Никой извън лазарета няма да узнае.

— И Лъгийу, нали?

— Лекарската тайна важи и за него.

Когато след обяд оставам сам с Лъгийу, му споменавам бегло за тревогите на Лонжрон, защото не искам с него да се правя на тайнствен. Той ме слуша, без да си позволява никаква забележка, и когато стигам до твърдението на медицинската енциклопедия, че онанизмът е „перверзно сексуално поведение“, зяпва. И ми дава много добър съвет.

— Струва ми се, докторе, че няма да е зле да изнесете една лекция по тези въпроси в бюфета. По всяка вероятност Лонжрон не е единствен случай.

Намръщвам се:

— Така изведнъж да говоря за импотентността? Няма ли да е малко неделикатно? И то само няколко дена преди пристигането?

— Да, разбира се. Но можете да обявите, че говорите за венерическите болести и в такъв по-общ план ще се спрете на секса и внушенията за импотентност.

Още на другия ден с разрешение на пашата изнасям лекцията си, която минава при голям успех. Момчетата, които присъствуваха, после разказваха — надявам се точно — какво съм говорил на онези, които дежуряха.

Вече живеех с надеждата, че това ще е последният ми случай, като махнем, разбира се, хремите и леките наранявания. Когато същата вечер към девет и половина ме повикаха спешно по телефона в лазарета. Там заварих пека да придържа с лявата окървавената си дясна ръка. Прегледах раната. Нараняването бе сериозно! Порязал си бе дълбоко основата на палеца, прекъсвайки частично разгъвателното сухожилие между палеца и показалеца.

— И как я свършихте тая?

— Оправях си койката. Тези проклети плоски пружинки режат като бърснач.

— Какви плоски пружинки?

— Аз ви обърнах внимание навремето, докторе — обажда се Льогий.

— Да, спомням си. И Жакие ми каза. Дори в началото на рейса ме помоли да не оправям сам койката си. А ето че вие хубаво се наредихте!

— Ще ме зашиете ли, докторе? — пита пекът с треперещ глас.

— Дори двойно: един път отдолу и един път отгоре. Но не се страхувайте: ще ви направим местна упойка.

— Дълго ли ще е?

— Около половин час. Най-много време ми трябва за зашиването на сухожилието. Деликатна работа, защото точно това сухожилие не е от най-дебелите, само два милиметра в разрез. Трябва да се правят съвсем малки дупчици със съвсем тънки игли. Но най-напред ще ви изпънем ръката.

Докато го шия — и вместо половин час отиват над четирийсет и пет минути, — не преставам да говоря на пека и да му описвам какво правя: така съзнанието му ще бъде заето с моите обяснения и няма да помисли да обели очи.

— Тук всичко е малко — говоря му аз — и сухожилието, и игличката, и кончето.

— Щом е толкова малка иглата, как успявате да я вденете, докторе?

Значи е наред, щом говори, и то с напълно нормален глас.

— Не я вдявам, тя е предварително готова с вдянат конец.

— Ами тогава трябва да я хвърлите, щом свърши конецът, така ли?

— Разбира се.

— Не е много икономично — здравомислещо заявява той.

— Да, но има и големи предимства: иглата е готова и я вадя стерилна от опаковката... Няма ухо. Много по-тънка е, прави съвсем малки дупчици в тъканта...

Докато работя, нареждам тези кратки изречения едно след друго със спокоен, дори весел глас.

— Ето — казвам след малко, — заших сухожилието. Това беше най-трудното. Остава ни да зашием раната и готово.

За пръв път пекът се разтревожва:

— Ръката ми ще се възстанови ли? Както си беше. Нали разбирате, за моята работа ръцете...

— Не се притеснявайте! Ще се възстановите напълно, но ще трябва време. Най-малко три седмици. И най-неприятното за вас е, че ще трябва да я закрепим неподвижно.

Превързвам го и тръгвам да търся помощник-капитана, което ще рече, че прекосявам подводницата по цялата ѝ дължина, разпитвам момчетата дали не са го виждали и получавам неизменния отговор: „Ей сега мина.“

Накрая го откривам в командния пункт на машинния отсек и с две думи — той схваща много бързо и очаква стегнати обяснения — му съобщавам за случилото се.

— И естествено с превързана ръка не може да меси хляб! — каза той. — Ясно ли ви е положението, док? Французин без хляб! Ще стане революция. Слава богу, че скоро се връщаме! Елате да видим как стоят нещата в кухнята, док.

Но в кухнята няма никой. Тетатюи и Жегу са отишли да си легнат след уморителната работа през деня. Филмът в бюфета току-що е свършил. Четката никакъв го няма. Само Льорузик наглежда младите моряци, които подреждат столовете.

— Нали си спомняте, че Льорузик доброволно помагаше на пека при месенето? — припомням аз на Пикар.

— Вярно! — извиква той. — Дори сега го видях.

Има си хас да не го види? Той е навсякъде и вижда всичко. И схваща Льорузик, който въпреки услужливостта си не е особено очарован.

— С хляба мога криво-ляво да се оправя. Но разните му кифли, курабии, торти — с тях никакъв ме няма. И кой ще върши моята работа през деня? Не мога да работя денем и нощем.

— Пекът ще ви замества в бюфета.

— С една ръка?

— Ще ръководи младите моряци.

Лъорузик се намръщва.

— Е, щом трябва. Но пекът не е от най-търпеливите.

С други думи, Лъорузик се страхува за своите морячета, които самият той при случай здравата ругае. Сигурно мисли, че има ругаене и ругаене. И че само неговото е педагогическо.

— Ще говоря с капитана — казва Пикар. — Той ще предупреди пека да бъде внимателен с младите моряци, а вие ще се занимавате само с хляба. Пасти естествено няма да ядем. Като Мария-Антоанета.

— Извинете, капитан Пикар — обажда се Лъорузик, — не Мария-Антоанета, а народът не е ял пасти. И хляб също.

— Напълно сте прав, Лъорузик — засмива се отривисто помощник-капитанът и го тупва приятелски по гърба.

И така решихме проблема с добро настроение и със скъпи на сърцето исторически примери. Разминахме се на косъм с едно миниатюрно Ватерлоо. Ще ядем хляб до края на рейса!

* * *

Два-три дни преди пристигането ни в Брест съм пак на чай с пашата в каюткомпанията.

— Според вас успешен ли беше този рейс, капитане?

— Досега да — отговаря ми той без ни най-малка усмивка. — Но окончателен отговор мога да ви дам едва когато сме на кея в Ил Лонг.

Суеверен като всички моряци, при тези думи той протяга ръка и чуква скришом по дървената библиотека. Отпъждайки по този начин някаква случайност или злополука, която моят непредпазлив въпрос би могъл да призове или — кой знае — дори да предизвика, той се усмихва под мустак и сините му очи ме поглеждат приятелски и дори малко лукаво.

— Имате ли други въпроси, док?

— Имам още много въпроси, капитане, но ако желаете, мога да ги преглътна.

— И ще се задавите. По-добре питайте, док!

— Какво означава успешен рейс?

— Успешен рейс е този, при който не се случва нищо и в края на отчета си мога да напиша: „По мое мнение не бях засечен!“

— И все пак на подводницата се случиха разни неща през тези девет седмици.

— Вярно е. Имаше някои повреди, които поправихме — усмихва се капитанът. — Вие също ремонтирахте Бруар, Роклор, Лангоне и други...

— Благодаря ви, капитане.

Тишина. Той пие благоговейно чая си на малки гълтъки.

— Както ви е известно, трябва да извлечеме поука от произшествията. Впрочем вие вече го направихте.

Гледам го недоумяващо.

— Какво съм направил, капитане? Нищо не съм направил!

— Скромничите, докторе. Сигурен съм, че имате някои предложения. Дори бих се учудил, ако човек с такъв енергичен и практичен ум не ми представи кратки писмени бележки.

— О, капитане — засмивам се аз, — вие ме вземате за доносник!

Това така или иначе ще бъдат съвсем скромни предложения.

— Това не означава безсмислени. Хайде, док, слушам ви.

— Добре тогава! Първо: необходимо е да се заменят режещите пластинки на пружините. Второ: има помощник-готвач, а няма помощник-пек. Според мен, освен че пекът работи нощем, работата му е много и е сам. Ако се случи с него злополука, подводницата остава без хляб. Трето: извинете ме, капитане, но няма да формулирам в писмена форма третата си забележка, защото ще си навлека омразата на всички подводничари.

— Кажете я устно.

— Не, не, капитане, дори и вие няма да останете доволен, ако чуете такова нещо.

— Док, предупреждавам ви, че ако продължите да упорствате, ще напиша в характеристиката ви: „Не се доверява на своя капитан.“

Той се засмива, смяя се и аз. Впрочем, ако не исках да говоря за моето трето предложение, нямаше защо да го споменавам: така

попаднах в собствената си клопка.

— Добре, капитане. Става дума за фамилиграмите.

— Е?

— Неудобно ми е аз да критикувам тази практика, тъй като за девет седмици получих само една фамилиграма, а и защото тази сама по себе си хуманна традиция прави чест на флота. Но според мен тя е източник колкото на добро, толкова и на зло. Може би повече зло.

— Ще се учудите сигурно — отговаря капитанът сериозно, — но така мисли и помощник-капитанът. Аз не съм на същото мнение, но разбирам съображенията ви...

Той не довършва и след малко аз го допълвам:

— Вие смятате, че не е възможно да се обърнете към по-висша инстанция с молба да се отмени нещо, което вече е въведено?

— Да, има такова нещо.

И неочеквано ме пита:

— Кажете ми с една дума какво е вашето лично впечатление от рейса?

— Превъзходно. Но ако ми позволите още една дума — беше изтощително.

— Не изглеждате изтощен.

Защото съм свръхвъзбуден. Не мога да си намеря място. Не мога да повярвам, че след няколко часа ще бъдем на чист въздух. Колко е хубав този израз „чист въздух“. А звуци толкова банално.

— Защо пък? — възклика капитанът.

Замълчаваме отново, но това не ни притеснява. И така ни е добре. Това, което изпитвам към пашата, е много повече от симпатия. Като офицер той е истински професионалист, безкрайно отдаден на професията си и с много силно чувство за отговорност. Но и като човек е привлекателен: изтънчен, образован, с чувство за хumor, смел и скромен. Умело ръководи хората и в същото време ги обича. Хем дружелюбен, хем властен, топъл и въздържан.

За последната вечер курсантите са измолили една бутилка шампанско от Мирмон и ме канят да пийнем по чаша в каюткомпанията. Никак не обичам шампанско, но нима мога да отсъствам от последния малък празник на подводницата? Освен Верду и Вердьоле тук са и останалите веселящи: Анжел, Калонек и Сент-Енян, но те остават малко с нас, защото са на вахта. Верду също.

Остана половин бутилка. Вахтените само помири саха чашите си: трезвостта по време на дежурство е неписан закон на борда.

Вердьоле си сипва отново. Той може да си го позволи, защото след това отива да спи. Аз отказвам втората чаша. Знам, че който не обича шампанско, се смята за не особено мъжествен. Но предпочитам да мина за немъжествен, отколкото да имам киселини в стомаха.

Вердьоле се чувства двойно щастлив: първо, защото ще излезе на „чист въздух“ и, второ, защото ще види своята годеница, от която получаваше най-редовно фамилиграми. Завиждам му.

— Направих си равносметка — казва той с чаша в ръка. — От професионална гледна точка научих каквото е необходимо, за да мога да упражнявам този занаят. Давам си сметка, че можеше да е много повече. Но аз не съм математик, а литератор.

— Но именно твоите литературни интереси ти помогнаха много за рециталите в бюфета и за веселбите в каюткомпанията.

— Е, трябва да ти върна топката — отвръща Вердьоле. — И ти се стараеше на масата. Верду също. И капитанът, и помощник-капитанът. Но бяхме само пет от общо шестнайсет души офицери. Не е много. Спомняш ли си как от време на време трябваше доста да си блъскаме главите, за да измислим някоя интересна тема за разговор? Предложих на капитана да организираме на масата разговори на неполемични теми...

След малко ставам и отивам да хвърля едно око в лазарета, където сварвам Лъгийу, потънал в сметките от лавката, които би трябвало да правим заедно, тъй като аз се водя за ръководител на тази така ценна институция. Веднага се включвам в изчисленията и за един час свършваме.

Оглеждам още един път лазарета, който ми предстои да напусна. Лъгийу подрежда. Морван спи в съседното помещение. Всичко е наред. Най-обикновено всекидневие.

Лъгийу вече е подредил безупречно. Сега стои облегнат на операционната маса. Зелените му очи гледат замечтано над широките скули и аз се питам дали не го обхващат пак метафизичните опасения, дали няма отново да ме отрупа с въпроси за безсмъртието на душата. Но този път подхваща нещо съвсем различно.

— Докторе, какво мислите за възпиращите сили?

— Аз съм за тях, уви!

— Защо уви?

— Защото най-разумното разрешение би било разоръжаването. Но Франция не може да остане невъоръжена в един въоръжен до зъби свят. За да започне разоръжаването, трябва САЩ и СССР да поемат инициативата.

— Значи вие смятате, че възпирането е необходимост.

— Необходимост и залог.

— Какъв залог?

— Залог, че съществуваме и ще продължим да съществуваме.

— А ако се провалим?

— Тогава вече дори няма да ни има на земята, за да видим какво е станало.

— Е, докторе, не гледате много весело на живота.

— Грешите! Напротив, аз съм весел човек! В края на краищата земята е прекрасна, макар че прекарваме кратко време на нея. Знаете ли за какво си мисля често? Когато излезем на чист въздух, жетвата ще е вече привършила и ще почувствам истинско щастие, когато видя огромните купи слама, подредени равномерно в краищата на нивите.

— Знам ги — казва развълнуван Льогийу. — Майка ми им вика „сѫдѫщите на дядо господ“. Аз пък си мисля често за едно малко поточе, където ловях раци като малък.

Пожелаваме си лека нощ и преди да се върна в стаята си, минавам през каюткомпанията. Исках още един път да я видя, защото мислено вече се бях сбогувал с нея. За мое учудване Вилхелм е още там.

— Още ли не спите, Вилхелм?

— Ех, докторе, не мога да заспя, когато усетя дъха на яслата...

— И аз съм така... Но ще се опитам все пак. Вилхелм, мога ли да ви помоля нещо: ще ме събудите ли, когато изплуваме?

— Непременно.

Изтегнат на койката, гледам с широко отворени очи в тъмнината и си мисля за завръщането и естествено за жени. Заклевам се, че ще прегърна първото момиче, което срещна на улицата! Заклевам се, но няма да го направя. През цялото време човек не прави нещата, които е обещал да направи. И, обратното, върши, каквото се е зарекъл да не върши. Например да мисли за Софи. Трябваше да внимавам. Мисълта така лесно се плъзва от общото към единичното. А как да не мисля за

нея, като самата забрана извиква в съзнанието ми нейния образ! Така изминават доста мъчителни петнайсет минути! Мъжете от подводницата се връщат не само към чистия въздух, а и към нещо също толкова важно, колкото кислорода: любимата жена. А аз не! Бесен съм срещу Софи, бесен съм и срещу себе си, задето не преставам да мисля за нея. Моят клапан за разочарования явно не действа добре.

Успявам накрая да заключа здраво спомените си. Дори почти си вярвам, че съм излязъл победител от изпитанието. И дори успявам да поспя два часа. Така поне показва часовникът ми, когато Вилхелм идва да ме събуди.

— Готово, докторе. Вече сме на повърхността! Помощник-капитанът ви чака на мостика. Не трябва да изпускате това!

— Как да се облека?

— Май е много топло. Морето е спокойно. Почти не се клатим.

— Благодаря, Вилхелм!

Стъпвам с крак на пода и усещам клатенето. Значи няма нужда да си слагам мушамата, както в началото на пътуването, когато мостикът оправда името си „баня“. Навреме си припомням морската поговорка, че в морето е „винаги хладно“, и навличам пуловер върху фланелката. Тръгвам нагоре по стъпалата и си спомням с умиление колко ме затрудняваше навремето това упражнение при първия ми рейс на малката подводница.

На мостика са четириима. Не, пет с помощник-капитана, когото веднага питам:

— Къде да се пъхна, за да не преча?

— Ето в това ъгълче.

Нощ е, разбира се, АРПЛ се завръщат в базата обикновено нощем. По това си приличаме с крадците.

Но тази нощ е светла, с пълна и много ярка луна, приличаща на фенер и закачена толкова високо в небето, че на мен, свикналия да навеждам глава под ниските тавани в продължение на два месеца, ми се завива свят.

Но скоро забелязвам, че не е просто окачена там горе — високо, — а се движи, плува между облаците, осветява ги отзад и бавно и тържествено се показва през разнищните им краища. Блесналото под нея море е спокойно, но не като огледало. Браздят го

леки вълни, които подводницата с потопен нос леко и дружелюбно отстранява, за да стигне бетонното си гнездо. Навлизаме в тесния вход на залива и сърцето ми се разтупква от вида на толкова близката земя със стръмните ѹ брегове и дърветата по тях: почти ги бях забравил.

Миг след това от въздуха почти ме заболява гърлото. А, това не е вече химически пречистеният, обезмирисен въздух на подводницата! Въздухът, който вдишвам внимателно, гълтка по гълтка, е с почти тръпчиви миризми. Естествено в морето сме и въздухът е влажен и солен. Но земята е вече толкова близко, че той дъхти и на хумус, листа и дим. Изпитвам същото чувство като Маугли, когато напуска джунглата и братята си, за да заживее в селската колиба. Миризмите ме завладяват от всички страни. Те са прекалено много и прекалено силни. Не бих казал, че са ми неприятни. Но ще ми трябва време, докато отново привикна към мириса на човек.

Затова пък небето е истинско великолепие. Така високо, така безкрайно с „облаците“, които плуват там далеч, далеч, вълшебните „облаци“! Не мога да се нагледам. И сто очи да имах, пак нямаше да ми стигнат, за да се насия докрай с неописуемата радост, която гледката ми доставя.

Помощник-капитанът лекичко ме побутва с лакът и когато обръщам глава, огряното му от лунната светлина лице ме поразява с изражението си. Още по-удивителен е тонът, с който ме заговори — без ни най-малка насмешка, без помен от неговия отривист смях.

— Хубаво е, нали?

— Много хубаво — отговарям аз почти шепнешком.

— Струва си да прекараш шейсет и пет дни под водата, за да видиш това, когато изплуваш — не смятате ли?

— Да, за мен това е откритие! — казвам аз. — Преоткриване. Великолепно е!

— Слушайте какво ще ви кажа, док.

Гласът му е сериозен, настойчив.

— Една, може би две седмици ще се възхищавате на небето и облаците. После ще мине.

— Толкова бързо ли?

— Да. Ще забравите.

— Да забравя, че светът е чудесен?

— Да, забравя се, винаги се забравя. Освен ако не полагаме усилия да си припомняме късмета, който имаме.

— Но омайването от тази дивна нощ няма да се повтори — казвам аз със свито гърло.

— Да, очарованието избледнява. Но човек трябва винаги да си припомня. Това е. Трябва да си припомняме, че щастието е да гледаме всеки ден земята, небето, облаците.

И добавя шепнешком:

— А то е толкова крехко сега.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.